

HAMBERGER JUDIT
MATURA TAMÁS
SZILÁGYI IMRE

Kína és Közép-Európa

MKI-TANULMÁNYOK

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Magyar Külügyi Intézet

Szerkesztés és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: +36 1 279-5700

Fax: +36 1 279-5701

E-mail: titkarsag@hii.hu

www.kulugyiintezet.hu

www.hii.hu

© Hamberger Judit, Matura Tamás, Szilágyi Imre, 2012

© Hungarian Institute of International Affairs, 2012

ISSN 2060-5013

TARTALOM

Bevezető	4
<i>Hamberger Judit</i>	
KÍNA KÖZÉP-EURÓPÁBAN	5
Kína viszonya a „visegrádi” Közép-Európához	5
A kínai miniszterelnök Varsóban	6
<i>A lengyel–kínai kétoldalú tárgyalások témái és eredménye</i>	7
<i>A térség miniszterelnökeivel folytatott találkozó</i>	8
A látogatás eredményének hivatalos értékelése	12
A látogatás értelmezése	13
A látogatással összefüggő bírálatok	17
Kína gazdasági jelenléte Közép-Európában	18
A lengyel–kínai kapcsolatok	19
A magyar–kínai kapcsolatok	26
A cseh–kínai kapcsolatok	30
A szlovák–kínai kapcsolatok	36
Következtetések, tanulságok	43
<i>Szilágyi Imre</i>	
KÍNA SZEREPVÁLLALÁSA SZLOVÉNIÁBAN ÉS A NYUGAT-BALKÁNON	
A VARSÓI TALÁLKOZÓ FÉNYÉBEN	46
Szlovénia és Kína	46
Horvátország és Kína	54
Szerbia és Kína	62
Makedónia és Kína	65
Montenegró és Kína	69
Bosznia-Hercegovina és Kína	72
A pekingi tiktárság megnyitója	74
Összegzés	76
<i>Matura Tamás</i>	
KÍNA GAZDASÁGI TÉRNYERÉSE KÖZÉP-EURÓPÁBAN	78
Szakirodalmi áttekintés	80
Kínai motivációk	82
Kínai gazdasági jelenlét Közép-Európában	85
Összegzés és következtetések	88

BEVEZETŐ

Az elmúlt években egyre nagyobb figyelmet kapott Kína befektetési tevékenysége Európában, azon belül is főleg Nyugat-Európában. A meghatározó kutatóközpontok elsősorban a kínai cégek nyugat-európai terjeszkedését veszik górcső alá, miközben a közép-európai régióban zajló hasonló folyamatokat kevésbé relevánsnak tekintik. Teszik mindezt annak dacára, hogy alig egy év alatt számos igen magas rangú kínai kormányzati delegáció járt térségünkben, két meghatározó fontosságú, regionális szintű csúcstalálkozóra is sor került – 2011-ben Budapesten, 2012-ben pedig Varsóban –, ráadásul egyre nyilvánvalóbbak annak jelei, hogy Peking gazdasági egységként kívánja kezelni Közép-Európát. Legalább ilyen figyelemreméltó jelenség, hogy maguk a közép-európai kormányzatok és kutatók is inkább a Kínával fenntartott bilaterális kapcsolataikra figyelnek, miközben a Pekinggel folytatott tárgyalások kapcsán a regionális együttműködés lehetősége szinte fel sem merül, és a megjelenő tanulmányok, elemzések is a kétoldalú kapcsolatok szintjén maradnak leginkább.

Mindezen folyamatok arra ösztökölték a Magyar Külügyi Intézet kutatóit, hogy mintegy alapkutatást végezve, az elsők között vázolják fel a tágabb értelemben vett közép-európai régió és Kína között fennálló kapcsolatok történetét, rendszerét, politikai és gazdasági vetületeit, perspektíváit. Az alábbi oldalakon sorra vesszük a visegrádi országok és a Nyugat-Balkán államainak Kínához fűződő kapcsolatait, majd Kína regionális gazdasági szerepét tekintjük át.¹

Meglátásunk szerint látványosan növekszik Kína jelenléte a régióunkban, amit az EU és az euró válsága is segít, de a térségbeli kormányok többsége tudatosan fejleszteni is kívánja országa Pekinghez fűződő kapcsolatait. Kérdés, hogy a keleti gazdasági és politikai nyitás képes-e azokat a gazdasági erőforrásokat bevonni a közép-európai térségbe, amelyek segíthetik annak kilábalását a válságból, illetve hogy mindez miként hathat az EU és Kína közti kapcsolatok egészére, az integráció belső kohéziójára.

1 Magyarország és Kína kapcsolatairól lásd bővebben: Matura Tamás: „A magyar–kínai kapcsolatok elmúlt két éve”. *Külügyi Szemle*, Vol. 11. No. 2. (2012). 9–23. o.; Matura Tamás: „Sino-Hungarian Relations in 2010”. *HIIA Papers*, No. 8. (2011). <http://www.hiia.hu/pub/default.asp?y=2011&t=0>, 2011. április 13. A román–kínai és bolgár–kínai kapcsolatok feltárása további kutatást igényel.

Hamberger Judit

KÍNA KÖZÉP-EURÓPÁBAN

Az elemzés a V4-ek Kínához fűződő viszonyával foglalkozik. 2012. április 26-án a kínai miniszterelnök Varsóban találkozott a közép- és délkelet-európai régió (és benne a V4-ek) kormányfőivel. A találkozón meghirdették Kína új közép-európai regionális stratégiáját, amely a térségre irányuló kínai figyelem fő elemeit tartalmazza. A tanulmány a találkozó ismertetése és elemzése mellett annak értékelésére, a bírálatokra és az értelmezésekre is kitér. Számba veszi a visegrádi (lengyel, magyar, cseh, szlovák) együttműködés tagországainak bilaterális viszonyait Kínával, kitérve ezek hasonlóságaira és különbségeire is. Végül összefoglalja a leírt helyzetekből leszűrhető tanulságot: a kínai expanzió mód-szerének jellemzőit. Felvázolja a kínaiakkal való együttműködés nehézségeit, amelyekkel szembe kell nézni Kínában éppúgy, mint a V4-ek saját piacán.

KÍNA VISZONYA A „VISEGRÁDI” KÖZÉP-EURÓPÁHOZ

Amíg a közép-európai országok nem váltak az Európai Unió tagjaivá, politikai és gazdasági kapcsolataik Kínával nem voltak jelentősek, s az is mellékvágányon pihentette kapcsolatait velük. A fő ok a térség országainak gyenge gazdasági ereje és elenyésző befolyásuk a nemzetközi szinten.² Ez alól csak a 2003-tól felélénkülő, megerősödő magyar–kínai gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok képeztek – nem túl jelentős – kivételt. Az uniós tagság óta a közép-európaiak elsődleges fontosságúként deklarálják gazdasági és kereskedelmi kapcsolataikat Kínával. 2004 májusától az uniós vámok, kvóták, árak és egyéb szabályozók érvényesek a visegrádi országokban is.

Kína 2001-ben a WTO tagja lett, s azóta textilipari termékeket, bőrárakat, élelmiszereket, elektromos eszközöket és audiovizuális technikát egyre nagyobb tömegben exportál a térség országaiba, amit azok nem tudnak hatékonyan fékezni vagy korlátozni. A V4-országok kereskedelmi kapcsolatai megélnékültek – olyannyira, hogy némelyik hatalmas méretű deficitet küzd a Kínával folytatott kereskedelmében. Mivel az ázsiai állam szempontjából mindegyiknek kicsi a politikai és gazdasági jelentősége, kedvezőtlen helyzetben vannak, amikor a velük szemben alkalmazott kínai kereskedelmi korlátozás feloldásáról tárgyalnak. Emiatt csak nehezen tudják exporttal kompenzálni a hatalmas kínai importot.

A visegrádi országokban évek óta belső viták tárgya, hogyan lehetne sikeresebben kereskedni a Közép-Birodalmával. Sokan érvelnek azzal, hogy Kínával szemben nem tanácsos politikai igényeket támasztani, különösen nem az emberi jogokra és a demokráciára vonatkozóan, hanem pragmatikusan, a gazdasági és kereskedelmi érdekeket kell

2 Gabriela Gregušová: „Vztahy krajín Visegrádskej štvorky s Čínou” [A visegrádi országok kapcsolatai Kínával]. *Mezinárodní vztahy*, No. 1. (2005). 7–21. o.

tekinteni. A térség Kínával foglalkozó több szakértője³ azonban cáfolja ennek a stratégiának a sikerességét, és határozottan azt állítják, hogy az emberi jogokra vonatkozó európai igények felvetése nem függ össze a kereskedelmi és gazdasági sikerességgel.

A V4-országok elfogadják az „egy Kína” elvét és annak területi integritását. Hivatalos kapcsolatot nem tartanak fenn sem Tibettel, sem Hongkonggal, és nem róják fel hivatalosan az emberi jogok helyzetét sem. De magánjellegű látogatáson már legalább egyszer mindegyik fogadta a dalai lámát, és mind a négy ország tart fenn informális kapcsolatokat Tajvannal. Minden visegrádi országban működnek Kínával foglalkozó baráti társaságok, kereskedelmi és gazdasági kamarák, és – bár nem egyformán – mindegyik intézményesítette a Kínával való kapcsolatát. A közép- és délkelet-európai régióban már 58 Konfuciusz Intézet működik, ahol Kínára vonatkozó oktatási programokat valósítanak meg.

A visegrádi országoknak nincs és sokáig nem is lesz egységes Kína-politikája.⁴ Ennek legalább két oka van. Az egyik az, hogy kereskedelmi és politikai kapcsolataikban eltérő a helyzetük: eddig sem politikailag, sem gazdaságilag nem voltak azonos mértékben „előzékenyek” Kínával. A másik fontos ok, hogy egymás vetélytársaivá váltak és válnak a kínai befektetésekért és gazdasági „jóindulatért” folyó versenyben. Versengenek azért is, hogy melyikük lesz a kínai áruk expanziójának fontosabb vagy nagyobb lerakata, raktárbázisa, kiindulópontja, logisztikai-spedíciós központja. Ennek a versenynek az egyik tétje az is, hogy a szlovák, a lengyel vagy a magyar területen vezet-e majd át a készülő nagy eurázsiai gyorsvasúti folyosó, amely Pekingből indul ki, és (Oroszországon keresztül) elvezet Európa legnyugatibb részeibe.⁵

A versenyeztetés tényét erősíti meg a kínai miniszterelnök 2012. április 25–27-i varsói látogatása. Wen Jiabao (Ven Csia-pao) azt erősítette meg, hogy Kína „észrevette” Közép-Európát, de nem kezeli egységes régióként. Sőt, a térségnek ígért 10 milliárd dolláros befektetésért versenyeztetni is fogja a Varsóban a miniszterelnökök által képviselt 16 államot.

A KÍNAI MINISZTERELNÖK VARSÓBAN

Wen Jiabao európai körútja végén (Németország, Svédország, Izland után) a lengyel fővárosba látogatott, ahol három napig tartózkodott. Az utolsó napon nem hivatalos látogatásra Krakkóba utazott, és felkereste a volt német koncentrációs tábor, Auschwitzot (Oświęcim) is. Varsói látogatása jelentős politikai eseménynek számított. Különös jelentőséget adott neki, hogy az Unió pénzügyi és

3 A cseh Rudolf Fürst és Martin Hála, a szlovák Gabriela Gregušová, a lengyel Artur Gradziuk és Justyna Szczudlik-Tatar.

4 Az együttműködés egyetlen, számon tartott esete 2011. május 27-én (a szlovák elnökség idején) történt, amikor a V4-ek együtt mutatkoztak be Pekingben, a turisztikai lehetőségek közös kínálatával. Akkor a kínai újságírók érdeklődtek az iránt is, hogyan lehetne a V4+Kína keretében együttműködni.

5 Adrian Peter Pressburg: „Čína pretká Euráziu železničnou pavučinou. Z Berlína do Pekingu po koľajniciach za dva dni” [Kína vasúti pókhálóval szövi át Euráziát. Berlinből Pekingbe két nap alatt vasúton]. *Trend*, <http://ekonomika.etrend.sk/svet/cina-popretka-euraziu-zeleznickou-pavucinou.html>, 2011. január 28.

gazdasági válságának időszakában került rá sor. A népes (300 tagú) kínai delegáció élén érkező Wen miniszterelnököt elsősorban gazdasági célok vezették: a kínai befektetések és export lengyelországi, illetve közép-európai növelése volt a szándéka. Főként a lengyelekkel folytatott megbeszéléseket, de a második napot a közép- és délkelet-európai kormányfőkkel való tárgyalásokra szánta. A térségbeli kínai befektetések abszolút számokban (különösen a világ és Európa más tájaival összehasonlítva) nem nagyok, de volumenük az elmúlt hét évben – a kínai „kitörés” óta – a korábbi tizenhétszeresére nőtt.

A kínai küldöttség varsói programjában közt szerepelt egy olyan gazdasági fórum is, amelynek a kelet-közép-európai és délkelet-európai országokba irányuló kínai befektetések lehetősége volt a fő témája. Wen Jiabao arról biztosította a régió országait, hogy hazája növeli a térséggel a kereskedelmi cserét és a befektetéseket, de cserébe azt igényli tőlük, hogy jobban nyissák meg a piacukat a kínai áruk előtt. A lengyel miniszterelnök, Donald Tusk fő célja az volt, hogy a kínai felet minél nagyobb volumenű befektetésekre vegye rá, mind a lengyel, mind a közép-európai térségben. A látogatás során Wen Jiabao a régióra vonatkozó új befektetési stratégiát hirdetett meg.⁶

A lengyel–kínai kétoldalú tárgyalások témái és eredménye

A bilaterális találkozókhoz a legfontosabb kiindulópontul a 2011 decemberében, Pekingben aláírt *stratégiai partnerség* tartalmának és részleteinek lefektetése szolgált, a látogatás egyik fő célja pedig a két ország közötti gazdasági és befektetési együttműködés fejlesztése volt.⁷ Wen Jiabao a fórum megnyitóján elmondta, hogy a két ország a kapcsolatok elmélyítésére hosszú távú tervet készített, s ennek keretében az ipari együttműködés koordinálására kormányközi közös bizottságot hoznak létre, és olyan mechanizmust is bevezetnek, amely rendszeressé teszi a két kormányfő találkozóit. (A Lengyel–Kínai Gazdasági Együttműködési Bizottság valójában korábban is létezett, már 16 alkalommal tanácskozott – legutóbb 2012 júniusában –, de a találkozót most gyakoribbá teszik.)

A lengyel–kínai kétoldalú megbeszélések konkrét témái közé tartozott az alternatív energiaforrásokra irányuló együttműködés, a palagáz kitermeléséről szerzett tapasztalatok cseréje, valamint a barnaszén gázosítását, a bányászati technológia fejlesztését és a szénkitermelést illető kooperáció. Megtárgyalták azokat a teendőket is, amelyek a két ország közötti kereskedelmi csere mérlegének egyensúlyba hozására irányulnak. A gazdasági kérdéseken kívül tárgyaltak a lengyel–kínai politikai párbeszéd fejlesztéséről is. Tusk kormányfő azt nyilatkozta, hogy bemutatta kínai kollégájának az elmélyítendő együttműködés azon területeit, amelyek lefedhetik a politikai és a gazdasági szférát, az akadémiai szintű kapcsolatoktól a helyi önkormányzati együttműködésen át

6 A látogatás és a tárgyalások végeredményének lényegét 12 pontban foglalták össze: „China’s Twelve Measures for Promoting Friendly Cooperation with Central and Eastern European Countries”. Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/wjbispg/t928567.htm>, 2012. április 26.

7 „Wizyta premiera Chin” [A kínai miniszterelnök látogatása]. Premier.gov.pl, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/wizyta_premiera_chin.9726/, 2012. április 25.

a két társadalom közötti dialógusig. Szerinte a tárgyalás konkrét és eredményes volt. Azt állította, hogy a modern állam és a polgári társadalom építésére vonatkozó lengyel tapasztalatok ismertetésekor hangsúlyozta, hogy mindez szorosan összefügg az emberi és polgári jogok védelmével és szabadságával is, az egyik a másik nélkül nem lehetséges. Azt is mondta, hogy e kérdésben a két fél az egyenlőség és a kölcsönös tisztelet alapján kész a párbeszédre.⁸

A két kormányfő tárgyalásaival egy időben több kétoldalú szerződést és memorandumot is aláírtak.⁹ Ezek a kis- és középvállalkozások közötti, illetve az infrastrukturális együttműködésre, valamint a kulturális és tudományos kooperációra vonatkoznak. E szerződések közt található a lengyel befektetési ügynökség (PAIIZ) és a Kínai Népköztársaság Kereskedelmi Minisztériumának Kereskedelemfejlesztési Hivatala között, illetve több nagy cég (ARP, KGHM) által kötött megállapodás is.¹⁰

A térség miniszterelnökeivel folytatott találkozó

A lengyel és a kínai kormányfővel együtt 17 résztvevővel zajló megbeszélésen 15 kormányfő és két miniszterelnök-helyettes vett részt.¹¹ Ennek a „maratoni” találkozónak volt egy plenáris (kerekasztal) része, amelyen a miniszterelnökök lehetőséget kaptak arra, hogy véleményt cseréljenek a nemzetközi viszonyok legégetőbb problémáival kapcsolatban, illetve egy bilaterális tárgyalási sorozata, amikor is Wen Jiabao az egyes kormányok vezető képviselőjével húsz-húszperces megbeszélést folytatott. Mindegyikük felvázolta, hogy országa mely területen tudja fogadni a kínai befektetéseket, milyen kölcsönös kereskedelmi lehetőségeket lát a deficitje csökkentésére, illetve miben tud együttműködni a kínai igényekkel.

A csoportos megjelenést Tusk úgy jellemezte, hogy itt most az új Európa vezető testülete gyűlt össze, akik százmillió sikeréhes embert képviselnek. Kompetens, tapasztalt és ambiciózus vezetői olyan társadalmaknak, amelyek Európa történelmének részét képezik, és minden különbségük ellenére rendkívül szolidáris közösséget alkotnak. Elmondta,

8 „Spotkanie premierów państw Europy Środkowej i Chin na Zamku Królewskim” [A közép-európai országok kormányfőinek és a kínai miniszterelnöknek a találkozója a Királyi Várban]. *Premier.gov.pl*, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/spotkanie_premierow_panstw_eur9771/, 2012. április 26.

9 „Polsko-chińskie umowy o współpracy podpisane” [A lengyel–kínai együttműködési megállapodások aláírva]. *Premier.gov.pl*, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/polsko_chinskie_umowy_o_wspolp.9753/, 2012. április 25.

10 „Premier Chin w Warszawie: Podpisano polsko-chińskie umowy gospodarcze” [A kínai miniszterelnök Varsóban: aláírt lengyel–kínai gazdasági megállapodások]. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/613003.premier_chin_w_warszawie_podpisano_polsko_chinskie_umowy_gospodarcze.html, 2012. április 25.

11 A varsói királyi várban a következő miniszterelnökök (a bolgárok és albánok esetében miniszterelnök-helyettesek) voltak jelen: Wen Jiabao (kínai), Donald Tusk (lengyel), Szimeon Gyankov (bolgár), Janez Janša (szlovén), Vjekoslav Bevanda (bosznia-hercegovinai), Igor Lukšić (montenegrói), Orbán Viktor (magyar), Zoran Milanović (horvát), Mihai Razvan Ungureanu (román), Robert Fico (szlovák), Edmond Haxhinasto (albán), Petr Nečas (cseh), Andrius Kubilius (litván), Nikola Gruevski (makedón), Andrus Ansip (észti), Mirko Cvetković (szerb), Valdis Dombrovskis (lett).

hogy sok megfigyelő szerint ez a térség nemsokára az Európai Unió igazi motorja lesz. Egyébként mind tudatában van saját értékeinek és lehetőségeinek.¹²

A miniszterelnökök találkozájáról kiadott sajtóközlemény¹³ szerint a résztvevők abban egyeztek meg, hogy e kapcsolatokat stratégiai és hosszú távú jelleggel fogják fejleszteni, a kölcsönös tisztelet, az egyenrangúság és a kölcsönös előnyök jegyében. Kínát és a közép-európai térséget hagyományos barátság kapcsolja össze, és ez jó alapja az ázsiai ország és Európa közötti kapcsolatoknak is. Kína támogatja az európai integrációt és a közép-európaiak által a kiegyensúlyozott gazdasági növekedésért felvállalt eszközöket. A közép-európaiak pedig elismerésüket fejezték ki Kínának a tartós, stabil és gyors növekedés miatt. Kína határozottan együtt akar működni a térség országaival az infrastruktúra, a fejlett technológia és a zöld energia terén. Minden résztvevő arra kötelezte magát, hogy eliminálja saját protekcionista korlátozásait a kereskedelemben és a befektetésekben. A kulturális és az emberek közötti kapcsolatok fejlesztésének érdekében közös és kölcsönös rendezvényeket, programokat, cseréket valósítanak meg, ösztöndíjakat biztosítanak, szorgalmazni fogják a nyelvtanulást és a tudományos tapasztalatcserét, valamint kölcsönösen fejlesztik a turizmust.

Wen Jiabao elmondta, hogy országának a közép-európai régióval nem olyan gazdag és nagy volumenű a kereskedelme, mint Európa többi régiójával, hiszen az eddig mindössze 52,9 milliárd amerikai dollárt tett ki, ami azonos az Olaszországgal folytatott kínai kereskedelem nagyságával. A térségben befektetett összeg pedig 910 millió dollárral kisebb, mint a Svédországba vagy Ausztriába irányuló. Azt is megjegyezte, hogy Kína a régióhoz csak egy légi vonallal kapcsolódik (ez volt a Budapest–Peking-vonal).¹⁴ Arra is felhívta a figyelmet, hogy a Kína és a közép-európai országok közötti viszonyban – amely bár a gazdasági, a kereskedelmi és egyéb területeken dinamikusá vált – a kölcsönös megértés nem olyan mély, amilyennek lennie kellene, s a gyakorlati együttműködés távol van a benne rejlő lehetőségektől.¹⁵

A kínai kormányfő 12 pontban foglalta össze ajánlatait. Ezek közt szerepelt, hogy külön titkárságot hoznak létre a régió országaival való együttműködés promóciójára. Készek arra, hogy szerződéseket szabályozzák az ezen államok valutáiban történő kereskedést. Arra fogja ösztökélni a kínai cégeket, hogy az elkövetkező öt évben hozzanak létre különleges technológiai és gazdasági övezeteket a közép-európai országokban. Kína ösztöndíjalapot teremt a térség országaiból érkező ezer diáknak a kínai nyelv tanulására, és ugyanennyi kínai diákot küld hozzájuk. Turisztikai promóciós alap, valamint több

12 „Premierzy Tusk i Wen na Zamku Królewskim o wzmocnienie relacji Chin z Europą” [Tusk és Wen miniszterelnökök a királyi várban a kínai–európai kapcsolatok megerősítéséről]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100969,11623415,Premierzy_Tusk_i_Wen_na_Zamku_Krolewskim_o_wzmocnieiu.html, 2012. április 26.

13 „Oświadczenie Prasowe po Warszawskim Spotkaniu Szefów Rządów Państw Europy Środkowej oraz Chin, 26 kwietnia 2012” [Közép-Európa és Kína kormányfőinek varsói találkozója után elhangzott sajtónyilatkozat, 2012. április 26.]. *Premier.gov.pl*, www.premier.gov.pl/.../1475437e1b7c9222f7c30f28058485477744, 2012. április 26.; „Press Communiqué of the Warsaw Meeting between the Prime Ministers of China and Central European Countries, 26 April 2012”. *Premier.gov.pl*, www.premier.gov.pl/.../fbec2b9fd92f83a0874ba, 2012. április 26.

14 „Premierzy Tusk i Wen na Zamku Królewskim...”, i. m.

15 Uo.

légi járat létrehozását is szorgalmazza hazája és a közép- és délkelet-európai országok között.¹⁶ Úgy vélte, hogy Kína ezekkel az országokkal jól együtt tud működni az infrastrukturális beruházásokban, mert nagy az igényük az ilyen jellegű fejlesztésekre, Kína pedig rendelkezik az ezek tervezéséhez és kiépítéséhez szükséges fejlett technológiával és szaktudással, sőt a legjobb árajánlatokat is ők adják. Ezért a „két fél” infrastrukturális együttműködésének

A lengyel kormányfő válaszában elmondta, hogy imponálóak a kínai miniszterelnök ajánlatai, amelyek a Közép-Európával történő együttműködés serkentését célozzák. Egyúttal arról biztosította kínai vendégét, hogy Varsó kész részt venni ezen együttműködésre irányuló projektek finanszírozásában. Mind a kínai kormányt, mind a nagy kínai delegáció vállalkozóit arra ösztönözte, hogy használják ki a lehetőséget a térség országaival való együttműködésre.

A több mint ezer üzletember részvételével zajló Kína–Közép-Európa Gazdasági Fórum egyik fő célja éppen az volt, hogy felhívja a kínai üzleti körök figyelmét a Lengyelország és a régió többi országa kínált gazdasági együttműködés lehetőségeire. A részt vevő vállalkozók a gazdaságnak majdnem minden ágazatát képviselték. Plenáris szekciókban tárgyaltak, amelyeket az illetékes lengyel miniszterek vezettek. Témák volt Kína szerepe a világgazdaságban, a külföldi befektetések kínai modellje, a kínai piacon alkalmazandó hatékony gazdasági stratégiák, a környezetvédelmi technológiák alkalmazásában való együttműködés. A panel-viták a két „régió” kereskedelmi kultúrájában jelentkező különbségekről is szóltak. A Fórumon is felvázolták a Wen miniszterelnök által ismertetett, Közép-Európa számára készült új (12 pontos) kínai stratégiát.

A Fórum megnyitóján¹⁷ Donald Tusk lengyel kormányfő azt hangsúlyozta, hogy ahogyan Kína jelentősége nő a világgazdaságban és a világpolitikában, úgy nő a közép-európai országok jelentősége az Unióban és az európai kontinensen. Azt is megjegyezte, hogy a közvetlen kapcsolatok fejlesztésére létrehozott fórum 2011-ben, Budapesten kezdődött, s ez most annak a folytatása. (Ez volt tehát az első miniszterelnöki találkozó, valamint a második gazdasági fórum Kína és Közép-Európa között.) Arra ösztönözte a kínai felet, hogy vegyen részt a két kontinensre kiterjedően megvalósítható gazdasági és társadalmi együttműködésben, amely minden fél számára hatalmas kihívást jelent.¹⁸ Javasolta nekik, hogy jobban kötelezzék el magukat a lengyel ipar és szolgáltatások területén, Lengyelország ugyanis tőkét keres. A Fórum lehetőséget adott a lengyel kormányfőnek arra, hogy újra megerősítse országa gazdasági fejlődésének tényét, és felvezesse ennek okait is. Eszerint a gazdasági válság ellenére a lengyel gazdaság jól teljesít, jók a feltételei is, ezért Európa termelési és szolgáltatási tartópillére lett. A folyamatos lengyel gazdasági

16 „Wen Jiabao: mamy długoterminowy plan pogłębiania współpracy z Polską” [Wen Jiabao: Hosszú távú tervünk van a Lengyelországgal való együttműködés elmélyítésére]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100969,11619979,Wen_Jiabao_mamy_dlugoterminowy_plan_poglabiania_wspolpracy.html, 2012. április 26.

17 „Forum Gospodarcze Polska-Europa Środkowa-Chiny otwarte” [A Lengyelország–Közép-Európa–Kína Gazdasági Fórumot megnyitották]. *Premier.gov.pl*, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/forum_gospodarcze_polska_europ.9757/, 2012. április 26.

18 „Tusk: Chiny i Europa Środkowa symbolami sukcesu i rozwoju” [Tusk: Kína és Közép-Európa a sikerek és a fejlődés szimbólumai]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100969,11624453,Tusk_Chiny_i_Europa_Srodkowa_symbolami_sukcesu_i.html, 2012. április 26.

növekedést az export fejlődésének, a belső kereslet növekedésének és a külföldi befektetéseknek köszönhetik.

Wen Jiabao azonban inkább a kereskedelmi cseréről beszélt, Kína ugyanis új piacokat keres a termékeinek. A lengyel kormányfő nemcsak a saját országát, hanem az egész közép-európai régiót is a kínai befektetések attraktív terepeként jellemezte, a kínai pedig arról beszélt, hogy az iparban és a fejlett technológiában szeretnék elmélyíteni a kapcsolatokat, és az elkövetkező öt évben meg akarják duplázni a kereskedelmi cserét. A kínai kormányfő gyakran hangsúlyozta, hogy őket a fejlett technológiák érdeklik.¹⁹

A Fórumon a kínai felszólalók között volt a Külkereskedelmi Promóciós Tanács elnöke, Wan Jifei is. Szerinte²⁰ a térséggel való gazdasági kapcsolatok fejlesztésének receptje az, hogy a külkereskedelmi egyenleget egyensúlyba hozzák, és hogy a kínai befektetések az infrastruktúrába és a környezetvédelemben kapcsolódnak be. A térségből feljük irányuló importra kb. 80 milliárd dollárt szánnak (kvótaként). Elmondta, hogy speciális politikát folytatnak a térségbe irányuló befektetések esetében, melynek célja, hogy könnyebbé tegyék a hitelfelvételt vagy a támogatási eszközök elérését. Az infrastrukturális befektetéseket illetően hangsúlyozta, hogy ebben a szektorban hatalmas a kínai túlsúly, mert tökéletesen tudnak építeni, és sok építőipari cégük van külföldön. Úgy vélte, hogy Lengyelországnak ezen a téren kellene szorosabbra fűznie az együttműködést Kínával. Bár a Covec ügyében felmerültek (alább részletezendő) problémák, ám azokat közös erővel le tudják gyűrni. A környezetvédelmi zöld beruházásokban is lát esélyt a lengyelekkel való közös fellépésre, akár Nyugat-Európában is. Felvetették az Európát Kínával összekötő vasút tervét is, mint az áruk szállításának fontos szektorát.

A Fórum másik fontos kínai felszólalója, a Befektetéseket Támogató Ügynökség főigazgatója, Liu Dianxun szerint őket a befektetések szempontjából a szolgáltatások, a termelés, a bányászat, a szállítás, az energetika, a nagykereskedelem érdekli leginkább. Régebben a zöldmezős beruházásokat részesítették előnyben, most azonban a cégek közvetlen megvásárlása a befektetési stratégiájuk fő módszere. Ez utóbbira Kína évente 20 milliárd dollárt szán. Azt is megjegyezte, hogy eddig az ilyen tranzakciók privilegizált kínai cégei a nagy állami vállalatok voltak, de ma már magánvállalkozások is működnek ezen a téren.

A nagy ívű találkozó lehetőséget adott arra, hogy a miniszterelnökök más jellegű bilaterális tárgyalásokat is folytassanak; az alkalmat a magyar kormányfő, Orbán Viktor is kihasználta arra, hogy frissen megválasztott szlovák kollégájával, Robert Ficóval meg ejtse az elő magyar–szlovák csúcstalálkozót.

19 „Podsumowanie wizyty premiera Chin” [A kínai miniszterelnök látogatásának összefoglalása]. *Premier.gov.pl*, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/podsumowanie_wizyty_premiera_c.9781/, 2012. április 26.

20 „Chiny: chcemy zbilansowania handlu i inwestycji” [Kína: egyensúlyba akarjuk hozni a kereskedelmet és a befektetéseket]. *Forbes.pl* <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/chiny--chcemy-zbilansowania-handlu-i-inwestycji,26539,1>, 2012. április 26.

A LÁTOGATÁS EREDMÉNYÉNEK HIVATALOS ÉRTÉKELÉSE

A *kínai miniszterelnök* a lengyel kormányfő honlapján összegezte és értékelte a látogatását.²¹ A lengyelekkel fennálló kétoldalú kapcsolatokra vonatkozóan kiemelte, hogy mindkét fél kölcsönösen tiszteletben tartja a fejlődésnek a másik által választott útját. A bilaterális kormányfői találkozók már említett rendszeresítésén kívül létrehozzák a Nemzetközi Együttműködési Bizottságot és az Ipari Együttműködést Irányító Bizottságot. A kölcsönös befektetések szaporítására és a kereskedelmi mérleg kiegyenlítésére törekszenek majd. Öt éven belül meg akarják kettőzni a kereskedelmi forgalom értékét. Az együttműködés fejlesztését az infrastruktúra építése, az új energiaforrások és a fejlett technológiák kiaknázása területén valósítják meg. A kínai fél a jövő évben meghívja a lengyel ifjúság 50 képviselőjét Kínába, és a lehető leggyorsabban felállítják egymás kulturális intézeteit. A Peking–Varsó vonalon (2012. júniustól) megindított légi járatok kihasználásával növelik a kölcsönös személyfogatást és a turizmust.

A közép-európai országok kormányfőivel megvalósított találkozókval kapcsolatban Wen Jiabao kiemelte: azt érezte, hogy ezek az államok nagyra értékelik a Kínával való hagyományos barátságot, és őszintén várják az együttműködés további elmélyítését. Úgy vélte, hogy mind Kína, mind Közép-Európa előtt széles perspektívájú új fejlődési lehetőségek nyílnak meg. Hangsúlyozta, hogy Kína teljesíti Varsóban tett ígéretét, miszerint a térség országaiba kereskedelmi-befektetési promóciós missziókat küld, 10 milliárd dollár értékben speciális hitelvonalat épít ki, s 500 millió dolláros alapot hoz létre a befektetések támogatására. Elmondta, hogy országa a térséggel való kereskedelmi csere volumenét 2015-ig 100 milliárd dollár mértékűre növelné. Ehhez mindkét félnek kölcsönösen ki kell nyitnia a saját piacait. A Kína javára fennálló tartós és jelentős kereskedelmi egyensúlytalanságok orvosolása érdekében Wen Jiabao késznek mutatkozott arra, hogy a régióból nagyobb mennyiségű árut importáljanak, valamint hogy megkönnyítsék a térség országainak a Kínában működő kiállításokon és vásárokon való részvételt. Arról is biztosította a térség államait, hogy Kína mindegyiküknek jó barátja, partnere lesz a továbbiakban is.

A *lengyel miniszterelnök*, Donald Tusk is értékelte a látogatást.²² Stratégiai és fordulatot jelentőségűnek mondta, és nyomatékkal hangsúlyozta, hogy Lengyelország az utóbbi években Peking számára Közép-Kelet-Európa irányába kinyitott kapuvá vált. Szerinte a kínai partner számára világossá vált, hogy Lengyelország olyan állam státusát építette ki, amely képes az egész közép-kelet-európai régió érdekeinek képviseletére. Olyan stratégiát alapoznak meg, amelyhez a válság éveiben megszerzett jó reputációjukat is kihasználhatják.

21 „Premier Chin do Polaków: ujrzełszy dynamiczną i pracę do przodu w swoim rozwoju Polskę” [A kínai miniszterelnök a lengyelekhez: dinamikus, és a munkában előre haladó, fejlődő Lengyelországot láttunk]. *Premier.gov.pl*, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/premier_chin_do_polakow_ujrze.9792/, 2012. április 28.

22 „Premier podsumował strategiczne wizyty na Półwyspie Arabskim i premiera Chin w Polsce” [A kormányfő összegezte az Arab-félszigeten tett stratégiai látogatását és a kínai miniszterelnök lengyelországi látogatását]. *Premier.gov.pl*, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/premier_podsumowal_strategiczn.9789/, 2012. április 27.

Céljuk, hogy Lengyelországnak a politikai és logisztikai centrum pozícióját biztosítsák a távoli, ám a világkereskedelem szempontjából kulcsfontosságú országokkal (Kína és az Arab-öböl országai) folytatandó gazdasági és kereskedelmi csere területén. A varsói látogatás eredményének mondta a régió országaival való együttműködésre irányuló deklarációk elfogadását (például a 100 milliárd dollár értékű kereskedelmi csere ígérését) is.

A kínai és a lengyel kormányfő hat bilaterális nemzetközi szerződést is aláírt, amelyek a kis- és középvállalatok együttműködésére, az infrastruktúra és a kulturális együttműködés kiépítésére, a befektetéseket irányító és szabályozó állami szervek, intézmények közötti együttműködésre vonatkoznak. A 2011-es bilaterális kereskedelmi forgalmuk 14 milliárd eurót tett ki. A lengyel–kínai kapcsolatok stratégiai szintre való emelése komoly külpolitikai és külgazdasági lépés.

A miniszterelnökök találkozáját később a *lengyel pénzügyminiszter, Jacek Rostowski* is értékelte.²³ Úgy vélte, nem véletlen, hogy a kínai delegáció éppen náluk akart találkozni a térség kormányfőivel, mert érzékelik a dinamikus lengyel fejlődést, és jól érzik magukat Lengyelországban. Az OECD adataira hivatkozott, amelyek szerint a válság hat fejlett országban nem okozott idővesztést a fejlődésben, s köztük van Lengyelország és Kína (valamint Szlovákia).

A LÁTOGATÁS ÉRTELMEZÉSE

Nem kétséges, hogy ez a *nagyszabású látogatás és a vele kapcsolatos közép-európai fórum a kínai gazdasági expanzió stratégiájának újabb eleme*. Kína és cégei a globális terjeszkedés részeként a közép-európai régiót is „birtokba veszik”, amihez ez a fórum is lehetőséget biztosított. Az olyan stratégiai ágazatok, mint az energetika, a nyersanyag-kitermelés, az elektrotechnika, sőt szinte minden ágazat fejlett technológiái azok a területek, amelyek felé a kínai részvétel és ennek növelése irányul. Egyúttal arra is készülnek, hogy a jüant nemzetközi valutává tegyék, és a dollár jelentőségét gyengítsék. Kína hosszú ideje világos érdekérvényesítő stratégiával dolgozik. Fő szempontjai: áruinak eredményes exportja, saját hazai piacának védelme, a nyugati fejlett technológiákhoz és fegyverekhez való hozzájutás vásárlás útján, az egységes, egyetlen Kína elfogadtatása a világgal, az emberi jogokra vonatkozó egységes bírálat elhallgattatása, vagy legalább megosztása.²⁴

Egy lengyel elemző, aki értékelte, hogy a kínai kormányfő ezen útja során mit végzett Európában, úgy vélte, hogy az Európa nyugati felében (Izland, Svédország, Németország) aláírt egyezmények a nyugat-európai cégeknek biztosították azt a lehetőséget, hogy növeljék jövedelmüket és kínai exportjukat. Ezzel szemben a varsói ígéretek inkább a kínai érdekek közép-európai megalapozását segítették elő. Ezek az országok a legnagyobb problémájukra, a külkereskedelmi mérlegük rendkívüli egyensúlytalanságára azonban

23 „Minister Rostowski o wystąpieniu premiera Chin” [Rostowski miniszter a kínai kormányfő beszédéről]. *Premier.gov.pl*, http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/minister_rostowski_o_wystapieniu.9814/, 2012. április 28.

24 Gregušová: i. m. 11. o.

nem kaptak konkrét megoldási javaslatot.²⁵ Külföldi és lengyel elemzők szerint Kína uniós befektetései expanziójához „két bejáratot nyit”: az egyiket Görögországban (a pireuszi kikötő lesz a kínai áruk egyik központi átrakodó helye), a másikat Lengyelországban (amely az euróövezeten kívüli egyik legnagyobb piac). Így juthat 550 milliós piachoz vámkorlátozások nélkül.²⁶

Egy Nyugaton élő kínai szakértő (Steve Tsang, Nottingham) szerint a kínai miniszterelnök nem speciálisan Lengyelországba érkezett, hanem európai körúton volt, és annak végső állomása volt Varsó. Nem tartotta valószínűnek, hogy Kínát a térség egységként érdekli: szerinte a kínai vezetők az egyes államokkal kialakítható bilaterális kapcsolatok iránt érdeklődnek, Kína általában is bilaterális viszonyokban gondolkodik.²⁷ A kínai külpolitikának amúgy is régi hagyománya, hogy fokozatosan és hosszú távon építi fel a stratégiai előnyeit, és bizalmatlan a különböző típusú szövetségekkel szemben, ide értve az Európai Uniót is.

Többen foglalkoztak *a látogatás uniós szempontjaival, Kína és az EU viszonyával*. 2003-ban Kína és az Unió között komplex stratégiai partnerségi egyezmény született, amely konszenzuális alapon működik. Ma az EU Kína legnagyobb kereskedelmi partnere. 2010-ben a kínai export 19,7%-a az EU piacaira irányult, a kínai importnak pedig a 12%-a az EU-ból származott. Ezzel az EU Kína legnagyobb exportpiaca, és a behozatal második legnagyobb forrása.²⁸ Az Eurostat szerint 2011-ben a kínai export az EU tagországaiba 244 milliárd euró volt. Ami a külkereskedelmi deficitet illeti, az nemcsak a közép-európaiakra jellemző, hanem az egész EU-ra is. Amíg Kína bürokratikus és rejtett protekcionista intézkedéseket fogyanatosít az EU-ból érkező árukra, addig fordított irányban hatalmas többlettel kereskedik. Ez a többlet az egész EU-ra kivetítve 2011-ben 160–180 milliárd eurót tett ki, ami a legnagyobb bilaterális kereskedelmi deficit a világon. Egy cseh Kína-szakértő Tsanggal ellentétben úgy véli, hogy Peking eredményesen kombinálja a multilaterális és a bilaterális politikát az EU tagállamaival való viszonyában, és ki is használja azok nem egységes álláspontjait és az integrációs folyamat nem kellő mélységét. (Ez megfigyelhető a közép-európaiaktól való fegyvervásárlási próbálkozásaiban is.) Kína nem nézi jó szemmel, hogy az Unió piacán való jelenlétét az EU-s belső szabályokhoz kötik. Az EU-val szemben támasztott stratégiai fontosságú igényeihez tartozik, hogy kapja meg a piacgazdaság státusát, és hogy oldják fel a Kínával szembeni fegyverembargót.²⁹

25 Andrzej Kublik: „Dlaczego Chińczycy więcej zarabiają na interesach z Polską?” [Miért keresnek többet a kínaiak a Lengyelországgal való kereskedelemben?]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100897,11650343,Dlaczego_Chinczycy_wiecej_zarabiaja_na_interesach.html, 2012. május 2.

26 Tomasz Józwik – Aleksander Kobylka: „Chiny non grata” [Kína non grata]. *Forbes.pl*, <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/chiny-non-grata,16668,2>, 2011. június 30.

27 Piotr Kościński: „Współpraca z Chinami zależy od tego, co zaoferuje Polska” [Az együttműködés Kínával attól függ, hogy Lengyelország mit ajánl]. *Rzeczpospolita*, <http://www.rp.pl/artykul/107684,865642-Chiny-chca-wspolpracy-z-Polska.html>, 2012. április 25.

28 Vilém Semerák: „Evropská krize – na čínskou pomoc moc nespolehat” [Európai válság – a kínai segítségre ne nagyon számítsunk]. *IHNED.cz*, <http://semerak.blog.ihned.cz/cl-54187440-evropska-krize-na-cinskou-pomoc-moc-nespolehat>, 2011. december 13.

29 Rudolf Fürst: „EU a Čína: Partnerství v duchu »Prodané nevěsty«?” In: *Scénáře světové politiky 2012–2013* [2012–2013-as világpolitikai forgatókönyvek]. Prága: Ústav mezinárodních vztahů, 2012. Elektronikus változat: http://www.iir.cz/upload/Scenare/Scenar_12-13.pdf.

Gyakran (főként nyugati szakértők által) megfogalmazott vélemény volt, hogy *a varsói látogatás az Európai Unió régi és új tagjai közötti megosztást erősíti*. Amíg Kína számára az Unió régi tagjaihoz (elsősorban azok piacaihoz) vezető partner Németország, addig az újak piacaihoz Lengyelország segítségével akar eljutni. Az új tagok az EU periferikus országai, amelyeken keresztül lazább szabályozást és kevesebb szigort remél az expanziójához. Úgy véli, Lengyelországon keresztül talán Nyugat-Európa piacaira is könnyebben bejuthat.³⁰ Peking tudatosan gyengíti az EU összetartó erejét a Kínával való kapcsolatok terén, s úgy aknázza alá az EU intézményeit, hogy az egyes tagállamokkal bilaterális kapcsolatokat épít ki.³¹ Brüsszel és az Európai Bizottság ugyanis szeretné kikényszeríteni, hogy Kína *tartsa be a kölcsönösség elvét*. Ennek lényege, hogy az európaiaknak legyenek ugyanolyan jogai Kína piacán, mint a kínai cégeknek az Unió piacán. Azaz ne csak a kínai cégek vehessenek részt az uniós tagállamok közbeszerzési piacának versenyében, hanem Kína is nyissa meg a sajátját az EU befektetői előtt. Németország azonban nem híve ennek az uniós intézkedésnek, mert attól tart, hogy Kína az oda exportáló és ott befektető német cégeknek vág vissza. Hasonlóan viselkednek az EU más régi nagyjai (a franciák és a britek) is. Saját állami érdekeik szem előtt tartásával, az uniós közös érdekek figyelmen kívül hagyásával, különalkut kötnek Kínával. Ilyen a közép-európai államok csoportos kezdeményezése is. Kínára azonban hatékony nyomást csak az Unió közösen képes kifejezni, megosztva nem.

A lengyelek üzenetként értelmezték, hogy a kínai fél Varsót választotta a közép- és délkelet-európaiakkal megrendezett találkozó színhelyéül: *Lengyelország a régió olyan vezetőjeként jelent meg, amely képes annak érdekeit képviselni, adott ügyekben vezetni, irányítani is*. Abban is reménykednek, hogy Varsó lesz a közép-európai térségnek a kínaiakkal való fő kommunikációs központja, mert Kína Lengyelországot tekinti kulcsfontosságú partnernek Közép-Európában (nem pedig Magyarországot). Ezt összefüggésbe hozták azzal a ténnyel, hogy a kínaiak számára eddig Magyarország volt a régióban a legfontosabb partner, s Tusk lengyel miniszterelnök 2008-as pekingi látogatása ellenére is hazánk számított privilegizált helyzetűnek. Mégis, *2011 végén*, a lengyel államfő kínai látogatása idején, *Lengyelországgal írták alá a stratégiai partnerségi egyezményt*. (Egyesek szerint ezt azért tudták elérni, mert akkor az EU-ban a lengyelek elnököltek.) Mindez egyúttal azt is jelentheti, hogy Lengyelország válhat Kína számára a nyugati piacokra irányuló expanzió hídfőjévé. Tusk kormányfő többször is kiemelte, hogy kínai kollégája háromnapos látogatása Lengyelország stratégiai helyzetéről tanúskodik.³²

30 Francois Godement: „Chiny próbują trafić do nowej Europy przez Warszawę” [Kína Varsón keresztül próbál bejutni az új Európába]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.pl/1,76842,11616477,Chiny_probuja_trafic_do_nowej_Europy_przez_Warszawe.html, 2012. április 26.

31 Leszek Baj – Tomasz Bielecki: „Chiny stawiają na Europę Środkową. Mają pomóc w rozwoju infrastruktury i nowych technologii” [Kína Közép-Európára tesz. Az infrastruktúra és az új technológiák terén akarnak segíteni]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,11625597,Chiny_stawiaja_na_Europe_Srodkowa_Maja_pomoc_w_rozwoju.html, 2012. április 27.

32 „Polsko-chińskie forum gospodarcze: Polska szuka kapitału, Chiny chcą podwoić handel” [A lengyel–kínai gazdasági fórum: Lengyelország tőkét keres, Kína meg akarja duplázni a kereskedelmét]. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/613197,polsko_chińskie_forum_gospodarcze_polska_szuka_kapitału_chiny_chca_podwoic_handel.html, 2012. április 26.

Ennek alapja, hogy a gazdasági és pénzügyei stabilak, jók a gazdasági eredményei, és ez hatással van a régióra is. Emellett hangsúlyt kapott, hogy Lengyelország nemcsak a régióban, hanem az egész EU-ban is egyre fontosabb szerepet tölt be, tehát nemcsak a régió vezető ereje, hanem az Unió vezető erői közé is bekerül. Ezt a kedvező helyzetet a kínai miniszterelnök is többször emlegette és dicsérte.

A lengyel elképzelések szerint Lengyelország a közép-európai régió vezető ereje lehet a kínai befektetések szempontjából is. Úgy vélik, hivatottabb erre, mint Magyarország, mert amíg a magyarok csak saját boldogulásukat tekintik, addig ők a térség javáért is küzdenek, az egész térségben gondolkodnak.³³ A legmegfelelőbb hely a kínai tőke és üzlet számára, mert földrajzilag a közép-kelet-európai régió központjában helyezkedik el. A Lengyelországban kialakított 14 különleges gazdasági övezet is ezt a célt szolgálja: ezekben adókedvezményeket, jól képzett munkásokat, szakembereket és tudósokat kínálnak a kínai üzletembereknek, valamint azzal biztatják őket, hogy ha jelen vannak Lengyelországban, akkor teljes mértékben hozzáférnek a közös európai piachoz.

A lengyel szakértők egyike (T. Starus)³⁴ a kedélyek lehűtésére vállalkozott. Azt vizsgálta, hogy milyen okból akarnak a kínaiak ebben a térségben, és főként lengyelhonban befektetni. Úgy látja, hogy elsősorban azért, mert nagyon sok a tartalék pénzük (3,2 billió amerikai dollár, ami gyorsan növekszik), és mert a fejlett technológiákat kívánják lemásolni, majd ezek működtetésével akarnak közvetlenül részt venni a piacon. Ám szerinte sem Lengyelország, sem a közép-európai térség nem tud olyasmit kínálni a kínaiaknak a befektetésekért cserébe, mint Európa nyugati fele, vagy más égtájak. Kína elsősorban a nyersanyagok, az élelmiszerek, a fejlett technológiák és a luxusáruk felvevő piaca. A lengyel cégeknek sokkal nagyobb szüksége van arra, hogy bejussanak a kínai piacra, mint fordítva. Ezért az a meggyőződés, hogy Lengyelország lehet a kínai cégek számára a kapu Európába, szerinte nagyrészt mítosz. Kínának ilyen kapura már nincs szüksége. A Nyugatnak van szüksége az olcsó kínai árura. Starus úgy ítéli meg, hogy a kínaiak már – közvetlenül vagy közvetve – átvették az őket érdeklő európai cégeket, mert van rá pénzük. És nem azért, hogy bejussanak Európába, hanem mert nekik megéri. Ráadásul, az európai korlátokat megkerülik, mert már benn vannak a piacon. Európa a kínai befektetések szempontjából nem nagy és nem fontos terület, mert az összes befektetéseiknek mindössze 4–5%-át teszik ki. Számukra ez a térség csak a modern technológia miatt érdekes. Emellett olcsó a munkaerő és kedvező a preferenciális politika, így a térség piacnak és termelőhelynek is tekinthető. Starus szerint a lengyel cégeknek a következő ágazatokban kellene megcélozni a kínai piacot, mert az összes többiben versenyképtelenek: élelmiszerek, kozmetikumok, higiéniai szerek, bútorok, orvosi műszerek, az orvosi ellátás összes eszköze.

33 Dariusz Kałan: „China in Hungary’s Foreign Policy”. *Bulletin PISM*, No. 63. (2012). http://www.pism.pl/files/?id_plik=11025.

34 Tomasz Starus: „Czy Polska skorzysta na wizycie chińskiego premiera?” [Vajon Lengyelországnak van-e haszna a kínai miniszterelnök látogatásából?]. *Forbes.pl*, <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/czy-polska-skorzysta-na-wizycie-chinskiego-premiera.26566.1>, 2012. április 26.

A LÁTOGATÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ BÍRÁLATOK

Nem mindenki volt elragadtatva a látogatástól. Többféle bíráló, szkeptikus vélemény is napvilágot látott. Minden oldalról felbukkantak gyanakvó, és a látogatás jó szándékait megkérdőjelező megnyilvánulások. A nyugat-európaiak közül a francia baloldali *Le Monde* újságírója mondott markáns ítéletet, amit azután lengyel baloldaliak és liberálisok idézgettek. Ő ugyanis megjegyezte, hogy a kínai miniszterelnök látogatása világosan jelzi az orosz módszer alkalmazását, azaz az európai partnerek megosztását.³⁵ Publicisták (a korábban említett Kína-szakértőkkel ellentétben) azt is hangoztatták, hogy a Kínával folytatható gazdasági kapcsolatokban is elkerülhetetlenül ott vannak a politikai szempontok, mert a kínai vezetők kertelés nélkül büntetik azokat, akik bírálják Kínát az emberi és kisebbségi jogok megsértése miatt, legyen szó akár Tibetről, a dalai lámáról, Tajvanról vagy az ellenzékiek és mások helyzetéről.³⁶

Liberálisok hívták fel a figyelmet arra, hogy Kínát a kommunista párt autoriter módon irányítja, az ellenzéket elnyomják, a vallást tiltják, a különféle nemzeti csoportok mozgalmait üldözik. Azt is megjegyezték, hogy a kínai cégek, különösen a nagyok, állami tulajdonban vannak, és a kommunista hivatalnokok irányítása alatt állnak (s ezen nem változtat, hogy őket már az amerikai egyetemeken képezték). Ezért nehéz megállapítani, hogy mely befektetések háttérben vannak politikai megfontolások is, és melyek tisztán gazdasági érdekek. Ez még akkor is igaz, ha az európai politikusok a hanyatló európai gazdaság megmentésének kérésével egyre nagyobb számban fordulnak a növekvő és erősödő Kínához segítségért. Volt olyan szkeptikus cseh vélemény is, hogy „Kína egyszer majd úgy felporciózza Európát, ahogy a pekingi kacsát”.³⁷

A lelkesedés lehűtésére irányuló, gyanakvó véleményt nyilvánított a magát régóta „közép-európainak” tituláló cseh Luboš Palata. Ő azt hangsúlyozta, hogy Kína döntési folyamatai – olykor szándékoltan is – lassúak, hogy a pénz, amit megígértek, hosszú távon sokba kerülhet a térség országainak,³⁸ s hogy a kínai befektetésekkel kapcsolatos eddigi, viszonylag kevés tapasztalat nem kedvező. Eddig ugyanis a befektetések olyan országokból érkeztek, amelyek fejlett technológiát, magas színvonalú cég- és munkakultúrát hoztak, s ezektől tanulni lehetett. Kína azonban nemcsak (több tekintetben) kemény diktatúra, hanem a régió országaihoz képest is elmaradott ország. Nem tiszteli a jogot,

35 Tomasz Bielecki: „Handel zamiast Dalajlamy. Prasa o stosunkach Chin i Polski” [A dalai láma helyett kereskedelem. A sajtó a Lengyelország és Kína közötti kapcsolatokról]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,11633248,Handel_zamiast_Dalajlamy_Prasa_o_stosunkach_Chin.html, 2012. április 28.

36 Witold Gadowski: „Hołd chiński” [Kínai hódolat]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.pl/1,76842,11619730,Hold_chinski.html, 2012. április 26.

37 Ondřej Tůma: „Aleš Michl: Žádná krize tady nikdy nebyla!” [Aleš Michl: Itt soha nem volt semmilyen válság]. *Finmag.cz*, <http://www.finmag.cz/cs/finmag/ekonomika/ales-michl-zadna-krize-tady-nikdy-nebyla/>, 2012. május 26.

38 Luboš Palata: „Čína nabízí peníze. Nepřijdou nás ale moc draho?” [Kína pénzt kínál. Nem kerül majd ez nekünk túl sokba?]. *Finmag.cz*, <http://www.finmag.cz/cs/finmag/ekonomika/cina-nabizi-penize-neprijdou-nas-ale-moc-draho/>, 2012. május 2.

jogrendszere kaotikus, bíraskodási rendszere nem működik, egyáltalán nem tartja tiszteletben a szerzői jogokat, sőt gátlástalanul lemásolja, ellopja a fejlett termelési eljárásokat. Kínában a legbrutálisabb, 19. századi kapitalizmus viszonyai uralkodnak: nincs szociális biztosítási rendszer, nincs nyugdíj, nincs szabadság, a munkaadó a munkavállalót kegyetlen nyomás alatt tartja, a munkakörülmények nagyon rosszak. Amennyiben az orosz befektetésekkel szemben óvatosak vagyunk, mert a Kreml stratégiai és politikai szándékait sejtjük mögöttük, úgy a kínaiakkal szemben sem árt az óvatosság, nehogy később gazdaságaink nagy részét kínai kézre játsszuk át. Megalázó helyzet lehet az is, amikor a régió 16 országának 10 milliárd dollárnyi befektetésért kell versenyeznie egymással.

KÍNA GAZDASÁGI JELENLÉTE KÖZÉP-EURÓPÁBAN

A kínai piac nemcsak a nyugati, hanem a középső Európa számára is gyors ütemben válik stratégiai jelentőségűvé. Kínának a régiókban (is) tervei és érdekei vannak, közöttük a piacszerzés és a felhalmozott tőke kihelyezése. A térségnek megígért 10 milliárd dolláros befektetési hitelalap elsősorban a kínai cégek részvételével megvalósítandó projektek finanszírozását támogatja majd: a közlekedési infrastruktúra (utak, autópályák, vasutak) építését és az energetikai projektek megvalósítását (atomerőművek és más erőművek építése).³⁹ Ahogy a kínai miniszterelnök Varsóban mondta: a térségnek nagy szüksége van új infrastruktúrára, a kínai cégek pedig fejlett technológiával, szakértelemmel és szaktudással, valamint a legjobb árajánlatokkal rendelkeznek.⁴⁰

Kínának az egész közép- és délkelet-európai régióval folytatott kereskedelme nem olyan nagy volumenű, mint Európa többi régiójával, vagy akár egy-egy nyugat-európai országgal, de nagy tempóban, évente átlagban 30%-kal nő: 2010-ben túllépte a 41 milliárd amerikai dollárt. 2004 és 2010 között a befektetési tőke az addigi 18-szorosára nőtt, és több mint 820 millió dollárt tett ki. A kínai befektetések nagyságát tekintve eddig Magyarország állt az élen: egyedül nagyobb volt, mint az összes többi térségbeli országé együtt. Európai szinten a kínaiak csak Németországban és Luxemburgban fektettek be többet, mint Magyarországon. Ezt a vezető helyet szeretnék most a lengyelek átvenni. Arra számítanak, hogy mivel a kínaiak hosszú távon tevékenykednek, ezen a távon az övéké lehet a „győzelem”, hiszen Kína Lengyelországot választotta stratégiai partnernek a térségben.⁴¹

A szocialista piacgazdaságot megvalósító Kínában továbbra is ötéves tervekben gondolkodnak, az állam vezetői ezek alapján, lassan, nehézkesen vagy megfontoltan döntenek, ezért a kínai fél tényleges döntéseire több évet kell várni. Az aláírt memorandumok,

39 „Spolupráca SR a ČLR rastie” [Növekszik a Szlovák Köztársaság és a Kínai Népköztársaság közötti együttműködés]. *Ministerstvo Hospodárstva Slovenskej Republiky*, <http://www.economy.gov.sk/aktuality-spolupraca-sr-a-clr-rastie/10s138728c>, 2012. július 24.

40 Hubert Kozielec: „Chiny kuszą Polskę” [Kína Lengyelországot csábítja]. *Ekonomia24*, <http://www.ekonomia24.pl/arttykul/706205.866886-Chiny-kusza-Polske.html>, 2012. április 27.

41 „Partners or Rivals? Chinese Investments in Central and Eastern Europe”. *Central and Eastern European Development Institute*, http://www.ceed institute.org/c/document_library/get_file?uuid=472d14cd-31b5-4d27-baea-2849e8e71a3f&groupId=10158. Letöltés ideje: 2012. május 30.

a megkötött szerződések eredménye és tartós hatásai tehát csak többéves perspektívából ítéltethők meg és értékelhetők. A befektetési ígéretek is ötéves ciklusokban kezelendők.

A térségben eddig a nagyobb kínai befektetések elsősorban a gépiparban és a vegyiparban jelentek meg. Ezzel összefüggésben gyakran elhangzó vélemény, hogy valójában azért vásárolják meg az őket érdeklő iparágak cégeinek egy részét, hogy hozzájussanak azok fejlett technológiáihoz.

A LENGYEL–KÍNAI KAPCSOLATOK

A 2012. április 25–27-i kínai látogatás alkalmával Tusk lengyel kormányfő a két ország kapcsolatait, gazdasági együttműködését 1951-től eredeztette, amikor létrehozták a lengyel–kínai tengerhajózási közös vállalatot, a Chipolbrokot. (A két állam kikötői között teremtett összeköttetést, mint a Kínai Népköztársaság – KNK – történetének legrégebbi vegyes vállalata, amely a mai napig eredményesen működik a tengeri szállítás területén.) Kínai kollégája válaszul kiemelte, hogy 1949-ben Lengyelország az elsők között ismerte el a KNK-t. Bár ilyen esetekben mindenki azt említi meg, ami a legkedvezőbb színben tünteti fel a kapcsolataikat, tény, hogy ebben a bilaterális viszonyban a csúcspolitikusok kölcsönös látogatásai nem voltak gyakoriak.

A lengyel–kínai kapcsolatokban a rendszerváltás után az emberi jogok kérdése a kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokkal együtt játszott fontos szerepet. A politikai kapcsolataikban a lengyelek szem előtt tartották a demokratikus és emberi jogi szempontokat. Olyannyira, hogy 1989-ben ők tüntettek a térségben a legnagyobb tömeggel a Tienanmen téren történtek miatt. A lengyel állam többször bírálta Kínát hivatalos fórumokon az emberi jogok helyzete miatt, az ENSZ-ben is csatlakoztak a Kínát elítélő határozatokhoz. A tibeti képviselők is többször szabadon megnyilvánulhattak Lengyelországban. A lengyel közvéleményben gyakran értelmezték Tajvant önálló államként. Ennek azonban nem volt következménye gazdasági vagy kereskedelmi szankció, csupán politikai tiltakozás vagy kifogás a hivatalos Kína részéről. A lengyel kormány már az 1990-es évek első felében leszögezte, hogy csak egy Kínát ismer el, de a tajvani képviselőket önállóként kezelte, és Tajvannal gazdasági és kulturális kapcsolatokat tart fenn.⁴² A kínaiak lengyelországi létszámát illetően csak becslések állnak rendelkezésre. Eszerint elsősorban Varsóban élnek, s számuk három és ötezer közé tehető. (Megjegyzendő, hogy a visegrádi országok közül egyikben sem élnek olyan nagy számban, mint Magyarországon.)

Lengyel államfő a rendszerváltás után 1997-ben járt először Pekingben, Aleksander Kwaśniewski személyében. 14 évvel később, 2011 decemberében a jelenlegi elnök, Bronisław Komorowski utazott el Kínába. A két államfői látogatás között egy kormányfői vizit történt 2008-ban, amikor Donald Tusk volt Kínában. A két utolsó látogatás, szándéka szerint, „tűzoltó” volt, mert arra törekedtek, hogy megoldást találjanak a hatalmas kereskedelmi mérleghiányra (10:1), amely a lengyel–kínai kereskedelemben a kínai export javára sok éve érvényesül (és hogy tisztázzák a később részletezendő Covec-ügyet).

⁴² Gregušová: i. m. 13. o.

2011-ben a Kínába irányuló lengyel export 1,3 milliárd eurót tett ki, de a Kínából hozzájuk érkezett import ennek a tízszerese, 13 milliárd euró volt.⁴³

Ami a kínai csúcspolitikusok lengyelországi látogatásait illeti, még kevesebb eseménnyel jellemezhetők, ugyanis 1987 óta, tehát 25 éve először jelent meg Varsóban hivatalos látogatáson kínai miniszterelnök. Szakminiszterek ennél gyakrabban látogattak el egymáshoz.

A hivatalos kapcsolatokban a fordulatot 2008-ra (a lengyel kormányfő pekingi látogatásának idejére) tehetjük, mert azután készítették elő a lengyel államfő 2011. decemberi látogatásakor aláírt *lengyel–kínai stratégiai partnerségre* vonatkozó dokumentumot. Ilyen szerződése Kínával csak néhány uniós országnak (közöttük a németeknek és a franciáknak) van. A lengyel–kínai gazdasági kapcsolatok intenzív bővítésének most ez lesz a fő kerete. Azóta a kínai befektetők Lengyelországot érdekes partnernek tartják, mert jól fejlődik, és mind gazdasági, mind politikai szempontból komoly országgá vált Európában. A lengyelek pedig abban reménykednek, hogy ezzel a Kínai Népköztársaság privilegizált partnerévé váltak.

A lengyel állam Kína hetedik legfontosabb kereskedelmi partnere az Európai Unióban. Lengyelország számára Kína Törökország után a második legfontosabb exportpiac Ázsiában, és a legnagyobb ázsiai importőr. A lengyel külkereskedelmi stratégia piaci prioritásai között – Németország és Oroszország mellett – harmadikként Kína szerepel.⁴⁴ Maguk úgy tartják, hogy országuk Kína legnagyobb gazdasági partnere Közép- és Kelet-Európában.

Az utóbbi időben egyre gyakoribbak a lengyel–kínai kölcsönös látogatások. A kínai érdeklődés Lengyelország iránt 2010–2011-ben (különösen a lengyel EU-elnökség idején) feltűnően megélné. A lengyel befektetési ügynökség (PAIiIZ) igazgatója, Sławomir Majman szerint eddig hetente legalább két kínai delegáció kért befektetési információkat, illetve jelentett be tájékoztató látogatásokat. 2011-ben 65 olyan delegációt fogadtak, amelyben több tucat kínai cég képviselői jelentek meg egyszerre. A jelenleg élő 157 befektetési projektből 16 kínai cégekkel van kapcsolatban.

Egy hónappal az április végi varsói találkozó után a lengyel miniszterelnök-helyettes és gazdasági miniszter, Waldemar Pawlak már Pekingben tárgyalta a gazdasági kapcsolatokról kínai kollégájával, Wang Qishannal.⁴⁵ Az iránt érdeklődött, hogy a kínai fél milyen nyitási politikát fog folytatni annak érdekében, hogy a külkereskedelem hatalmas negatív szaldója csökkenjen. Amellett, hogy hazáját újra a közép-európai térség legjobb és legbiztosabb helyeként ajánlotta a kínai befektetők figyelmébe, azt is jelezte, hogy a 14 ipari

43 Leszek Baj: „Premier Chin pierwszy raz w Polsce od 25 lat. Przyciągniemy chińskie inwestycje?” [25 éve először kínai kormányfő Lengyelországban. Vajon ide vonzunk-e kínai befektetéseket?]. *Gazeta Wyborcza*, http://m.wyborcza.pl/wyborcza/1,105226,11559612,Premier_Chin_pierwszy_raz_w_Polsce_od_25_lat_Przyciągniemy.html, 2012. április 18.

44 Erről a lengyel gazdasági miniszter és miniszterelnök-helyettes, Waldemar Pawlak beszélt egy sajtóértekezleten, 2012. március 12-én. „Wicepremier Pawlak: Ruszamy z promocją polskiej gospodarki” [Pawlak kormányfő-helyettes: Indítjuk a lengyel gazdaság promócióját]. *Ministerstwo Gospodarki*, <http://www.mg.gov.pl/node/15634>, 2012. március 12.

45 „Wicepremier Pawlak: Rząd chiński chce zrównoważyć wymianę handlową z Polską” [Pawlak kormányfő-helyettes: A kínai kormány egyensúlyra akarja hozni a Lengyelországgal folytatott kereskedelmet]. *Ministerstwo Gospodarki*, <http://www.mg.gov.pl/node/16213>, 2012. május 31.

park, mint speciális gazdasági övezet, adókedvezményekkel és a közbeszerzésekben való részvétel lehetőségével várja a kínai vállalkozásokat.⁴⁶ A két gazdaság közötti hasonlósággént emlegette, hogy Kína a legnagyobb széntermelő Ázsiában, Lengyelország pedig Európában. Pawlak arra is hivatkozott, hogy országa egyre fontosabb szerepet játszik az EU és Kína közti gazdasági együttműködésben. A vendéglátó elsősorban arról győzte meg lengyel kollégáját, hogy Kína számára Lengyelország lesz a legnagyobb partner a közép-európai régióban. Arra a kérdésre pedig, hogy a hatalmas szaldót mikor fogják egyensúlyba hozni, azt válaszolta, hogy azt öt éven belül tervezik. Több tárgyalási fordulóban arról is megegyeztek, hogy a megújítható energiaforrások kitermelésében is keresni fogják az együttműködés lehetőségeit.

A lengyel–kínai gazdasági kapcsolatokban tehát egyelőre jellemző a súlyos kereskedelmi mérleghiány, melynek lefaragására törekcszenek – eddig jelentős eredmény nélkül. A lengyel exportálók nehézségeit tükrözi a gazdasági minisztérium adata, amely szerint a Lengyelországból Kínába exportáló cégek száma 1700, míg a Lengyelországba exportáló kínai cégek száma több mint 20.000.⁴⁷ Már a lengyel államfő 2011. decemberi pekingi látogatásakor felmerült, hogy a Kínába irányuló lengyel export struktúráját kell módosítani ahhoz, hogy ez a patthelyzet megváltozzon. Lengyelország ugyanis már több éve Kína „nyersanyagszállítója” (főként rezet exportálnak, ami a Kínába irányuló lengyel export 30–40%-át teszi ki), Kína pedig késztermékeket szállít hozzájuk.⁴⁸ Az átalakítás a feldolgozott élelmiszerek, gyógyszeripari termékek, a környezetvédelemmel kapcsolatos technológiák exportja felé kell, hogy elmozduljon. Elképzelésük szerint a lengyel–kínai gazdasági és kereskedelmi együttműködés perspektivikus területei az energetika, a biotechnológia, az IT, a bányászati gépek és az élelmiszeripari termékek. A lengyel fél azt szeretné, ha a kínaiak feloldanák a lengyel sertés- és baromfi hússal szembeni korlátozásokat, és befektetnének a lengyelországi palagáz kitermelésébe, továbbá kicserélhetnék az e téren szerzett tapasztalatokat és ismereteket.

A lengyelek többször szorgalmazták már a kínai cégek lengyelországi letelepedését és működését, mert a kínai tőke termelő tevékenysége hasznosabb, mint ha főként kínai üzletek vannak csak Lengyelországban. Ha megnézzük a lengyelországi közvetlen kínai befektetéseket, akkor megállapíthatjuk, hogy ez irányú törekvések mindeztidáig nem sok eredménnyel jártak. Mindaddig a kínai befektetések nem nevezhetők nagy volumenűnek. Arra számítottak, hogy a kínai miniszterelnök varsói látogatásával a kínai cégek lengyelországi befektetései körüli (a Covic cég lengyelországi csődje miatti) fagyos légkör felenged.

A közvetlen befektetések nagyságának pontos meghatározását nehezíti, hogy a két fél nem azonos adatokat és valutát ad meg, és az ilyen adatok közlésére hivatott

46 Piotr Skwirowski: „Polska kusi chińskiego smoka” [Lengyelország a kínai sárkányt csábítja]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,10592816,Polska_kusi_chinskiego_smoka.html, 2011. november 4.

47 „Wymiana handlowa z Polską (dane polskie, liczone w euro)” [A Lengyelországgal folytatott kereskedelmi csere (lengyel adatok, euróban számolva)]. *Ministerstwo Gospodarki*, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Chiny.htm>, 2012. június 26.

48 Paweł Wroński: „Smok chiński i wawelski” [A kínai és a waweli sárkány]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.pl/1,76842,10857622,Smok_chiński_i_wawelski.html, 2011. december 22.

intézményeik adatai sem teljesen egyeznek meg. 2007-ben a kínai befektetések értéke Lengyelországban 120 millió dollárt tett ki, míg a lengyeleké Kínában 128 millió eurót. Akkor még a lengyelek többet fektettek be Kínában (az élelmiszeriparban, a bányászati iparban és a vegyiparban), mint ők a lengyeleknél.⁴⁹ A lengyel gazdasági minisztérium 2012-ben közölt adatai alapján a lengyel közvetlen tőkebefektetések Kínában 2010 végéig kb. 112 millió, a kínai adatok szerint pedig kb. 120 millió amerikai dollárt tettek ki. A Lengyel Nemzeti Bank jelentésében az szerepelt, hogy 2010 végéig a kumulált kínai tőkebefektetés Lengyelországban 328 millió dollár volt,⁵⁰ a kínai kereskedelmi minisztérium szerint pedig kb. 250 millió dollárra rúgott. A lengyel befektetési ügynökség (PAiIZ) vezetője, Sławomir Majman szerint 2011-ben a kumulált kínai befektetések összege 250 millió eurót tett ki. Ugyanitt⁵¹ és ugyanerre az időszakra vonatkozóan a kínai kereskedelmi minisztérium adataira hivatkozva 250 millió amerikai dollárt (!) emlegetnek, a Lengyel Nemzeti Bank adata pedig nem egészen 200 millió eurót mutat ki. A kínaiak lengyelországi közvetlen befektetéseire vonatkozóan a leggyakrabban használt összeg 2010 végéig a 140 millió, 2011 végéig pedig a 250 millió amerikai dollár.

A Lengyelországban letelepedett kínai cégek száma 2006-ban kezdett el nagy tempóban nőni. 2009 végéig 392 kínai egység működött, közülük 378-ban a kínai tőke több mint 50%-os volt. 2011-ben a bejegyzett, kínai tőkével rendelkező kínai cégek száma 500. Ebből 430 olyan kis vagy apró cég, amely 9 személynél többet nem foglalkoztat, s kereskedelemmel, szolgáltatásokkal, turizmussal és vendéglátással foglalkozik. *A kínai piacon jelen lévő lengyel cégek száma* 2011-ben több mint 200 volt; többségük kis kereskedelmi cég, és lengyel tőkével rendelkeznek. A kínai piacra eddig bejutott nagyobb lengyel cégek: Selenia, Kopex, Bioton, Rafako, PMP Poland, Fasing, GK Gwarant, Polfa, Orlen, Ciech, Bumar (ez fegyvergyártó cég, ami azért figyelemre méltó, mert Kínával szemben fegyverembargó van érvényben). A KGHM ezüstöt és rézet előállító lengyel–német vegyes tulajdonú konszern, a China Minmetals céggel működik együtt, és 1997 óta szállít rézet Kínába (ennek értéke mostanáig 3 milliárd dollárt tett ki). A két konszern a varsói látogatás alkalmával négyéves szállítási szerződést írt alá egymással. Harmadik országokban is együtt akarnak fellépni (a kitermelés terén). Tizenöt éves együttműködésük hagyományaként közös kulturális projekteket is megvalósítanak (Lengyelországról kínai nyelvű kiadványt adnak ki, a Łazienki-kastélynak és parkjának restaurálásához közösen járulnak hozzá.)⁵²

49 „Perspektywy rozwoju polsko-chińskiej współpracy” [A kínai-lengyel együttműködés fejlesztésének perspektívái]. *Ministerstwo Gospodarki*, <http://www.mg.gov.pl/Wiadomosci/Archiwum/Rok+2007/pol+chin+kontakty.htm>, 2007. április 7.

50 Artur Gradziuk – Justyna Szczudlik-Tatar: „Perspektywy rozwoju współpracy gospodarczej Polski z Chińską Republiką Ludową. Raport Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Warszawa” [Lengyelország és a Kínai Népköztársaság együttműködése fejlesztésének perspektívái]. *PISM*, No. 4. (2012). http://www.pism.pl/files/?id_plik=9753, 15. o.

51 „Perspektywy rozwoju polsko-chińskiej współpracy” [A lengyel-kínai együttműködés fejlesztésének perspektívái]. *Ministerstwo Gospodarki*, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+wschodnimi+i+pozaeuropejskimi/Chiny.htm>, 2012. június 18.

52 „KGHM dostarczy Chińczykom w tym roku miedź za 800 mln dolarów” [A KGHM idén 800 millió dollár értékben szállít rézet a kínaiaknak]. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/613196.kghm_dostarczy_chinczykom_w_tym_roku_miedz_za_800_mln_dolarow.html, 2012. április 26.

A Lengyelországban működő nagyobb kínai cégek között több olyan van, amely LCD-televíziókat és képernyőket gyárt az európai piacra. Van olyan építőipari cég, amely húsz éve működik a lengyel piacon (Min Hoong), és olyan is (GD Poland Investments), amely Varsó mellett, 40 hektáron, kínai kereskedelmi központot épített. Ez utóbbi a közép-európai régió egyik legnagyobb, keleti árukat elosztó központja. Az autóalkatrész-gyártásban több olyan kínai egység is megjelent, amely nem közvetlenül kínai befektetés volt, hanem az amerikai Delphi konszerné, de a Peking város kormányzatának tulajdonában álló és állami pénzből finanszírozott Beijing West Industries és PCM vette meg őket. Nagy kínai vásárlás volt 2011-ben a Liu Gong gépipari konszern befektetése, a nagyméretű láncfalas építő- és bányai gépeket gyártó Huta Stalowa Wola egy részének megvétele.⁵³ A Huawei és a Nuctech is alapított már leányvállalatot a lengyeleknél. Az utóbbi nagyméretű, objektumokat átvilágító szkennereket gyárt, amelyeket ugyan Kínában terveznek, de Lengyelországban gyártanak, és ott is adnak el. A cég Lengyelországba szeretné helyezni az európai székhelyét.⁵⁴

A kölcsönös befektetések expanziójára való felkészülés számos jele figyelhető meg a lengyeleknél.⁵⁵ Létrehozták és folyamatosan bővítik a lengyel–kínai gazdasági, kereskedelmi, kulturális, oktatási és tudományos kapcsolatokat, cseréket támogató, elősegítő intézmények, alapok, társaságok hálózatát. A kormány 2001 óta működtet egy olyan kedvezményes hitelt, amelynek 240 millió amerikai dolláros keretével a kínai piacra irányuló lengyel exportot támogatja. Speciális promóciós programot is hirdetett már a kormány (*Go China* elnevezéssel), amelynek az a fő feladata, hogy megkönnyítse a lengyel vállalkozóknak a kínai piac meghódítását. A már Kínában működő nagy lengyel cégek (KGHM, Selenia) segítségével Sanghajban létrehoztak egy „inkubátorközpontot” a lengyel kisvállalkozóknak, és újraélesztik a sanghaji Lengyel Kereskedelmi Kamarát is. A lengyelek azt szeretnék, ha a kínaiak megvásárolnák a légitársaságukat, a LOT-ot, de egyelőre csak (hat év után) újraindították a közvetlen Varsó–Peking járatot.

2012 júniusától a két legnagyobb kínai bank, a Bank of China és az ICBC (Industrial and Commercial Bank of China) fiókot nyitott Varsóban. Alapfeladatuk kínai cégek lengyelországi működésének finanszírozása. (A Bank of Chinának Budapesten van még fiókja Közép-Európában.) A két bank megjelenése azt bizonyítja, hogy a kínaiak komolyan gondolják a lengyelországi befektetéseket, és helyben is akarnak saját pénzintézetekkel rendelkezni. A Bank of China prognózisa szerint egyre több olyan kínai cég szeretne Lengyelországban befektetni, amelyeket elsősorban az energetika,

53 „Qub: Chińskie inwestycje w Polsce” [Kínai befektetések Kínában]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,9812911,Chinskie_inwestycje_w_Polsce.html, 2011. június 21.

54 „Chińska prasa o chińskich inwestycjach w Polsce: Statystyczny sukces” [A kínai sajtó a lengyelországi kínai befektetésekről: statisztikai eredményesség]. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/565516.chinska_prasa_o_chińskich_inwestycjach_w_polsce_statystyczny_sukces.html, 2011. november 14.

55 Erről ad részletes áttekintést: Gradziuk–Szczudlik-Tatar: i. m. 28. o.; Jan Piotrowski *et al.*: „Bariery i możliwości wzrostu polskiego eksportu do Chin Kontynentalnych i chińskich inwestycji bezpośrednich w Polsce” [A lengyel exportnak a Kontinentális Kínába irányuló exportja előtt, illetve a lengyelországi közvetlen kínai befektetések előtt álló lehetőségek és korlátok]. Varsó: Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, 2011. Elektronikus változat: http://www.gochina.gov.pl/files/?id_plik=14.

a telekommunikáció és az infrastruktúra (autópályák, vasutak, repülőterek, energetikai egységek építése), valamint a zöld technológia érdekli, de részt akarnak venni a lengyel vegyipar, a petrokémia, a gépipar, az energetika és a gyógyszeripar cégeinek privatizálásában is. A leginkább a könnyű- és nehézgépeket (háztartási gépek, szerszámgépek, megmunkáló gépek) gyártó üzemek, a bányászattal és a bányabiztonsággal összefüggő berendezések, a fémkohászat (főként a réz) és a repülőgépipar termékei (kis repülőgépek, helikopterek, mezőgazdasági repülőgépek), vegyipari és energetikai termékek iránt érdeklődnek. A Kínában szívesen látott élelmiszeripari termékek: a tejpor, hús, édesség, pékáruk, valamint a biológiailag tiszta élelmiszerek. De kelendők a jó minőségű borok, a borostyán, az ékszerek, a kézműipari és művészeti termékek is.

A lengyel fél azt szeretné, ha a kínaiak energetikai és infrastrukturális projekteket finanszíroznának, ha erőművek, utak, vasutak építésébe fektetnének be. Az építőipari infrastrukturális befektetések lengyelországi expanziójának útján azonban nehezen legyőzhető akadályt képez a Covec-ügy, amely 2011-ben robbant ki, és 2012 tavaszán nyarán szélesedett botránnyá (és befolyásolta a lengyel–kínai csúcstalálkozók sűrűségét).

A Covec (China Overseas Engineering Company) cég egy kínai konzorcium tagjaként 2009-ben azzal nyert meg egy lengyel közbeszerzési tendert, hogy a legolcsóbb árajánlatot tette a 2012-es labdarúgó-Eb idejére megépítendő két autópálya-szakaszra (A2). A 447 millió dollár értékű megrendelést szerződésbe is foglalták. (Az Európai Bizottság kifogásolta, hogy a kínai cég az EU strukturális alapjaiból kap dotációt, miközben az uniós építőipari cégek nem vehetnek részt a kínai piac közbeszerzési befektetéseiben.) A tendert megnyert kínai cég azonban egy idő után nem fizetett az alvállalkozóknak, hirtelen felmondta vállalását, a szerződés újratárgyalását követelte, és eltávozott Lengyelországból. (Később elsősorban arra hivatkozott, hogy menet közben drágult meg az építőanyagok és a munkaerő ára.) Ezzel szerződésszegést követett el, amiért a lengyel útépitési főigazgatóság (GDDKiA) 2011 végén felmondta a vele kötött szerződést, és 120 millió zlotys szerződésszegési kártérítést követelt, amit a kínai bankok – a kínai állam felfüggesztő határozatára hivatkozva – nem fizettek ki.⁵⁶ Ettől kezdve a vita a kínai cég és a kínai bankok hitelességéről, szavahihetőségéről is szólt. Mivel a céget finanszírozó és garantáló bankok mögött a kínai állam áll, a kínai kormánynek kell elrendeznie az ügyet. Az Európa-bajnokság előtti utolsó pillanatban pedig egy cseh és egy lengyel útépitő cég lóhalálában építette meg a hiányzó útszakaszt.⁵⁷

A Covec lengyelországi „belépője” kétszeresen is sikertelen volt. A cég ugyanis, olcsó kínálata miatt, más tendert is megnyert: egy krakkói szálloda megépítésére is szerződött, amit – ugyancsak minőségi problémák miatt – szintén félbehagyott. Két eset is gazdagította tehát a tenderekben feltűnően alacsony árajánlattal győztes kínai cégekre vonatkozó negatív lengyel tapasztalatot. A cég az építés során nem az európai

56 „Tusk: sprawa COVEC rzutuje na wiarygodność Chin” [Tusk: a COVEC-ügy árnyékot vet Kína szavahihetőségére]. *Forbes.pl*, <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/tusk--sprawa-covec-rzutuje-na-wiarygodnosc-chin,26623,1>, 2012. április 27.

57 „Novinky: Češi pomohli fotbalovým fanouškům, dokončili v Polsku kus dálnice” [Újdonságok: A csehek segítettek a szurkolóknak, mert befejezték a Lengyelországban hiányzó autópálya-szakaszt]. *Novinky.cz*, <http://www.novinky.cz/ekonomika/271802-cesi-pomohli-fotbalovym-fanouskum-dokončili-v-polsku-kus-dálnice.html>, 2012. június 28.

szabályoknak megfelelő anyagokat, hanem azoknál gyengébbeket használt. A felmerült kifogások nyomán eleget tett ugyan a minőségi kötelezettségnek, ez azonban megemelte a beruházás árát, ezért nem fizetett az alvállalkozóknak és a munkásoknak. Ez az a folyamat, amelynek a végén be nem fejezett kínai beruházások maradnak.⁵⁸

A Covec ügye azt mutatja, hogy a kínai cégek még nincsenek felkészülve a fejlett piacokon való minőségi tevékenységre. Nem ismerik az uniós piacot, annak szabályait, az európai politikai, jogi és szociális normákat és környezetet, és nem is törekszenek ezek elsajátítására vagy betartására.⁵⁹ Még a kínai befektetésekért fáradhatatlanul dolgozó lengyel miniszterelnök-helyettes, W. Pawlak is megjegyezte, hogy a kínai cégeknek a Covec tapasztalataiból okulva meg kell ismerniük a helyi jogokat, a helyi partnereket, a kultúrából, az adózás rendszeréből és körülményeiből adódó különbségeket.⁶⁰ Az eset negatívan hathat az európai piacokon való expanzió kínai perspektíváira. Egyúttal a kínai befektetések hitelességét is megkérdőjelezi, és figyelmeztetés az EU tagállamainak, hogy ami olcsóbb, az nem mindig jobb és megbízhatóbb is. Egyúttal azt is mutatja, hogy a kínai állami kapitalizmusnak megvannak a maga jelentős korlátjai.⁶¹

Ez az ügy visszhangot keltett Kínában is, ahol többek között azt a „tanulságot” szűrték le belőle, hogy a lengyel munkaügyi szabályok túlságosan bonyolultak és zavarosak. Egy nagyon befolyásos kínai gazdasági és kereskedelmi szakértő, Mei Xinyu pedig úgy ítélte meg, hogy a lengyel gazdaság gyors növekedése és a munkaerő alacsony ára együtt is kevésbé attraktív, mint például Kelet-Ázsia területei. Ezért szerinte közvetlenül az adott befektetőt érdeklő piacba kell investálni ahelyett, hogy Lengyelországot használnák úgrodéskának más európai piacok felé. Egy gazdaságpolitikus, Chen Yuehu szerint (aki Guangdong tartomány külkereskedelmi vezetője) a kínai befektetőket a Covec-ügy mellett az európai gazdaság instabilitása is elbizonytalanította.⁶² A kínai külügyminiszter helyettese, Fu Jing szerint ahhoz, hogy az Unióban a befektetéseik működjenek, valóban ismerniük kell az ottani szabályokat, azt azonban visszautasítja, hogy befektetéseik mögött hátsó szándék húzódna meg. Úgy véli, ez az EU-ban hangoztatott vád elveszi a kínai cégek kedvét attól, hogy a térségben befektessenek.⁶³

58 Dawid Hajok: „COVEC w Krakowie nie dał rady zbudować dużego centrum” [A COVEC Krakóban nem volt képes megépíteni a nagy központot]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,9785089,COVEC_w_Krakowie_nie_dal_rady_zbudowac_duzego_centrum.html, 2011. június 15.

59 Witold Gadowski: „Hołd chiński” [Kínai hódolat]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.pl/1,76842,11619730,Hold_chiński.html, 2012. április 26.

60 „Chińska prasa o chińskich inwestycjach w Polsce: Statystyczny sukces” [A kínai sajtó a lengyelországi kínai befektetésekről: statisztikai eredményesség]. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/565516.chinska_prasa_o_chińskich_inwestycjach_w_polsce_statystyczny_sukces.html, 2011. november 14.

61 Tomasz Bielecki: „Autostrada A2 to ostrzeżenie dla Europy. Jak targować się z smokiem?” [Az A2-es autópálya figyelmeztetés Európának. Hogyan üzleteljünk a sárkánnyal?]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,9812781,Autostrada_A2_to_ostrzezenie_dla_Europy_Jak_targowac.html, 2011. június 21.

62 „Chińska prasa o chińskich inwestycjach w Polsce: Statystyczny sukces” [A kínai sajtó a lengyelországi kínai befektetésekről: statisztikai eredményesség]. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/565516.chinska_prasa_o_chińskich_inwestycjach_w_polsce_statystyczny_sukces.html, 2011. november 14.

63 „Náместníčka čínskeho ministra zahraničných vecí Fu Jing přijala interview TASR” [A kínai külügy-

A Covec-ügy tapasztalatai ellenére a kínaiak részt vesznek a lengyelországi energetikai tenderekben. Legutóbb három kínai konszern (a Shanghai Electric Group, a Covec és a China National Electric Engineering Corporation) is pályázott széntüzelésű elektromos erőművek új blokkjainak építésére, de eredménytelenül.⁶⁴

A kínai konszernek esélyeit latolgatva, a lengyel energetikai csoport egyik vezetője (Paweł Skowroński) korábban úgy vélte, hogy vannak esélyeik, mert másoknál olcsóbban biztosítják az alapvető és drága berendezéseket (a nagy teljesítményű turbinákat, generátorokat, transzformátorokat, kazánokat). De megjegyezte, hogy arról persze nincsenek tapasztalataik, hogy hosszú távon ezek a berendezések mit bírnak ki, megfelelnek-e a követelményeknek. Nemcsak Lengyelországban, hanem egész Európában hiányzik az arra vonatkozó tudás és ismeret, hogyan válnak be a kínaiak által épített szénblokkok, pedig tudott dolog, hogy sokat építettek már.⁶⁵

A MAGYAR–KÍNAI KAPCSOLATOK⁶⁶

Magyarország a rendszerváltás kezdetétől a Kínával folytatandó kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokra összpontosít. Az 1990-es években – a V4 többi országától eltérően – a kínai importtal szemben mégis ellenőrző korlátozásokat vezetett be. Az emberi jogok és Tibet ügyében „nem sokat akadékoskodott”. Az ENSZ Kína elleni határozatait sem támogatta (nem úgy, mint Lengyelország és Csehország). 1992-től több alkalommal került sor csúcspolitikusi látogatásra, amelyek gazdasági szempontból is eredményesek voltak. Sőt, a V4-tagállamok közül elsőként ide jött el 1995-ben a kínai elnök, Jiang Zemin (Csiang Cö-min), 2004-ben pedig Hu Jintao (Hu Csin-tao).⁶⁷ 1990–92 között – az akkori magyar–kínai vízummentességnek köszönhetően – sok tízezer kínai kereskedő érkezett Magyarországra (kb. 45 ezer), és bár számuk a szigorodó szabályok és a további elvándorlás miatt ma 10–30 ezer közöttire tehető, a közép-európai térségben így is itt alakult ki a legnépesebb kínai kolónia, amelynek tagjai a régió legkon-szolidáltabb kínai közösségét alkotják.⁶⁸

miniszter helyettese, Fu Jing elfogadta a TASR interjúra vonatkozó kérését]. *Veľ'vyslanectvo Čínskej ľudovej republiky v Slovenskej republike*, <http://sk.china-embassy.org/slo/xwdt/t807745.htm>, 2011. március 18.

64 „COVEC nie wybuduje bloku energetycznego w Kozienicach” [A COVEC nem építi meg az energetikai blokkot Kozienicében]. *Gazeta Wyborcza*, http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,12208800,COVEC_nie_wybuduje_bloku_energetycznego_w_Kozienicach.html, 2012. július 27.

65 „Polskie elektrownie na celowniku chińskich firm. Walczą o 30 mld zł” [Lengyel áramtermelő üzemek a kínai cégek célkeresztjében. 30 milliárd zlotyért harcolnak]. *Gazeta Prawna*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/609440,polskie_elektrownie_na_celowniku_chińskich_firm_walcza_o_30_mld_zl.html, 2012. április 11.

66 A magyar–kínai kapcsolatok gazdasági és gazdaságpolitikai szempontú összefoglalását adja: Majoros Pál: „Kína az új magyar külgazdasági stratégiában” *Polgári Szemle*, No. 2. (2011). http://www.polgariszemle.hu/app/interface.php?view=v_article&ID=437.

67 Gregušová: i. m. 14–15. o.

68 Mohr Richárd: *Magyar–kínai kapcsolatok*. Budapest–Peking: Eastinfo Szolgáltató és Kereskedelmi KFT, 2008. Elektronikus változat: http://www.eastinfo.hu/hu/media/download/m-k_kapcsolatok_rovid.pdf.

A magyar félnek az 1990-es évek eleje óta nagy a deficitje a kölcsönös kereskedelem-ben. 1995-től úgy védekezett a gyenge minőségű kínai áruk ellen, hogy nem ismerte el a kínai vámbevallások számaikat, hanem saját ár kalkulációt használt az importált áruikra. 2002-től Magyarország új, nehezítő szabályokat vezetett be a kínai importra vonatkozóan.

A kínai–magyar kapcsolatok új szakasza 2003 augusztusában, Medgyessy Péter hivatalos miniszterelnöki látogatását követően kezdődött, amit látványos fejlődés követett. A 44 év utáni első magyar miniszterelnöki látogatást Kína is kiemelt politikai eseményként kezelte. A felek akkor megállapodtak, hogy Magyarország, adottságai alapján, Kína közép-európai regionális gazdaságfejlesztési központjává válhat. Alig egy hónappal Magyarország EU-csatlakozása után, Hu Jintao kínai államfő és pártfőtitkár hivatalos látogatást tett Magyarországon. Ebből az alkalomból a felek közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben *együttműködési partnerségi szintre emelték a bilaterális kapcsolatokat*. Más dokumentumok mellett a felek aláírták a két ország közötti Gazdasági Együttműködési Megállapodást is. Rendszeressé váltak a magas szintű látogatások: évről évre egyre több magyar delegáció látogatott el Kínába. A 2003-as miniszterelnöki látogatás következményeként több olyan döntés született, amelyek egyrészt Kína számára is egyértelműen jelezték Magyarország elkötelezettségét a kétoldalú kapcsolatok fejlesztése iránt, másrészt a hazánk kínai kapcsolatait irányító intézményi rendszer bővítését célozták meg.⁶⁹

2003-ban a magyar kormány a kínai kapcsolatok fejlesztését prioritásnak nyilvánította. Azóta magyar miniszterelnök többször járt Kínában. Újra megnyílt a sanghaji magyar konzulátus. 2004 szeptemberében Budapesten megnyílt a Magyar–Kínai Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola, amely egyedülálló egész Európában, mivel része Magyarország oktatási rendszerének.

Magyar részről a kínai kapcsolatokat külön miniszterelnöki megbízott felügyeli. 2004-ben a Magyar Kereskedelmi és Iparkamarán belül létrejött a több mint száz vállalatot tömörítő magyar–kínai tagozat, amely aktív szerepet vállal a két ország közötti üzleti lehetőségek fejlesztésében, illetve maga az MKIK is rendszeresen szervez különböző üzletember-találkozókat és Kínával kapcsolatos eseményeket. 2004 augusztusában a Malév és a Hainan légitársaság *code-share* üzemeltetésben Budapest–Peking közvetlen járatot indított, amely 2012 júniusáig az egyedüli direkt összeköttetés volt a régióban.

2005 októberében IT-iroda nyílt Shenzhenben, ami a kínai–magyar gazdasági kapcsolatok egyik legfontosabb elemét, az informatikai együttműködést hivatott elősegíteni. 2009-ben a Budapesti Nemzetközi Vásár díszvendége Kína volt. 2011 júniusában megrendezték az első Kína–Közép-Európa Fórumot Budapesten. Ugyanekkor, a magyar EU-elnökség idején Ázsia–Európa-csúcstalálkozó (ASEM) is lezajlott. 2011. június végén a kínai miniszterelnök, Wen Jiabao (24 év után az első kínai miniszterelnökként) hivatalosan ellátogatott hazánkba. Mindeközben rendszeresen megrendezik a kormányközi vegyes bizottsági üléseket. 2011–2012-ben számos kormányközi és szaktárcák közötti

69 Ezek közül a legfontosabb elemek az alábbiak: a *kínai ügyekért felelős kormánybiztosi iroda*, amelyet 2003 októberében hoztak létre, és amelyet 2006-ban *miniszterelnöki megbízotti* posztra változtattak. A *Gazdasági Vegyes Bizottság*, amelyet 2004-ben alapítottak, és amely időnként Magyar–Kínai Kormányközi Gazdasági Vegyes Bizottságként is működött. 2002-től működik a *Tudományos és Technológiai Vegyes Bizottság* (TÉT). 2004-ben a külképviseleti infrastruktúrát is bővítették, 2005-ben pedig Sanghajban újraindították az 1990-es évek elején bezárt főkonzulátust.

együttműködési megállapodást vagy egyetértési nyilatkozatot írtak alá. 2012. április 30-án – közvetlenül a varsói csúcstalálkozó után –, a Li Keqiang (Li Ko-csiang) kínai miniszterelnök-helyettes kétnapos budapesti látogatásához kapcsolódó magyar–kínai üzleti fórumon több mint 300 magyar és kínai üzletember vett részt. A mintegy kétszáz kínai üzletember 300 kínai céget képviselt. A közvetlen kapcsolatok bővítésében a vállalatok és az önkormányzatok együttműködése is segít. Van már néhány testvérvárosi kapcsolat, amelyek termelő beruházások lehetőségét is magukban rejtik, és néhány regionális, tartományi szintű együttműködés is formálódik.

Magyarországnak ma Kína a tizedik legfontosabb export-import partnere, de az Európán kívüli világból az első. Közép-Kelet-Európában pedig Magyarország (Lengyelország után) Kína második legfontosabb partnere. Ennek ellenére, a gazdasági együttműködés volumene még nem tükrözi a kiváló kapcsolatokat.

A gazdasági együttműködés ütemesen bővül. A régió belül Magyarország rendelkezik a legfejlettebb kereskedelmi kapcsolatokkal, mert már 2001 óta építi azokat. A China Mart 2002 óta működik kínai kereskedelmi és kulturális központként. 2003-ban a Bank of China Budapesten létesített leánybankot, 2012 júniusáig az egyetlen a régióban. 2003 márciusában, a magyar fővárosban, megnyitották az Asia Centert, a térség legnagyobb elosztó központját. 2004 augusztusában elindították az említett légi járatot. 2009-ben, az Asia Centerben, megkezdte működését a China Brand Trade Center (CBTC), a Kínai Márkás Termékek Kereskedelmi Központja. Célja, hogy a kínai márkatulajdonosok bebizonyíthassák Európának, hogy képesek saját márkanévvel, minőségi árukkal belépni az európai piacra. Mindezek és a további fejlesztések eredményezik azt, hogy jelenleg a kínaiak magyarországi befektetései a térségben a legnagyobbak: 2012-ben meghaladták a 2,5 milliárd dollárt.

Az elmúlt évtized intenzív kapcsolatfejlesztésének köszönhetően a kétoldalú kereskedelem volumene fokozatosan nőtt: 2001-ben 1,5 milliárd USD volt, 2005-ben megközelítette a 4 milliárd dollárt, 2007-ben pedig átlépte az 5 milliárdot. *A kölcsönös kereskedelmi forgalom* 2011-ben 7,76 milliárd USD-t tett ki (kínai adatok szerint 9,26 milliárdot). Ezen belül meghatározó a Kínából származó import: kínai exportunk mindössze tizede az importunknak.⁷⁰ Tehát a magyar–kínai kereskedelmi kapcsolatokban is jelentős teher a *tízszeres külkereskedelmi deficit*.

A magyar szállítások jelenleg főként motorok és alkatrészek, elektronikai távközlési termékek, számítástechnikai eszközök, egyéb gépipari termékek, műanyag alapanyagok és gyógyszer. Az agrárexportunk meghatározó része a toll, az agrár-együttműködés legnagyobb vállalkozása pedig a Belső-Mongóliában vízi szárnyasok teljes vertikumú feldolgozására létrehozott vegyes vállalat. A legfontosabb importtétel: gépek és berendezések, elektronikus alkatrészek, számítástechnikai eszközök, továbbá textil- és ruházati cikkek, vegyi anyagok. A Kínából importált termékek túlnyomó részét reexportálják. A kínai cégek főként az informatika, a kommunikációs technológia, az elektronika, a telekommunikáció, valamint a kutatás-fejlesztés (K+F) területén vannak jelen.⁷¹

70 „Tovább bővíülhetnek a magyar–kínai gazdasági kapcsolatok”. *TőzsdeFórum*, http://www.tozsdeforum.hu/gazdasag/tovabb_bovulhetnek_a_magyar_kinai_gazdasagi_kapcsolatok, 2012. április 30.

71 Egymilliárd eurós fejlesztési hitelről egyeztetünk Kínával”. *Origo.hu*, <http://www.origo.hu/>

A magyar–kínai együttműködés következő időszakának két kiemelt területe a mezőgazdaság és a környezetvédelem lehet. Mára a termékek értékesítésének alternatívájaként a technológiák hasznosítása maradt. Azok a területek, ahol az általunk kínált mezőgazdasági vagy egyéb technológiákra igény van, jellemzően nem a legtermékenyebb területek, viszont a befektetőknek nagy kedvezményeket nyújtanak.⁷²

Magyarországon megjelentek a kínai nagyvállalatok első befektetései is. Öt nagy kínai cég van már jelen. Közöttük két „globális versenyző” (Huawei, Lenovo) is található, amelyek, stratégiai jelentőségük miatt, expanziós támogatást is élveznek a kínai kormánytól.

A Wanhua Industrial Group a legnagyobb kínai befektető, 2010–2011-ben a BorsodChem részvényeinek 96%-át megvásárolta, kb. 1,23 milliárd euró értékben. Eleddig ez volt Kína legnagyobb közép-európai befektetése. A Huawei Technologies 2009-től bérigényelésben kezdett termeltetni, 2010 végén már több mint 500 fő foglalkoztatása mellett 1,5 milliárd dollár becsült termelési értéket állított elő az Elcoteq pécsi üzemében; saját összeszerelő üzem létesítése is szóba került. A cégnek ez a második legnagyobb logisztikai központja a világon. Innen kívánja ellátni Nyugat-Európát is. A nagyvállalat magyarországi leányvállalata már közel 100 magyar munkatársat alkalmaz. A Lenovo 2009-ben a Flextronics-szal közösen új üzemet állított termelésbe Sárváron, ahonnan becslések szerint évi 100 milliárd Ft értékben kerülhet ki asztali számítógép, munkaállomás és szerver. A Beijing Seven Star Electronics 2009-ben megvásárolta a csődhelyzetbe jutott Energo Solar Kft. berendezéseit, átvette dolgozóinak és fejlesztő mérnökeinek jelentős részét. A Changsu Standard Parts Factory 1997-ben megvásárolta a miskolci Ongai Csavargyárat, és azóta termel. A kínai elektronikai termékeket gyártó Hisense Group szintén a Flextronics-szal közösen hozott létre egy televízió-összeszerelő üzemet. A ZTE kínai távközlési berendezéseket gyártó cég a ZTE Hungary leányvállalatot hozta létre a budapesti Infoparkban.

Azt a célt, hogy Kína számára az EU kapuja legyen, vagy ugródeszkává váljon a Kína–EU kapcsolatokban, nemcsak Magyarország, hanem visegrádi partnereink mindegyike is maga elé tűzte. Ezt az is lehetővé tette, hogy a kínai fél mind a négy országban tett látogatásakor hangsúlyozta, fontosnak tartotta az Európán belüli központi fekvést. Így az európai „centrális helyzetből” fakadó előnyt vagy együtt, összefogva használjuk fel a saját javunkra, vagy egymásnak ebben is versenytársai maradunk.

A versengés jelei legerősebben a lengyeleknél fedezhetők fel. Náluk fogalmazták meg,⁷³ hogy a magyar–kínai kapcsolatok konstruktív fejlődése Lengyelországnak is hasznos lehet, s hogy Kínának talán praktikusabb, ha a térség több országában kötelezi el magát, mint ha csak egyben. A kínai pozíciókért az elmúlt két évben a magyarokkal versenyre kelt lengyelek meglepődtek a magyar–kínai kapcsolatok viszonylagos fejlettségén és azon, hogy azok régóta épülnek és erősödnek. Számukra korábban az sem volt köztudott, hogy a kínai működő tőke régióbeli befektetései a fele hazánkba érkezett.

gazdasag/20120430-fejlohdhetnek-a-kina-magyar-kapcsolatok-1-milliard-euros-megallapodas-johet.html, 2012. április 30.

72 Állítja anyagában Mohr Richárd, aki a pekingi magyar követség tapasztalatait is összegezte 2008-ban.

73 Dariusz Kałan: „China in Hungary’s Foreign Policy”. *Bulletin PISM*, No. 63. (2012). http://www.pism.pl/files/?id_plik=11025.

A jelenlegi magyar–kínai ígéretek szerénységének okait Magyarország gazdasági és politikai instabilitásában látják. Az erről szóló lengyel elemzés szerzője szerint Kína nem akarja, hogy a szakadár EU-tagok (ez Magyarország) Kínát alternatív iránynak vagy területnek tekintsék, hanem inkább a stabil és mélyen integrált uniós országok (mint amilyen Lengyelország) felé kötelezi el magát. Lengyelország nagyobb gazdasági és demográfiai potenciállal rendelkezik, és a térségben is világosabb az elkötelezettsége, mint Magyarországnak.

2012. április végén, a varsói találkozó után Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes azt mondta, hogy a Lengyelországgal való összevetésben Magyarország és Kína kapcsolatai az ország méretéhez viszonyítva élénkebbek, aktívabbak, a távol-keleti országba irányuló magyar export aránya jobb a lengyelnél. Bár Magyarország gazdasága elsősorban az EU felé nyitott, a hosszú távú gazdaságpolitikai célok elérése érdekében azonban a világgazdaság más területei felé is nyitni kell.⁷⁴

Tény, hogy a térségben Magyarország volt eddig a „kedvenc”, de a megígért kínai befektetésekre a kínai fél magyar állami garanciákat követel. A magyar kormány nem tud ilyen garanciákat biztosítani, mert azok a költségvetést terhelnék meg (ugyanaz lenne a helyzet Csehországban is). Ezek a garanciák ugyanis növelnék az eladósodást, amit sem a magyar, sem a cseh kormány nem engedhet meg.⁷⁵ Kérdés, hogy a lengyel kormány megengedheti-e magának.

A CSEH–KÍNAI KAPCSOLATOK

A rendszerváltás után a két ország viszonyában cseh részről hosszú ideig az emberi jogok szigorú ellenőrzése érvényesült. Ezt főként Václav Havel érvényesítette, aki köztársasági elnökként (1990 és 2003 között) gyakran felemlgette a kínai totális rendszer módszereit. Tajvan ügyében az ENSZ-ben is felszólalt, sokszor fogadta a kínai ellenzék tagjait és a dalai lámát, akit egyben lelki-szellemi partnerként is kezelt. 1998-ban a cseh szenátus nyilatkozatot fogadott el, amelyben arra szólította fel Kínát, hogy javítson az emberi jogok helyzetén. Cseh parlamenti delegáció is járt Tibetben, hogy vizsgálódjon az emberi jogok betartásának ügyében. A cseheknél több NGO működik (pl. a Lungta), amelyek ezt a kérdéskört feszegetik.⁷⁶

Az emberi jogok és Tibet ügyében, valamint a kínai diktatórikus rendszer kérdésében a tetteket és a hangnemet Václav Havel és Václav Klaus tartós ellentéte határozta meg. Míg az egyik az emberi jogok helyzete miatt nem tartotta a kapcsolatot Kínával, addig a másik miniszterelnökként (1992–1997) bírálta ezt az elnöki magatartást, és hangoztatta, hogy holmi emberi jogok és a dalai láma miatt nem szabad kockáztatni a kínaiakkal való gazdasági és kereskedelmi lehetőségeket. Előfordult az is, hogy Havel köztársasági elnök tetteit és kijelentéseit cseh kormányzati politikusok magyarázták Pekingben.

74 „Navracsics: egyre intenzívebbé válnak a magyar–kínai kapcsolatok”. *HVG.hu*, http://hvg.hu/itthon/20120430_navracsics_magyar_kina, 2012. április 30.

75 „Čína nasype do střední Evropy 10 miliard dolarů. Půjdu i do Česka” [Kína 10 milliárd dollárt önt Közép-Európába. Jut belőle Csehországba is]. *Ihned.cz*. <http://hn.ihned.cz/cl-55624590-cina-nasype-do-stredni-evropy-10-miliard-dolaru-pujdou-i-do-ceska>, 2012. április 27.

76 Gregušová: i. m. 10. o.

Amikor Havel után Klaus lett az államfő (2003 márciusa), a Kínához fűződő kapcsolatokban a legfontosabbnak a kereskedelmet kiáltották ki. 2004-ben Klaus el is látogatott Kínába, hogy normalizálja a viszonyt, és javítson a kereskedelmi lehetőségeken. Klaus meggyőződése, hogy a kedvezőtlen cseh–kínai politikai kapcsolatok okozták a kölcsönös kereskedelem negatív szaldóját (2003-ban kétmilliárd dollár). A cseh csúcspolitikusok ritkábban jártak Pekingben,⁷⁷ mint a szlovák vezetők. Kínai csúcavezető pedig csak egyszer látogatott el a Cseh Köztársaságba, Wen Jiabao miniszterelnök személyében, 2005 decemberében. Hiába hívták korábban többször is, nem vette figyelembe a meghívást, csak miután Csehország is az EU tagja lett, ő pedig egyébként is éppen Európában járt. A cseh szakminiszterek (főként a gazdasági és a külügyi) szinte évente látogattak Kínába.

A visegrádi négyek közül Csehország volt a legkitartóbb és a legigényesebb az emberi jogok és Tibet ügyében. Nem véletlen, hogy míg 2012 áprilisában a kínai miniszterelnök Varsóban a másik három visegrádi ország kormányfőjével már inkább csak kereskedelmi és gazdasági kérdésekről tárgyalt, addig a cseh miniszterelnökkel, Petr Nečasszal azt is tisztáznia kellett, hogy Csehország elfogadja-e az „egy Kína” elvet és Kína területi integritásának sérthetlenségét.

A cseh–kínai gazdasági kapcsolatok helyzetére vonatkozóan a jelenleg legismertebb csehországi Kína-szakértők (Rudolf Fürst, Martin Hála) egybehangzóan állítják, hogy a jelentősen negatív kereskedelmi szaldó nem a politikai kapcsolatok következménye, hanem a kínai piac zártsága és a cseh piac nyitottsága közötti aránytalan helyzetből fakad. Fürst szerint⁷⁸ a kínai piacra jutás feltételei rendkívül nehezen teljesíthetők, mert nagyon erős a kínai protekcionizmus, tele van mesterséges kereskedelmi és adminisztratív korlátozással (a kínai hivatalok külön engedélyére és kötelező kínai partnerre van szükség – annak ellenére, hogy az ország 2001 decembere óta tagja a WTO-nak); emellett a cseh cégek nagyon tapasztalatlanok, tájékozatlanok. Ugyanakkor a kínai áruk csehországi behozatalához elég, ha az, akinek tartózkodási engedélye van, kft.-t alapít.

A szakértők szerint Kína gazdaságpolitikája tartósan neomerkantilista, ezzel szemben Csehorszáé liberális. A cseh politikai delegációk rendszerint arra kérik a kínai felet, hogy tegye lehetővé a cseh áruk nagyobb mértékű bejutását a kínai piacra, és a hatalmas kereskedelmi deficitet emlegetik. Fürst szerint ez nem reális elvárás. Szerinte a kínai kormánynak már nincsenek eszközei arra, hogy befolyásolja a kereskedelem menetét az egyes cégek között. Az állami gazdaságirányítási rendszer már inkább csak az állami cégeknél érvényesíthető, főként a nehéziparban. Martin Hála is úgy véli, hogy a kínai kormányzat már csak a nehéziparban, illetve a milliárdos üzletek esetében alkalmazza

77 A cseh–kínai hivatalos látogatások: 1991: Marián Čalfá csehszlovák miniszterelnök Pekingben; 1994: Václav Klaus cseh miniszterelnök Pekingben; 1999: Miloš Zeman cseh miniszterelnök Pekingben; 2004: Václav Klaus cseh államfő Pekingben; 2005. október: Jiří Paroubek cseh miniszterelnök Pekingben; 2005. december: Wen Jiabao kínai miniszterelnök Prágában; 2008: Mirek Topolánek cseh kormányfő Pekingben az olimpián.

78 Rudolf Fürst: „Má být Čína prioritou české zahraniční politiky v Asii? Ne.” [Legyen-e Kína a cseh külpolitika prioritása? Ne legyen]. *Policy Paper ÚMV*, (2008). 10. o. Elektronikus változat: http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2008/pp_cina_priorita_2008.pdf; Rudolf Fürst: „Česko–čínské vztahy: Od bezradnosti k aktivní politice ČR” [A cseh–kínai kapcsolatok: A tanácsalanságtól a Cseh Köztársaság aktív politikájáig]. *Policy Paper ÚMV*, (2004). 7 o. Elektronikus változat: <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2004/ppfurst.pdf>.

a „kézi vezérlést”. Mindkét szakértőnek az a véleménye, hogy a kínai piac zártságából fakadó problémákat és a túlságosan nagy kínai import miatti cseh panaszokat csak az EU egységes fellépésével és a WTO-ban való közös nyomásgyakorlással lehet orvosolni. A Cseh Köztársaság egyéni kísérletei eredménytelenek maradnak. Ezt igazolja az egyetlen jelentős, Kínába irányuló cseh(szlovák) energetikai befektetés, a shenzhoui (Sencsou) áramtermelő üzem sorsa, amely a kínai fél elodázó, a feltételeket utólag megváltoztató taktikája miatt végül a csehek számára nagyon előnytelen, veszteséges beruházássá vált. Fürst szerint Csehországnak gazdaságilag az a hasznos, ha Brüsszel és a nagy államok (Németország, Franciaország) védőernyője alatt marad Kínával kapcsolatos politikájában, és azok exporttámogatása, illetve dömpingellenes intézkedései mellett tart ki. A Németország melletti kitartás azért is hasznos, mert a cseh gazdaság (és a többi visegrádi ország gazdasága is) a kínai piacra főként Németországon keresztül van rákötve: gazdaságuk valójában a német késztermékekhez járul hozzá, amelyeket a „Made in Germany” pecsétjével szállítanak ki Kínába és az USA-ba.⁷⁹

A cseh–kínai kapcsolatokban a kulturális és társadalmi jellegű együttműködés új intézményei 1990 óta jelen vannak (pl. a Česko–čínská společnost, azaz a Cseh–Kínai Társaság), a gazdasági és kereskedelmi célzatúak később formálódtak. Az utóbbiak közül nagyon erős, intenzíven tevékenykedik, és a cseh parlamentben is befolyással rendelkezik a 2009-ben alapított Česko–čínská obchodní komora, a Cseh–Kínai Kereskedelmi Kamara, amely valójában a kínai érdekek cseh lobbicsoportja (főként szociáldemokrata politikusok alkotják, de vannak jobboldali tagjai is).⁸⁰ A tagok azok a cseh állami vállalatok, amelyek vagy jelen vannak Kínában, vagy érdekeltek a jelenlétben, mint a Cseh Elektromos Művek (ČEZ) vagy a Cseh Államvasutak (ČD). A kínaiak által egyik leginkább vágyott befektetési terület Csehországban is és a térségben is a gyorsvasutak építése. Az említett lobbisták, az uniós fegyverembargó ellenére, megpróbálták elérni, hogy a kínaiak megvásárolhassák a cseh gyártmányú Věra nevű lokátort – végül azonban nem sikerült nekik.

A Csehországban élő kínaiak, akiknek létszámát illetően csak becslések vannak, szintén létrehoztak kulturális, érdekvédő, kapcsolatépítő társaságokat. Legálisan körülbelül hármezer kínai él Csehországban, de a becslések öt és tízezer fő közé teszik a legálisan vagy illegálisan az országban tartózkodók számát.⁸¹ Cseh vízumot szerezni nehéz feladat a számukra, és sokan érkeztek hamis útlevéllel. Csehországból nincs közvetlen légi járat Kínába, s erről a cseh kormányfő szerint Varsóban sem tárgyaltak, pedig a turisztikai nyitás és a kölcsönös kapcsolatok gazdagítása összefügg a légi járatok indításával. Nem is beszélve arról, hogy a csehek az állami légitársaságot, a ČSA-t szeretnék eladni.

79 Martin Ehl: „Čínský premiér veze do Varšavy 300 podnikatelů, na Nečase má 20 minut” [A kínai kormányfő 300 vállalkozót hoz Varsóba, Nečasra 20 perce van]. *Hospodářské noviny*, <http://zpravy.ihned.cz/c1-55606700-cinsky-premier-veze-do-varsavy-300-podnikatelu-na-necase-ma-20-minut>, 2012. április 25.

80 Marie Valášková – Kateřina Eliášová: „Tvrdík rozjel česko–čínský byznys” [Tvrdík beindította a cseh–kínai üzletet]. *IHNED.cz*, <http://byznys.ihned.cz/c1-53246680-tvrdik-rozjel-cesko-cinsky-byznys>, 2011. október 18.

81 Lucie Dorůžková: „Asijská specialita: život na falešný pas” [Ázsiai specialitás: élet hamis útlevéllel]. *Infoservis.net*, <http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233741>, 2005. december 8.

Varsóban a cseh miniszterelnök, Petr Nečas is találkozott április 26-án a kínai miniszterelnökkel. A találkozó után tartott sajtóértekezleten⁸² elmondta, hogy (20 perces) megbeszélésükön megállapodtak abban, hogy mindkét fél érdekelt a kölcsönös kereskedelmi csere növekedésében. Ő a cseh cégek kínai befektetéseinek elősegítését szorgalmazta, de a sikereket azok aktivitásától tette függővé. A kínai miniszterelnök 10 milliárdos befektetési ígértét úgy kommentálta, hogy az erős ipari hagyományokkal és innovatív vállalkozásokkal rendelkező cseh gazdaság akkor fog belőle hasznot húzni, ha a cseh cégek képesek lesznek e lehetőség kihasználására. Felhívta a figyelmet arra is, hogy az ígért összeget a 100 milliós lakossággal rendelkező, nagy területre kiterjedő régióra kell érteni, amely déli irányban is érdekes a kínaiak számára. Nečas nyilatkozata arra enged következtetni, hogy Varsóban őt nem ragadta el a hév, tárgyalására a cseh józanság és pragmatikus szkepticizmus volt jellemző. A kínai miniszterelnök erről a bilaterális tárgyalásról a következőket mondta: Kína a gazdasági válság idején fontosnak tartja, hogy növeljék a Cseh Köztársaságból érkező áruk és szolgáltatások nagyságát; Csehország előnyben van az autóipar, a gépgyártás, az elektronika és a gyógyszeripar, illetve a környezetvédelem területén.⁸³

A cseh kormányfő kíséretében megjelent vállalkozók kapcsolatokat építettek ki, de tudatában voltak annak, hogy ezek csak az első impulzusok, és hogy a reális üzletek csak később következhetnek. Azzal is tisztában voltak, hogy az eredmények érdekében el kell menniük Kínába, s ott is személyes kapcsolatokat kell kiépíteniük, csak azután következhet bármiféle üzleti szerződés.

A kíséret tagja volt a China Investment Forum cseh igazgatója, Petr Hýl, aki szerint a kínaiakat most a technológiák érdeklik a leginkább, azokra koncentrálnak. Lassan haladnak a céljuk felé, és évek is beletelhetnek, mire tényleg lépnek. Az aláírt együttműködési memorandumokat, szándéknyilatkozatokat nem veszik túlságosan komolyan, legfeljebb ígéretekként kezelik.⁸⁴ A valódi kínai befektetésekért nagyon sokat kell dolgozni, sokat kell velük érintkezni, amíg végleg elhatározzák magukat. Szerinte a kínaiak Európát egészként fogják fel: mivel a cseh piac nem nagy, nincs jelentősége a számukra. A csehek komparatív előnye az Európa közepén való elhelyezkedés, a viszonylag olcsó munkaerő és a jó infrastruktúra.⁸⁵ Hátrányaikhoz tartozik: a cseh vízümpolitika; az országot nem eléggé reklámozzák Kínában; gyenge a kínai befektetések diplomáciai és intézményi támogatása, akár a kínaiak csehországi, akár a csehek kínai befektetéseit tekintjük. A csehek fő befektetésösztönző állami szerve a CzechInvest, amely most stratégiát változtatott, és Szingapúrból Sanghajba költözött, amitől sokat várnak. A CzechInvest szerint

82 „Brífink premiéra Petra Nečase po setkání s čínským protějškem, 26. dubna 2012” [Petr Nečas kormányfő sajtótájékoztatója kínai kollégájával történt találkozója után, 2012. április 26-án]. *Vláda České Republiky*, <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=95088&tmplid=50>, 2012. április 26.

83 „Čína stojí o česká auta nebo motory” [Kínát érdeklik a cseh autók vagy motorok]. *Vláda České Republiky*, <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=95087&tmplid=50>, 2012. április 26.

84 Marek Hudema: „Čiňané těží technologie i v Česku” [A kínaiak keresik a technológiát Csehországban is]. *Ihned.cz*, <http://hn.ihned.cz/cl-55612380-cinane-tezi-technologie-i-v-cesku>, 2012. április 26.

85 Pavla Francová: „Čiňané chystají v Česku mohutné investice. Přesunou sem i vývoj” [A kínaiak hatalmas befektetésekre készülnek Csehországban. Ide hozzák át a fejlesztést is]. *Lidové noviny*, http://byznys.lidovsky.cz/cinane-chystaji-v-cesku-mohutne-investice-presunou-sem-i-vyvoj-psf-firmy-trhy.asp?c=A110321_160305_firmy-trhy_ana, 2011. március 21.

a kínaiak Csehországban is az elektronika, a kutatás és a fejlesztés iránt érdeklődnek. Esélyei vannak a cseh repülőgépgyártásnak is. Technológiai, energetikai, biotechnológiai, építőipari és elektrotechnikai cégek érdeklődését várják.

Kína ma a Cseh Köztársaság harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere, és második legnagyobb exportőre. A csereforgalom folyamatosan nő, hatalmas cseh deficittel. (2011-ben a kereskedelem értéke 20 milliárd dollárt ért el, a Cseh Köztársaság számára jelentősen negatív – 1,667 milliárd dollár áll szemben 18,9 milliárddal, tehát több mint tízszeres – szaldóval.)⁸⁶ A Csehországba behozott kínai áruk nagy részét a cseh gyártók tovább finomítják, minőségét feljavítják, és így értékesítik a fejlett európai piacokon.

A Kínába irányuló cseh export elsősorban gépjárműalkatrészekből, traktorokból, az energetikában használt gépipari termékekből, mikroszkópokból és rádiólokátor-berendezésekből áll. Az exportstruktúra fogyasztási termékekkel, jó minőségű élelmiszerekkel bővül. A megbízható adatok nehezen szerezhetők meg, mert a kínai és a cseh statisztika jelentősen különbözik (ez érvényes a többi visegrádi országra is). Ennek fő oka az, hogy az áru gyakran más (a kínai a csehekhez 76, a cseh pedig Kínába 26) országokon keresztül⁸⁷, reexport révén jut el az egyik országból a másikba.

A Kínában jelen levő cseh cégeket és termékeket főként a jó minőséget gyártó nagyvállalatok képviselik. Közülük is kiemelkedik a Mladá Boleslav-i Škoda autógyár. Kína a Škodák legnagyobb vásárlója a világon. (2011-ben 220 ezer darabot vettek.) Megjegyzendő, hogy a Škodát korán, 1991-ben eladták a Volkswagennek, ami jót tett a cseh autógyárnak. Ennek köszönhetően most egészségesebb a Kínába irányuló cseh export szerkezete, mint a lengyeleké.⁸⁸ A Škoda Auto mellett – amely a cseh miniszterelnök szerint ma már valóban globális cég, és gyártása licencszerződések alapján Sanghajban is folyik – vannak Kínában más cseh cégek is, amelyek különféle motorokat és megmunkáló gépeket gyártanak. A legjelentősebb pénzügyi szolgáltatásokat végző cseh magáncég, az orosz piacon is „meghonosodott” PPF Kínában is eredménnyel működik.

Több nagy cseh cég közös vagy vegyes vállalatot hozott létre Kínában, ám nagy részük csődbe jutott, vagy nagy veszteséget könyvelt el (a Desta Děčín, a Vítkovice, a Škoda Plzeň vagy a Hunan-Desta). Csak néhány, eredményesen működő vállalat maradt bent (pl. a foszfát feldolgozásával foglalkozó Guiyang F. C. Chemicals).⁸⁹ A sikertelenség okai között van a piac (a kereslet) hiánya, a partnercég valós helyzetének rossz megítélése, a kevés információ, a partnercég vezetőivel való megegyezés nehézségei. Előfordult, hogy

86 A cseh–kínai kereskedelem egyenlege az elmúlt néhány évben (millió USD):

2007-ben:	kivitel:	691;	behozatal:	9144
2008-ban:	kivitel:	773;	behozatal:	2470
2009-ben:	kivitel:	843;	behozatal:	10.591
2010-ben:	kivitel:	1215;	behozatal:	15.554
2011-ben:	kivitel:	1667;	behozatal:	18.900

Forrás: „České firmy jsou v Číně úspěšné. Jejich vývoz roste i v krizi” [A cseh cégek eredményesek Kínában. Kivitelük a válság idején is növekszik]. *IHNED.cz*, <http://byznys.ihned.cz/cl-55603440-ceske-firmy-jsou-v-cine-uspesne-jejich-vyvoz-roste-i-v-krizi>, 2012. április 26.

87 Gregušová: i. m. 12. o.

88 Aleksander Kaczorowski: „Jak to robíą Czesi. W Chinach” [Hogy csinálják ezt a csehek. Kínában]. *Instytut Obywatelski*, <http://www.instytutobywatelski.pl/6473/komentarze/jak-to-robia-czesi-w-chinach>, 2012. április 27.

89 Gregušová: i. m. 12. o.

a kínaiaknak nem tetszett a csehek tárgyalási módszere és stílusa, vagy az, hogy nem ismerték a kínai szokásokat, és hogy nem voltak elég rugalmasak.

A Csehországba irányuló közvetlen kínai befektetések 2007-től kezdtek észrevehetőekké válni. Ekkor kerültek a kínaiak az ázsiai befektetők között a negyedik helyre. Harmadik éve (2010 óta) vállalkoznak Csehországban egyre intenzívebben. 2012-ben közvetlenül vagy a németországi cégek közvetítésével felvásároltak öt autóalkatrészeket gyártó cseh céget. (A Saar Gummi Czech gumitömlőgyárat például a Chongqing Light Industry & Textil nevű kínai állami cég vette meg.) Ezzel a kb. 300 milliárd koronás évi forgalmat bonyolító cseh autóalkatrész-iparban a kínaiak hozzájutottak az ágazat kb. 3%-ához.⁹⁰ A csehországi autóipari szövetség elnöke szerint ez a nagy vásárlás nem megy majd a minőség rovására, mert az Európában működő kínai autóalkatrész-gyártóknál a minőségromlás kockázata minimális. A felvásárolt cégek általában leányvállalatok. A Mladá Boleslav-i Yapp Automotive Czech kivételesen zöldmezős kínai beruházás. A kínaiak a cseh cégek felvásárlásával megszerzik azok exportpiaci lehetőségeit is.⁹¹ Kína már egy évtizede be akarja hozni a saját autóit az európai piacra. Autóipari felvásárlásaik és befektetések Csehországban ezt az érdeket is szolgálják (csakúgy, mint ahogy a Volvo felvásárlása és a bulgáriai autó-összeszerelő gyár zöldmezős beruházása is).

Az idei nagy felvásárlás nyomán 2012-ben a közvetlen kínai tőkebefektetések Csehországban 9 milliárd cseh koronára, kb. 450 millió dollárra nőttek. A kínai befektetőket eddig csak az ország fekvése (Európa közepe, jó összeköttetés Nyugat felé) és az olcsó munka vonzotta, most azonban már felfigyeltek a kutatásra és a szabadalmakra is. A kedvező feltételek közé sorolják a bérköltségeket, a munka termelékenységét, a munkaerő szakképzettségét és hozzáférhetőségét, a beszállító alvállalkozók jelenlétét és az infrastruktúra minőségét, valamint az állami támogatásokat. Csehországban a viszonylag eredményesen működő kínai befektetések az elektronikában, a telekommunikációban és az élelmiszeriparban találhatók. Itt könnyen hozzájuthatnak az új, a fejlett vagy a legfejlettebb technológiákhoz. A nagy kínai gépgyártó cégek érdeklődnek a megvásárolható hasonló profilú cseh vállalatok iránt.

Nečas kormányfő szerint a minőségi kínai befektetéseket Csehországban szívesen fogadják. Az idei nagy autóipari felvásárlás előtt jelentős (700 millió korona, azaz 35 millió dollár) kínai tőkebefektetésnek számított az LCD-televíziókat gyártó Changhong nevű cég zöldmezős beruházása Nymburkban. A másik nagy befektetés egy kínai élelmiszeripari társaság, a Shanghai Maling volt, amely Teplicében húskonzervet (prágai sonka, lönchús) gyárt, amit Nyugat-Európába és az Egyesült Államokba exportál.

A kínai expanzióval kapcsolatosan a csehek fogalmazták meg a leghatározottabban a kétségeket, így annak tényét is, hogy a kínai export és annak folyamatos növekedése által *Kína nem is annyira kereskedelmi partner, mint inkább konkurens*. Konkurrálnak a fő cseh

90 A csehországi autógyárak tulajdonosi összetétele eddig a következőképpen nézett ki: 31% német, 19% dél-koreai tulajdon; cseh és japán tulajdon 12–12%. Dušan Kütner: „Čínští investoři objevili český automobilový byznys” [A kínai befektetők felfedezték a cseh autógyártó üzletet]. *E15.cz*, <http://zpravy.e15.cz/byznys/prumysl-a-energetika/cinsti-investori-objevili-cesky-automobilovy-byznys-771887>, 2012. június 6.

91 „Čínski investoři objavili český automobilový byznys” [A kínai befektetők felfedezték a cseh autógyártó üzletet]. *Sme*, <http://ekonomika.sme.sk/c/6406331/cinski-investori-objavili-cesky-automobilovy-biznis.html>, 2012. június 6.

exportágazatokkal, elsősorban az autóiparral. Korábban a textil-, bőr- és a cipőiparnak is konkurensei voltak, olyannyira, hogy azok szép csendesen áldozatául is estek – anélkül, hogy a cseh fél a maga liberális kereskedelmi politikájáért bármilyen engedményt kapott volna cserébe a kínai piacon.⁹² A csehek hangoztatják a leghallhatóbban, hogy attól tartanak, a kínaiak lemásolják a termékeiket. Ez nemcsak az összes technológiára, az ipari termékekre, az élelmiszerekre vagy a borokra érvényes, hanem még a kis vakond mesefigurára is (amelyről a kínaiak azt hiszik, hogy Disney-figura).

A SZLOVÁK–KÍNAI KAPCSOLATOK

Az önálló Szlovákia nagy figyelmet fordít a bilaterális kapcsolatokra. Fennállásának kezdete, 1993 óta a szlovák államfők többnapos kínai látogatásokon vesznek részt, és minden ciklus miniszterelnöke és valamelyik minisztere is járt Kínában. Ugyanakkor a kölcsönös kereskedelem deficitjének problémája a kezdetektől jelen van ebben a viszonylatban (is). Az olcsó kínai áruk dömpingje az 1990-es évek közepén kezdődött el Szlovákiában, és negatívan hatott a textil-, bőr-, valamint a cipőiparra.

A szlovák politikusok tudják, hogy mivel Kína még mindig szocialista ország, a legfontosabb üzleteket politikai szinten tárgyalják meg. Ezért van szükség a csúcspolitikusi látogatásokra, de azért is, mert az adott ország csak ilyen alkalmakkor kerül a kínai közélet fókuszába. Ez a gazdasági élet szereplőinek, a kereskedőknek és a befektetőknek is nagyon fontos promóció, nélküle egy kis ország nem tud üzletet kötni Kínában.⁹³ Elengedhetetlenül szükséges tehát a jó politikai viszony és a kínai kormány jóindulata azon projektek esetében, amelyek annak jóváhagyását igénylik.

Eddig két olyan eset fordult elő, amikor a kínai kormány politikai támogatására volt szükség a befektetéshez. Az egyik a már említett shenzhoui elektromos erőmű megépítése, amelyben szlovák és cseh cégek közös konzorciumban vesznek részt. Ezt a lehetőséget azonban csak tizenöt évi tárgyalás után kapták meg, mégpedig úgy, hogy jelentős árcsökkenésre kényszerültek (400 millió amerikai dollár helyett 268 millió dollár lett az ára).⁹⁴ A másik a „Green China” nevű fásítási, erdősítő projekt (50–100 ezer hektárnyi területet fásítanak be, évi 200 millió dollár értékben). Ebben szlovák cégek is részt vesznek.

A legismertebb szlovák Kína-szakértő, Gabriela Gregušová-Pleschová szerint azonban a szlovák felső szintű politikai látogatások száma (az önálló államiság első tíz éve alatt hat alkalom) aránytalanul nagy az eddig elért eredményhez képest. Bár ilyen események alkalmával sok lehetőség merült fel a kölcsönös gazdasági kapcsolatok fejlesztésére, a kereskedelmi cserére, elenyésző részük valósult csak meg. A csúcstalálkozók nem hoztak a gazdaságban és kereskedelemben érdemleges eredményt, annak ellenére, hogy mindkét oldalon népes delegációk vettek azokon részt. Vagy ha hoztak, akkor általában

92 Fürst: i. m.

93 Gabriela Gregušová: „Politické vzťahy Slovenska s Čínou a ich vplyv na slovenský export do Číny” [Szlovákia politikai kapcsolatai Kínával, és ezek hatása a Kínába irányuló szlovák exportra]. *Medzinárodné otázky*, No. 1. (2003). 68–83. o.

94 Ezt az esetet mind a szlovák (Gregušová), mind a cseh (Fürst) Kína-szakértő többször emlegeti az anyagaiban.

nem a szlovák, hanem a kínai fél számára. Például azt, hogy Kína e látogatások által is legitímálta saját politikai rendszerét. Ez persze nem jelenti azt, hogy nincsenek és nem voltak szlovák és kínai cégek, amelyek Kínába, illetve Szlovákiába exportálnak vagy ott működnek. De szinte egyik sem a legmagasabb szintű látogatások következményeként lett sikeres.

Szlovákia 2003-ban kötötte meg azt a politikai egyezséget Kínával, amelyben megerősítette, hogy csak egy Kína van, pekingi kormánnyal, s hogy Tajvan nem választható el Kínától. Akkor fektették le, hogy a Szlovák Köztársaság nem fog hivatalos kapcsolatot fenntartani Tajvannal, csupán a magánszektor által kezdeményezett gazdasági és kereskedelmi együttműködést tartják fenn.

A szlovák–kínai hivatalos kapcsolatokban is fordulatot jelentett az EU-tagság. A kínai kormányfő, Wen Jiabao európai körútja során, 2005. december 7–8-án Pozsonyba is ellátogatott. Az akkori szlovák kormányfő, Mikuláš Dzurinda fogadta. A tárgyalások témája a bilaterális kapcsolatok aktuális állapota és lehetséges fejlesztési iránya volt, különös tekintettel a kereskedelmi együttműködésre, továbbá Kína és az EU-tag Szlovákia nemzetközi szervezetekben és intézményekben való együttműködésének lehetősége. A kínai kormányfő találkozott Ivan Gašparovič államfővel és Pavol Hrušovský parlamenti elnökkel is. Ez volt az önálló Szlovákia történetében az első kínai kormányfői látogatás.

2006-ban, az első Fico-kormány indulásakor a szlovákok már szerettek volna gépipari, vegyipari, autóipari termékeket és fogyasztási javakat szállítani Kínába. A külkereskedelmi stratégiájukat is megváltoztatták: az ázsiai országokkal való kapcsolatépítés és -erősítés is bekerült a legfontosabb célok közé.⁹⁵ Ekkor – a diplomáciának jelentős gazdasági dimenziót adva – az új stratégia jegyében megerősítették a gazdasági diplomaták jelenlétét a pekingi szlovák nagykövetségen, és Sanghajban főkonzulátust nyitottak. Célul tűzték ki, hogy szlovák energetikai és gépipari cégek részt vegyenek a kínai tenderekben, s ehhez kínai partnereket kerestek.

2007. február 5–7. között Robert Fico nagy küldöttséggel hivatalos pekingi látogatáson vett részt, s tárgyalt Wen Jiabaóval. Bemutatta, hogyan szeretnék érvényesíteni a szlovák külpolitika gazdasági dimenzióját, és megerősítette, hogy támogatni fogja a két ország közötti, kölcsönösen előnyös gazdasági kapcsolatokat.⁹⁶ A szlovák miniszterelnök arra kérte a kínai kormányfőt, hogy támogassa a következő, konkrétan megnevezett szlovák vállalkozások kínai tevékenységét: SES Tlmače (ez a cég a shenzhoui projektben vett részt), Matador Púchov, Konštrukta Industry Trenčín, HTC AED társaság (amely Vágbesztercén repülőgépmotorokat gyárt), VÚJE Trnava. Arra is felkérte tárgyalópartnerét, hogy a kínai cégek fektessenek be Szlovákiában, ahol már egy jó példa meg is valósult: a Lenovo IT befektetése sikeres volt. A kínai kormányfő úgy reagált, hogy országa nyitott

95 Lubomír Jahnátek: „Slovensko ako malá krajina musí naplno využívať všetky možnosti rozvoja svojich hospodárskych, ekonomických a obchodných vzťahov” [Szlovákinak mint kis országnak teljes mértékben ki kell használnia minden lehetőséget saját gazdasági és kereskedelmi kapcsolatainak fejlesztésére]. www.economy.gov.sk, http://www.economy.gov.sk/aktuality-l-jahnatek--slovensko-ako-mala-krajina-musi-naplno-vyuzivat-vsetky-moznosti-rozvoja-svojich-hospodarskych--ekonomickych-a-obchodnych-vztahov-412/esc?set_subframe=text 2006. július 27.

96 „Vláda SR bude podporovať výhodné hospodárske vzťahy s Čínou” [A Szlovák Köztársaság kormánya támogatni fogja az előnyös gazdasági kapcsolatokat Kínával]. *24hodín*, <http://www.24hod.sk/vlada-sr-bude-podporovat-vyhodne-hospodarske-vztahy-s-cinou-clt25509.html>, 2007. február 5.

a szlovák termékek és befektetések előtt, és konkrétan meg is nevezte a mezőgazdaságot, az energetikát és a gépipart, mint a Kínában legszívesebben látott ágazatokat.

Foglalkoztak a Kína és az Európai Unió közötti stratégiai viszonyból eredő ügyekkel is. Véleményt cseréltek az ENSZ BT napirendjéről, mivel Kína állandó, Szlovákia pedig akkor éppen az egyik nem állandó tagja volt a BT-nek, de Koszovó ügyében és az észak-koreai atomprogram kérdésében is egyeztettek álláspontjukat. A látogatáson a szlovák kormányfő tudományos és diákcsera-egyezményt írt alá, Miroslav Jureňa agrárminiszter pedig a reszortközi együttműködésre vonatkozó szerződést (amelynek keretében a szakértői egyeztetés után három konkrét témában a politikusok aláírására váró egyezmény született). Az aláírásra a szlovák–kínai vállalkozói fórumon került sor, ahol ötven szlovák és kínai cég képviseltette magát. Robert Fico a hivatalos vacsorán is megismételte az említett nagy szlovák cégek kínai érvényesülésére vonatkozó kérését kínai partnerének.⁹⁷

2009. június 18–19-én a kínai államfő, Hu Jinbao látogatott el hivatalosan Pozsonyba. Ez volt történelmileg az első kínai elnöki látogatás Szlovákiában. Nagy kísérettel érkezett. Az elnöki megbeszélések fő témája a gazdasági és kereskedelmi együttműködés (energetika, bányászat, geológia, közlekedés, környezetvédelem, mezőgazdaság és élelmiszeripar) volt. A látogatás nem volt mentes incidensektől, mert a kínai politika ellen megnyilatkozó szlovák és kínai (tibeti) civil szervezeteknek megtiltották, hogy véleményt nyilvánítsanak. Ennek ellenére azok tiltakozásukat fejezték ki, és elhallgattatásukban a szlovák speciális rendőrség együtt lépett fel a kínai titkosrendőrökkel. Az összecsapás néhány személyre terjedt ki, a tettlegesség „vérig fajult”: egy tibeti tiltakozó hölgyet megvertek a nem tisztázott státusban jelen levő kínai erők. Ekkor nyilvánultak meg az elnöküket üdvözlő és védő, Szlovákiában tartózkodó kínaiak helyi szervezetei is: a Kínai Vállalkozók Szövetsége és a Szlovákiai Kínaiak Uniója. Ez volt az a helyzet, amikor „kínaiak szlovákokat vertek Szlovákia területén”.⁹⁸ Van, aki ezt az incidenst összefüggésbe hozta azzal, hogy akkor, 2009-ben a Szlovákiában élő kínaiak kereskedelmi forgalma az előző évhez képest 40%-kal csökkent. Ezt nemcsak a gazdasági válsággal, hanem a növekvő Kína-ellenességgel is magyarázták.⁹⁹

Ivan Gašparovič szlovák államfő a kínai elnök megvendégeléskor beszédet¹⁰⁰ mondott. Jelezte, hogy tudják: a kínai piac nagyon igényes, nehéz meghódítani, hiszen minden világcég ostromolja. Azok megpróbálják megveti ott a lábukat, és arra is van tartalékuk, hogy több évig veszteséggel dolgozzanak. Ezt azonban a szlovák cégek általában nem

⁹⁷ Uo.

⁹⁸ „Kaliňák: Kto bil Slovákov si zistite u Číňanov” [Kaliňák: Azt, hogy ki verte a szlovákokat, tudakoljátok meg a kínaiaknál]. *Topky.sk*, <http://www.topky.sk/cl/10/493689/Kalinak--Kto-bil-Slovakov-si-zistite-u-Cinanova>, 2009. június 22.

⁹⁹ Jakub Šimek: „Čína je dobrá” [Kína jó]. *Sme*, 2009. június 21.

¹⁰⁰ „Vystúpenie prezidenta SR Ivana Gašparoviča na pracovných raňajkách podnikateľov Slovenskej republiky a Čínskej ľudovej republiky za účasti čínskeho prezidenta Hu Jintaoa, Bratislava” [A Szlovák Köztársaság elnökének, Ivan Gašparovičnak a beszéde a Szlovák Köztársaság és a Kínai Népköztársaság vállalkozóinak közös munkareggelijén a kínai elnök, Hu Jinbao részvételével, Pozsony]. *Prezident Slovenskej republiky, Ivan Gašparovič*, <http://www.prezident.sk/?vystupenie-prezidenta-sr-ivana-gasparovica-na-pracovnych-ranajkach-podnikatelov-slovenskej-republiky-a-cinskej-ludovej-republiky-za-ucasti-cinskeho-prezidenta-hu-jintaoa-bratislava-19-6-2009>, 2009. június 19.

engedhetik meg maguknak. Együttal meghívta a kínai befektetőket Szlovákiába. Hazáját olyan jó helyként mutatta be, ahová sok cég érkezett már, mert jó az infrastruktúra, magasan képzett a munkaerő. Hivatkozott arra is, hogy régi barátság és együttműködés fűzi a szlovákokat a kínaiakhoz, amelynek hagyományai a szocialista időszakból erednek. Elmondta, hogy készek azon technológiai egységek rekonstrukciójára, amelyeket abban a korszakban építettek Kínában a csehszlovák szakemberek.

A szlovák fél arra is rá akarta venni a kínai felet, hogy kínai állami és befektetési alapok vegyenek részt a szlovák PPP-projektekben, amelyek Szlovákiában főként az útépítésben érvényesülnek.¹⁰¹ (A kínai pénznek az útépítésbe való bevonását nemcsak a szlovák, hanem a cseh és a lengyel politikusok is szorgalmazták. Az első próbálkozás Lengyelországban a Covec cég csődjével végződött, emiatt a csehek és a szlovákok egyelőre csendesen kihátráltak mögüle.)

2009 szeptemberében két olyan látogatás is történt, amelyek egyike a civil szervezeteknek, a másik a „hivatalosoknak” nem tetszett. Szeptember 3-án a kínai védelmi miniszter, Liang Guanglie is meglátogatta Pozsonyt, mégpedig titokban. Az indok az volt, hogy a lehetséges tiltakozásoktól tartottak, és el akarták kerülni a júniusi látogatáshoz hasonló esetleges incidenseket.¹⁰² A bizalmas tárgyalások témája feltehetően a fegyveripari együttműködés és a fegyverkereskedelem volt. (Szlovákiának is van ugyanis legalább egy „kelendő áruja”: a Tamara nevű önműködő ágyúlöveg.) Szeptember 8-án, egy szlovák emberi jogi alapítvány, a Nadácia Jána Langoša meghívására három napos látogatást tett Pozsonyban a dalai láma, aki az alapítvány díját vette át. Azt nyilatkozta, hogy megérti, ha a vezető szlovák hivatalos politikusok nem fogadják őt, hiszen az erős Kínának mindenki a barátja szeretne lenni, mindenkinek fontos Kína jóindulata. (A dalai lámával a Dzurinda-kormány vezetői sem mertek találkozni, amikor korábban is a szlovák fővárosban járt.)¹⁰³

2010. február 4-én Miroslav Lajčák külügyminiszter Pekingben tárgyalt Zhang Zhijunnal, a kínai külügyminiszter-helyettessel. Lajčák szerint a két ország kapcsolatát a baráti dialógus, a nyitott kérdésektől való mentesség jellemzi, politikai szinten nincsenek egymással problémáik. Szlovákia Kínát a nemzetközi szintén egyik kulcsfontosságú szereplőjének tartja. A dalai láma előző évi szlovákiai látogatásáról is beszéltek. Lajčák elmagyarázta kínai partnerének, hogy Szlovákia az Európai Unió által vallott értékrendet, elveket és nézeteket osztja minden politikájában, és betartja annak szabályait.

Ivan Gašparovič, aki 2004 óta Szlovákia államfője, kétszer járt Kínában. Először 2008 augusztusában, de kizárólag az olimpiai játékok megtekintésére. Másodszor 2010. szeptember 1–4. között, amikor Sanghajban tett munkalátogatást. Az akkoriban nyílt szlovák főkonzulátust látogatta meg. Egy napra elutazott Hongkongba is,¹⁰⁴ ahol tárgyalt

101 „Čiňania na Slovensku dial'nice asi nepostavia” [A kínaiak Szlovákiában valószínűleg nem építenek autópályákat]. *Pluska.sk*, <http://www.pluska.sk/ekonomika/slovenska-ekonomika/cinania-slovensku-dialnice-asi-nepostavia.html>, 2010. november 12.

102 Martin Bútora, Juraj Marušiak, Tomáš Strážay, Vladimír Bilčík és Vladimír Tarasovič: „Zahraničná politika” [Külpolitika]. *Slovensko 2009*, 317. o.

103 „Dalajláma chápe nezaujem slovenských politikov” [A dalai láma megérti a szlovák politikusok érdektelenségét]. *Pluska.sk*, http://www.pluska.sk/slovensko/politika/dalajlama-chape-nezaujem-slovenskych-politikov-video.html?forward=sk_mobil_clanok.jsp, 2009. szeptember 8.

104 „Prezident Ivan Gašparovič v Hongkongu rokoval s predstaviteľmi vlády a podnikateľmi. 6. september

a helyi vállalkozókkal és a helyi kormányzat képviselőivel. A kíséretében volt a gazdasági miniszter, Juraj Miškov és a kölcsönös befektetésekért lobbizó és tevékenykedő *szlovák állami befektetési ügynökség, a SARIO* – amely évente többször is szervez tájékoztató látogatásokat Kínába, és kínai befektetői csoportokat visz Szlovákiába¹⁰⁵ – néhány vezetője, valamint több vállalkozó is.¹⁰⁶ A gazdasági miniszter a sanghaji kereskedelmi kamara alelnökével, Wang Livel folytatott tárgyalásáról azt mondta, hogy megtalálták azokat a kínai cégeket, amelyek érdeklődnek a szlovákiai befektetések iránt az autóiparban, az élelmiszeriparban, illetve a turizmusban. A hongkongi vállalkozók a logisztikában, az elektronikában, a vegyi és élelmiszeriparban tartották lehetségesnek az együttműködést, és érdeklődtek a turizmus és a gyógyfürdők iránt.

2012. április 26-án, a varsói találkozón Szlovákiát Robert Fico kormányfő és delegációja képviselte. A kínai miniszterelnökkel folytatott bilaterális tárgyalásán visszatért a 2007-ben kötött egyezményhez, amely az agrárpolitikai együttműködésről szól. Ennek köszönhetően a szlovák borászok egyre inkább érvényesülnek a kínai piacon, és formálódik a faipari együttműködés is. Arra a kérdésre, hogy tárgyalásain említette-e az emberi jogok ügyét, nyilatkozataiban Fico kifejtette,¹⁰⁷ hogy nem Szlovákia dolga kioktatni a kínaiakat és moralizálni az emberi jogok megsértésének dolgában, annál is kevésbé, mert Szlovákiában is megsértik azokat, és a romák problémáit sem tudják megoldani. Szigorúan tartja magát ahhoz az elvhez, hogy nem avatkozik be más államok belügyeibe. Hozzátette, hogy az emberi jogok kérdését egyik jelen lévő kormányfő sem nyitotta meg.

A szlovák felet a kínai befektetési lehetőségek közül az infrastruktúra és a turizmus érdekli. Fico úgy vélte, hogy Szlovákia és Kína kölcsönös gazdasági viszonyában csak néhány nagy projektre kellene összpontosítani, mert a két ország között nagyságrendi a különbség, az aszimmetria, mind a gazdaságok nagyságát, mind a lakosság számát illetően. Tanulságosnak és követendőnek tartotta azt a kínai törekvést, hogy az állam támogassa a más országokkal kialakítandó gazdasági kapcsolatokat. A kapcsolatfejlesztés lehetőségei közül kiemelte, hogy a tudományban szorgalmazzák az együttműködést, s hogy kölcsönösen ösztöndíjakat adnak egymásnak. Megjegyezte, hogy a szlovák külpolitikának az eddigieknél eredményesebbnek kell lennie a Kínával való gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokban. Megemlítette, hogy ők is tervbe vették a két ország közötti légi járatok indítását.

2010” [Ivan Gašparovič államfő Hongkongban a kormány képviselőivel és vállalkozókkal tárgyalt. 2010. szeptember 6.]. *Prezident Slovenskej republiky, Ivan Gašparovič*, http://www.prezident.sk/?rok=2010&news_id=11907, 2010. szeptember 6.

105 „Slovensko prezentovalo svoj potenciál v Číne” [Szlovákia Kínában bemutatta a lehetőségeit]. *SARIO*, <http://www.sario.sk/?novinky-sario&novinka=457>, 2012. június 26.

106 „Šanghajské rokovania môžu priniesť Slovensku nové investície” [A sanghaji tárgyalások Szlovákiának új befektetéseket hozhatnak]. *SARIO*, <http://www.sario.sk/?novinky-sario&novinka=229>, 2010. szeptember 6.

107 „Fico touží po čínských investicích. Slováci o lidských právech poučovat nechťejí” [Fico kínai befektetésekre vágyik. A szlovákok az emberi jogokról senkit sem akarnak kioktatni]. *Ihned.cz*, <http://zpravy.ihned.cz/svet-slovensko/cl-55637720-fico-touzi-po-cinskych-investicich-slovaci-o-lidskych-pravech-poucovat-nechteji>, 2012. április 28.

A Szlovákiában élő kínaiak létszámát illetően nincs hivatalos adat, de a legálisan ott tartózkodókat ezer, az illegálisan ott élőkét pedig 2–4 ezer körülre becsülik.¹⁰⁸

A szlovák–kínai gazdasági kapcsolatok legmagasabb fóruma a Kormányközi Vegyes Bizottság. A kapcsolatokat főként civil szervezetek ápolják (Únia Čínanov na Slovensku), legyen szó akár a gazdaságról (Zväz čínskych podnikateľov na Slovensku), akár a kulturálisról (Čínsko-slovenská spoločnosť pre rozvoj vzájomnej spolupráce), de a szlovák parlamentnek is van szlovák–kínai baráti tagozata. A Kormányközi Vegyes Bizottság, amely a két ország kabinetje által kötött egyezmény alapján évente egyszer ülésezik, hol Szlovákiában, hol Kínában, sokak szerint csak eredmény nélküli, formális intézmény. Az idei lesz a tizedik ülése, s a szlovák fél szívesen venné, ha a delegációk vezetését legalábbis államtitkárokra bíznák, mert egyelőre csak alacsonyabb hivatali szintű vezetők irányítják.¹⁰⁹ A kínai–szlovák kereskedelmi kamara eredményesen működő szervezet, amelynek feladata, hogy pótolja a két ország közötti kereskedelem feltételeire vonatkozó információk jelentős hiányát. Ennek szlovák alelnöke, Marián Farkaš szerint¹¹⁰ a kínai piacon már számos cégük érvényesül, közöttük több mint tíz nagyvállalat.

A szlovák–kínai gazdasági kapcsolatok 1989 után azzal indultak, hogy Kína átvált a barter-kereskedelemről az amerikai dollárban való kereskedelemre, amiből kínai tartozás maradt fenn, s amit csak részlegesen számoltak fel 2001-ben. Szlovákia 1996-tól folyamatosan alakít ki olyan intézményeket, amelyek a Kínával való kereskedelmi és gazdasági kapcsolatokat, az oda irányuló szlovák befektetéseket támogatják, de intenzíven csak 2007 óta dolgoznak ezek élénkítésén. Fő céljuk a kereskedelmi mérleghiány csökkentése, a kínai befektetők Szlovákiába vonzása és a szlovák befektetők Kínába küldése.

Szlovákia helyzete részben eltér a többi visegrádi országtól, mert 2009 óta az euróövezet tagja, és külkereskedelmi mérleghiánya is „csak” háromszoros. Szlovákia sikeresen csökkenti a Kínával szembeni külkereskedelmi deficitjét:¹¹¹ 2005-ben még kilencszeres volt a kínai többlet, 2011-ben viszont már nem érte el a háromszoros arányt.

108 „Čínan ponúkol policajtoví úplatok 18-tisíc »na kávu«” [Egy kínai tizennyolcezer korona csúszópénzt kínált a rendőrnek „kávéra”]. *Sme*, <http://www.sme.sk/c/3747322/cinan-ponukol-policajtovi-uplatok-18-tisic-na-kavu.html>, 2008. február 25.

109 „Spolupráca SR a ČLR rastie” [A Szlovák Köztársaság és a Kínai Népköztársaság közötti együttműködés növekszik]. *www.economy.gov.sk*, <http://www.economy.gov.sk/aktuality-spolupraca-sr-a-clr-rastie/10s138728c>, 2012. július 24.

110 Nina Haceková: „Čína naleje do východnej Európy 10 miliárd” [Kína 10 milliárdot önt Kelet-Európába]. *HN online.sk*, <http://hnonline.sk/svet/cl-55622500-cina-naleje-do-vychodnej-europy-10-miliard>, 2012. április 27.

111 2005 és 2011 között a szlovák–kínai külkereskedelem a következőképpen alakult (szlovák adatok szerint, ezer euróban):

2005:	export:	131.090,	import:	1.143.914
2006:	export:	214.528,	import:	1.610.880
2007:	export:	358.917,	import:	2.444.350
2008:	export:	432.757,	import:	2.787.938
2009:	export:	551.225,	import:	2.247.418
2010:	export:	971.300,	import:	2.858.700
2011:	export:	1.491.300,	import:	3.235.200

Forrás: *www.economy.gov.sk*, <http://www.economy.gov.sk/aktuality-spolupraca-sr-a-clr-rastie/10s138728c>.

2011-ben a kölcsönös forgalom 4,7 milliárd eurót tett ki (kínai adatok szerint 6 milliárd dollár), s ennek egyharmada a szlovák kivitel.¹¹²

A szlovákok kínai exportja a 2000-es években kezdett el észrevehetően nőni. Azóta szállítanak a kínai piacra nagyobb mennyiségben, főként gépipari termékeket, csapágyakat, gyógyszereket. A jelenlegi – növekvő arányú – szlovák kivitel autókból, autóalkatrészekből, elektrotechnikai árukból és gépekből áll, de kazánok, gumiáruk, papíráruk, mezőgazdasági termékek, technológiai ismeretek egyaránt vannak közöttük.¹¹³ A szlovák bor is egyre jobb helyet vív ki magának, és a repülőgépgyártásban használatos alkatrészekkel, a vasbeton konstrukciók technológiájával, a szőnyeggyártással és a sajtjaikkal is jól érvényesülnek a kínai piacon. (Szlovák cégek geológiai kutatásokat is végeznek Kínában.) A szlovák export nagy részét olyan külföldi cégek biztosítják, amelyeknek Szlovákiában és Kínában egyaránt van leányvállalata (mint a Volkswagen autógyár). Kínában elsősorban nagy szlovák cégek találtak piacra és lehetőségekre, ilyen a kassai Antik Technology nevű vállalat, amely 2010-ben nyitott Shenzhen (Sencsen) városban leányvállalatot, s időnként 1500 embert is foglalkoztat.

A kínaiak szlovákiai közvetlen tőkebefektetése közép-európai viszonylatban is nagyon alacsony: a Szlovák Nemzeti Bank adatai alapján¹¹⁴ 2010-ben 37,086 millió eurót jelentett, 2011-ben pedig nem is érkezett bejegyzésre méltó befektetés. Pedig Szlovákiában kínai cégek már nemcsak a szlovák cégekbe, hanem önkormányzatok vállalkozásaiba is befektetnek, elsősorban az informatika és a telekommunikáció (digitális televíziózás) területén. A Lenovo is megjelent (Lenovo Operation Centre névvel) a szlovák piacon, és 2006-ban a regionális (Európa, Közel-Kelet, Afrika irányába) terítés szándékával kereskedelmi központot nyitott Pozsonyban, ahol kb. 400 személyt foglalkoztat. Ugyanezzel a szándékkal jelent meg a Mesnac cég is, amely fejlesztési és technológiai központot nyitott, európai piaci hatókörrel. Hasonló céllal tárgyal a szlovákokkal a Jianghuai Automobile autógyár is. A kínaiakat nagyon érdeklik a szlovák (cseh, lengyel) bányáiparban használatos berendezések és biztonsági rendszerek (annál is inkább, mert Kínában hatalmas a bányászati kapacitás, és viszonylag sok a baleset).¹¹⁵

A kínai tőke Szlovákiába invitálásának legutóbbi projektje Szencen (Senec) készül. 17 hektáron hatalmas Európai Kínai Központot („kínai negyed”) szeretnék építeni, amelyet olykor Európába nyíló kínai kapunak is neveznek, és amely konkurense lehet a budapestinek.¹¹⁶ A beruházás megkezdését többször elhalasztották: szlovák és kínai cégek

112 „Spolupráca SR a ČLR rastie” [A Szlovák Köztársaság és a Kínai Népköztársaság közötti együttműködés növekszik]. www.economy.gov.sk, <http://www.economy.gov.sk/aktuality-spolupracasr-a-clr-rastie/10s138728c>, 2012. július 24.

113 „Námestníčka čínskeho ministra...”, i. m.

114 A befektetések adatai megtalálhatók a Szlovák Nemzeti Bank honlapján: http://www.nbs.sk/_img/Documents/STATIST/SPB/PZI/PZI_STAV_v_SR_2010.xls. A korábbi adatok: 2009-ben 15,224 millió euró (21,932 millió dollár), 2008-ban pedig 25 millió euró volt a kumulált közvetlen befektetések összege.

115 „Na Slovensku plánujú investovať čínske firmy” [Kínai cégek befektetéseket terveznek Kínában]. *Sme*, <http://ekonomika.sme.sk/c/4186387/na-slovensku-planuju-investovat-cinske-firmy.html>, 2008. november 21.

116 Tomáš Vašuta: „Číňania chcú do Európy. Cez Slovensko” [A kínaiak Szlovákián keresztül akarnak bejutni Európába]. *Hospodárske noviny*, <http://hnonline.sk/ekonomika/cl-55837420-cinania-chcu-do-europy-cez-slovensko>, 2012. május 18.

közös vállalkozása, de sok benne a bizonytalanság. A legalapvetőbb, hogy ki a gazdája, ki finanszírozza, és mennyibe fog kerülni. Ez utóbbira többféle összeg látott napvilágot: a 100 millió mellett 250–300 millió eurót is emlegetnek.

Mivel a szenci önkormányzat nem szeretné, ha termelőegységeket is odatelepítenének, a három (kereskedelmi, adminisztratív és lakópark) zónából álló új központ a Kína és az EU közti diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatok erősítése mellett kulturális centrumként működne. Úgy vélik, hogy segítségével kb. kétszáz kínai cég és a kínai tőke is könnyebben jutna be az európai piacokra. A Szlovákiában bent lévő és európai expanzióra készülő kínai cégek irodái, nagyméretű kínai áruház, kínai jellegű park és kiállító termek kapnának benne helyet, továbbá kínai bankok, utazási irodák, éttermek és a hagyományos kínai orvoslás központjai. A szervezők arra számítanak, hogy a projektet majd a Bank of China is támogatja, és székhelye is lesz itt.¹¹⁷

Az elképzelés lassan valósul meg, mert a centrumot nem a kínai állami cégeknek, hanem a magánvállalkozásoknak készítik elő. A projekttel az európai cégek kínai piacra való bejutását is szolgálni kívánják. Arra számítanak, hogy a kínai magáncégek belépése nem lesz gyors: előbb belépnek szlovák cégekbe, úgy hódítják meg az európai piacokat. Eddig 20–30 kínai cég érdeklődött a központ és annak kínálata iránt. Egyelőre csak szondázzák az üveg- és bányaiparba, valamint a mezőgazdaságba való belépés lehetőségeit. Az egyik kínai cég a kínai piacra irányuló, termálvíz melletti zöldségtermesztést szeretne megvalósítani, míg mások a szélesvágányú vasút szlovákiai építése iránt érdeklődnek.¹¹⁸

KÖVETKEZTETÉSEK, TANULSÁGOK

A kínai miniszterelnök varsói látogatása és a Covic-kísérlet csődje kapcsán felvetődött a „*kínai expanziós módszer*” mibenlétének kérdése is. Szakértők, politikusok, gazdasági szakemberek, Kínában is jelen lévő befektetők széles körben mondtak véleményt róla. Foglalkoztak Kína európai expanziójának módszereivel és a Kínába irányuló európai befektetések korlátozásának módszereivel. Megállapították, hogy Kína 30 éve, a gazdasági nyitás óta a fejlett nyugati technológiákat, a nyersanyagokat és a tőkét is ki akarja használni saját gazdasága fejlesztésére. Ezt a stratégiát követi európai expanziója, tőkebefektetései és cégfelvásárlásai során. Ebben a kínai cégeket az állam is támogatja. A leginkább a nyersanyagforrások és az ásványi anyagok, ezek ki-termelése, a csúcstechnológiával működő és csúcstechnológiát gyártó cégek, valamint a zöldmezős gyáralapítások iránt érdeklődnek. A piacszerzés mellett a termelésbe és az infrastruktúra kiépítésébe fektetnek be. Ahol ez kifizetődő és megbízható, ott saját bankfiókokat alapítanak, s azokon keresztül (leginkább kínai állami pénzből) finanszírozzák a saját befektetéseiket és a termelésüket is. Előbb a fogyasztási termékekbe és a szállításba,

117 Adam Valček: „Čínsku štvrť pri Senci majú začať stavať o rok” [A Szenc melletti kínai negyed egy év múlva kezdik építeni]. *Sme*, <http://ekonomika.sme.sk/c/6380650/cinsku-stvrt-pri-senci-maju-zacat-stavat-o-rok.html>, 2012. május 17.

118 „Čínske firmy plánujú pri Senci investovať 100 miliónov eur” [Kínai cégek Szenc mellett százmillió eurós beruházást terveznek]. *Sme*, <http://ekonomika.sme.sk/c/5960316/cinske-firmy-planuju-pri-senci-investovat-100-milionov-eur.html>, 2011. június 30.

majd a fejlett technológiába (gyógyszeripar, média, távközlés) fektetnek be.¹¹⁹ Fontos számukra, hogy ahová mennek, ott ne legyenek velük szemben kereskedelmi korlátozások (miközben a saját belső piacukon ezeket határozottan érvényesítik). A kínai építőipari cégek módszeréhez tartozik, hogy nemcsak építeni akarnak, hanem felkínálják annak kedvező finanszírozását is. A versenyben éppen ez a legerősebb kínálati adójuk. Ami már kevésbé kedvező, hogy gyakran saját munkaerővel akarják megvalósítani a projektjeiket.

E kínai befektetések expanziójával kapcsolatosan kétségeket kelt az a tény, hogy *ezeket a befektetéseket a kínai kormány ellenőrzi*, e cégek a kormánytól függenek, annak döntései befolyásolják a végső finanszírozásokat is, sőt azt is, hogy melyikük lehet az adott megrendelés megvalósítója. Ez annak ellenére tény, hogy kínai oldalon egyre gyakrabban hangoztatják, hogy már vannak magáncégeik is. A *kínai cégek valójában állami cégek*: a kormány alacsony kamatra adja nekik az állami bankok pénzét – ami végső soron a kínai állam expanzióját jelenti.

Mivel egyre erősebbek azok a hangok, amelyek óva intenek a kínai expanziótól, a kínai stratégia (legalábbis Európában) óvatos. Gyakran nem közvetlenül lépnek be a tenderekbe, hanem európai partnereket keresnek, akikkel vegyes cégeket hoznak létre, és rajtuk keresztül, általában lassan valósítják meg az expanziót. Egyre inkább érdeklődnek az állami cégekben való részesedés iránt. Nem annyira az adott állam kötvényeit vásárolják, inkább a cégek részvényeit. Kína hosszú távon arra törekszik, hogy legnagyobb (és rendszerint állami) cégei a kulcsfontosságú ágazatokban és szektorokban – az autóiparban, a napenergia-elemek gyártásában és az infrastruktúrában – vásárolják fel az egyes államok és cégek részvényeit. Különösen érdeklődik a közlekedési hálózatok és repülőterek építése, repülőgépek gyártása, a mozdony- és vasútikocsi-gyártás iránt.¹²⁰

Kína kereskedelmi politikája az, hogy mesterségesen alacsonyan tartja nemzeti valutájának árfolyamát, ami segíti abban, hogy kedvezményezze exportját, ugyanakkor korlátozza a Kínába irányuló importot. Peking az árfolyam-politikát taktikai eszközként alkalmazza az Európához és az USA-hoz fűződő viszonyában.¹²¹

Kína nehéz partner. Piacára nehéz bejutni, s az nem a szabad piaci verseny szerint működik: a kínai kereskedelmi standardoknak csak 47%-a van összhangban a nemzetközi előírásokkal. Olyan belső támogatási és szabályozási rendszer jellemzi, amely diszkriminatív az idegenekkel szemben. Dotációk, támogatások, adókedvezmények érvényesek belül, kifelé viszont kvóták, korlátozások, kizáró szabályozások. Kínában évente megváltozik a gazdasági helyzet és a gazdasági-kereskedelmi szabályozás, sok belső viszonylat nem kezelhető stabilként, köztük a kínai állam és a külkereskedelmi szubjektumok közötti viszony sem. A vállalkozás és a kereskedelem szabályozása nem átlátható. Vannak

119 „Chińczycy myślą poważnie o inwestowaniu w Polsce” [A kínaiak komolyan gondolkodnak a lengyelországi beruházásokon]. *Ekonomia24*, <http://www.ekonomia24.pl/arttykul/865450-Chinczycy-mysla-powaznie-o-inwestowaniu-w-Polsce.html>, 2012. április 24.

120 „Čína proniká do britských vodáren” [Kína benyomul a brit vízművekbe]. *Ihned.cz*, <http://hn.ihned.cz/cl-54496090-cina-pronika-do-britskych-vodaren>, 2012. január 23.

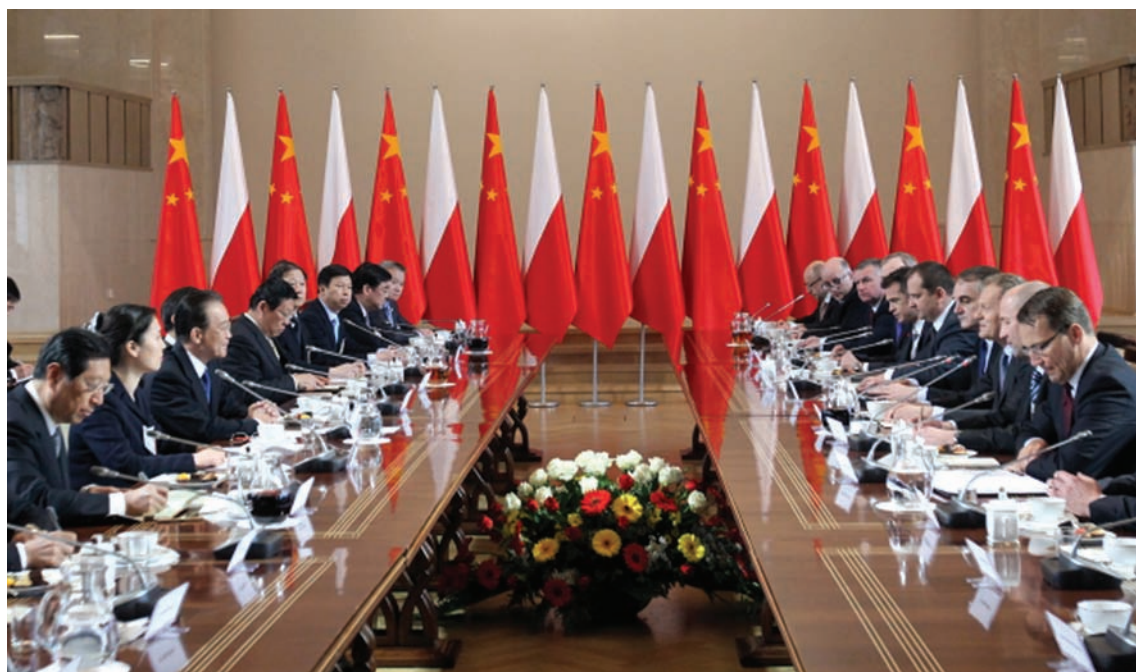
121 Adam Černý: „Evropská dluhová krize prospívá záměřům Číny, a ona to ví” [Az európai adósságálság segíti Kína szándékait, s az tudja ezt]. *Ihned.cz*, <http://hn.ihned.cz/cl-53992930-evropska-dluhova-krize-prospiva-zamerum-ciny-a-ona-to-vi>, 2011. december 6.

termékek, amelyekre vonatkozóan a belső piacot konszernnek osztották fel egymás között, és nem engednek be külső termelőket és szállítókat.¹²²

A Kínába irányuló befektetések egyáltalán nem mentesek a különféle kockázatoktól. Sok akadályt kell legyőzni, mert számos, a belső piacot védő korlátozás nehezíti a bejutást. A külföldi befektetőkkel szembeni pénzügyi követelményekre, az akvizíciók magas költségeire, a nyelvi és kulturális korlátokra kell számítani.¹²³ Kína nagyon sok korlátozással él a külföldi élelmiszeripari árukkal szemben. A számára fontos ágazatok – mint pl. az autógyártás – területén működő cégekben a külföldi befektető tulajdonrésze nem érheti el az 50%-ot. Az építőiparban sokéves nemzetközi tapasztalatot kell bizonyítani, ha valaki a kínai piacon akar érvényesülni. Aki külföldi tőkével kereskedelmi céget akar alapítani, arra kell számítani, hogy annak engedélyezését hosszú, gyakran évekig elhúzódó procedúra előzi meg.

Kína lassú partner. Jelentős befolyásoló tényező a gazdasági és a kereskedelmi kapcsolatokban is érvényesülő kulturális különbség. Módszereik egyedisége összefügg azzal, hogy mentalitásuk és gondolkodásmódjuk gyökeresen eltér a nyugatitól, és sokkal kevésbé jellemző rájuk az individualista gondolkodás. A kínai piacra való bejutás és eredményesség feltétele a hosszan tartó, több éves kereskedelmi és személyes érintkezés fenntartása a kínai partnerekkel, ami gyakran hosszú idejű állandó kínai jelenlétet követel. A kínai üzletkötésnek szertartása van, amit be kell tartani, mert az náluk a kölcsönös bizalom megszerzésének a folyamata. Az Európában szokásos gyors üzletkötés gyanús, mert a komoly üzletet Kínában évekig alapozzák, építgetik.

2012. augusztus 17.

122 „Čína podpoří sedm rozvíjejících se odvětví” [Kína hét fejlődő ágazatot támogat]. *Právo*, 2012. május 31.

123 Gradziuk–Szcudlik-Tatar: i. m. 28. o.

Szilágyi Imre

KÍNA SZEREPVÁLLALÁSA SZLOVÉNIÁBAN ÉS A NYUGAT-BALKÁNON A VARSÓI TALÁLKOZÓ FÉNYÉBEN

A kínai és a közép- és kelet-európai vezető politikusok és vállalkozók részvételével 2012. április 26-án Varsóban megtartott találkozó meglehetősen világos képet adott arról, hogy milyen törekvései vannak a kínai vezetésnek a volt Jugoszlávia térségében. Az európai piacokon megjelenni kívánó kínai vállalkozók mindenekelőtt az Adriai-tenger kikötőinek, az azokhoz kapcsolódó vasúti és közúti közlekedési vonalaknak a kiépítésében, illetve fejlesztésében érdekeltek, de alapvető törekvésük, hogy jelen legyenek az energiaszektorban is.

Az alábbi összefoglalóban az egyes országok több okból sem szerepelhettek azonos súllyal. Egyrészt azért, mert nem ugyanaz a helyzet Szlovéniában, mint pl. Montenegróban. Míg Szlovénia 1992 óta ápol intenzív kapcsolatokat Kínával, addig Montenegró esetében ez a folyamat a 2003-as laza államszövetséggé válás, de leginkább a függetlenség 2006-os elnyerése után indult meg. Másrészt, míg Szlovéniával kapcsolatban meglehetősen nagyszámú információ áll – akár a világhálón keresztül is – a rendelkezésre, addig Bosznia-Hercegovina esetében jóval nehezebb megfelelő anyagokhoz jutni. Amíg a horvát és szlovén külügyminisztérium honlapján (akárcsak a magyarén) évekre visszamenőleg megtalálható a minisztérium éves beszámolója, addig a boszniai minisztérium a jelek szerint nem rendelkezik ilyennel – s a problémák sorát még folytathatnám.

Itt jegyzem meg, hogy az egyes délszláv köztársaságok statisztikai hivatalának és egyéb intézményeinek eltérő adatszolgáltatása miatt az sem volt lehetséges, hogy az országokra jellemző különböző adatokat (mindenekelőtt a kétoldalú kereskedelemre, illetve a beruházásokra vonatkozó információkat) egységes módon adjam közre.

SZLOVÉNIA ÉS KÍNA

Az önállósodásra készülő Szlovénia 1991-ben intenzíven dolgozott a külkapcsolatok megteremtésén, s ennek során a leendő külügyminisztérium egyik munkatársa Kínába is ellátogatott. Az újonnan kinevezett – régi-új – szlovén külügyminiszter 1992 februárjában – nem hivatalosan – felkereste Kínát, ahol biztosítékot kapott arra, hogy Peking nem fogja akadályozni Szlovénia felvételét az ENSZ-be, az elismerés kérdését pedig tanulmányozni fogják.¹²⁴ Kína 1992. április 27-én ismerte el Szlovéniát, s a két ország májusban, Ljubljánában írta alá a diplomáciai kapcsolatok létesítéséről szóló megállapodást. Arról azonban, hogy a (szlovén és angol nyelvű) megállapodásnak fontos

¹²⁴ Poročilo za zunanje zadeve za leto 1992 [A Szlovén Köztársaság Külügyminisztériumának 1992-es jelentése]. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, 1993. 51. o.

része egy közös nyilatkozat, sem a szlovén külügyminisztérium 1992-ről szóló beszámolója, sem a korabeli szlovén sajtó – amely az egész kínai látogatásról csak mellékesen számolt be – nem írt. A megállapodás szövege azonban megjelent a hivatalos közlönyben. Ebben a szlovén kormány elismeri, hogy „a Kínai Népköztársaság kormánya Kína egyetlen törvényes kormánya, és Tajvan a kínai terület elidegeníthetetlen része. A Szlovén Köztársaság kormánya megerősíti, hogy Tajvannal nem létesít hivatalos kapcsolatokat.”¹²⁵ Ezt az álláspontot a kétoldalú tárgyalásokon a magas rangú szlovén politikusok azóta újból és újból megerősítették. 1992 novemberében Kínában aláírták a két ország közötti kereskedelmi és gazdasági együttműködésről szóló megállapodást, amely egyebek között a legmagasabb vámkedvezményt biztosította a szerződő feleknek.¹²⁶

1993-ban Szlovéniába látogatott a kínai külügyminiszter. Ez alkalommal megállapodást írtak alá a kulturális, tudományos és technikai együttműködésről, a befektetések kölcsönös védelméről és ösztönzéséről. Egyidejűleg ülést tartott a szlovén–kínai kereskedelmi és gazdasági vegyes bizottság, amely a gazdasági együttműködés konkrét ügyeit tárgyalta meg, s Szlovéniában tartózkodott egy 22 tagú kínai gazdasági küldöttség is.¹²⁷ A kínai külügyminiszter, aki emlékeztetett arra, hogy a szlovén és a kínai cégek már a jugoszláv időkben is jól együttműködtek,¹²⁸ Ljubljánából Zágrábba utazott, ahol úgy nyilatkozott, hogy Szlovénia jó gazdasági partnere lesz Kínának, „erről tanúskodik a kétoldalú kapcsolatok eddigi fejlődése”.¹²⁹

1994 júniusában a látogatást viszonzotta szlovén partnere. Szlovén szempontból fontos volt, hogy a kínaiak támogatták Ljubljana azon igényét, hogy szüntessék meg velük szemben a délszláv háború miatt rájuk is érvényes fegyverembargót. A két fél ez alkalommal is megkötött néhány gazdasági megállapodást.¹³⁰ A szlovén miniszterelnök 1995-ben, 22 vállalkozó kíséretében kereste fel Kínát. A szűkszavú Janez Drnovšek meglehetősen kemény partnernek bizonyult. Miközben hitet tett az „egy Kína” elv mellett, nem titkolta el, hogy Szlovénia Tajvannal is kereskedelmi ügyleteket folytat. Javaslatot tett arra, hogy miképpen egyenlíthetnék ki a szlovén kereskedelmi hiányt úgy, hogy közben növekedjék az árucseré-forgalom. A négy gazdasági találkozó közül az egyiket Szecsuán tartományban rendezték, amellyel Szlovéniának hagyományosan jó kapcsolatai voltak.¹³¹

125 „Uredba o ratifikaciji skupne izjave o vzpostavitvi diplomatskih odnosov med Republiko Slovenijo in Ljudsko Republiko Kitajsko” [Rendelet a Szlovén Köztársaság és a Kínai Népköztársaság közötti diplomáciai kapcsolatok létrehozásának ratifikációjáról]. *Uradni list RS*, No. 32. (1992). Elektronikus változat: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=199234>, 1992. június 30.

126 „Zakon o ratifikaciji sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Ljudske Republike Kitajske o trgovinskem in gospodarskem sodelovanju” [Törvény a Szlovén Köztársaság és a Kínai Népköztársaság kormányai között megkötött kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapodás ratifikációjáról]. *Uradni list RS*, No. 28. (1993). Elektronikus változat: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66329>, 1993. június 4.

127 Urša Izgoršek: „Za bolj živahne odnose med Slovenijo in Kitajsko” [A Szlovénia és Kína közötti élénkebb viszonyok érdekében]. *Delo*, 1993. szeptember 14.

128 Blanka Doberšek: „Pogovor s kitajskim zunanjim ministrom” [Beszélgetés a kínai külügyminiszterrel]. *Delo*, 1993. szeptember 15.

129 Zorana Baković: „Za Kitajsko ideologija ni več najpomembnejša” [Kína számára már nem az ideológia a legfontosabb]. *Delo*, 1993. szeptember 15.

130 Ivan Seničar: „Peterle, Drnovšek, Kučan in Kitajci” [Peterle, Drnovšek, Kučan és a kínaiak]. *Dnevnik*, http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/221307, 2007. január 6.

131 Zorana Baković: „Premier Drnovšek se je vrnil iz obiksa v Pekingu” [Drnovšek miniszterelnök visz-

A külügyminisztérium évkönyve az államfő 1996. októberi négynapos látogatását nevezte az Európán kívüli kétoldalú kapcsolatok terén az év legfontosabb eseményének.¹³² A látogatásra az államfőt elkísérte a gazdasági viszonyokkal foglalkozó miniszter, az egészségügyi miniszter, valamint 24 vállalatigazgató. A két ország közötti árucseré-forgalom a kínai fél adatai szerint 1995-ben nyolcmillió dollárt tett ki, ugyanakkor a szlovén kivitel egy év alatt a tizennégyszeresére nőtt.¹³³ A szlovénok számára fontos volt, hogy Kína megértéssel fogadta az ország azon törekvését, hogy elnyerje az ENSZ BT nem állandó tagságát, illetve hogy Peking hajlandó volt arra, hogy segítse a Jugoszlávia örökségéről zajló tárgyalásokat. Figyelemre méltó, hogy a Tajvannal kapcsolatos (megszokott) államfői kijelentés ezúttal (igaz nem idézőjelben) azt is tartalmazta, hogy Szlovénia Tajvannal semmiféle kapcsolatot (tehát nem csak hivatalosat) nem épít ki.¹³⁴ Ez egyfelől azért érdekes, mert a szlovén hivatalos közlöny szövegében nincsen róla szó, másfelől azért, mert a kínai külügyminisztérium honlapján lévő angol nyelvű változatban sem szerepel,¹³⁵ ugyanakkor a Makedóniával kötött megállapodás (lásd lejjebb) úgy hivatkozik a Szlovéniával kötöttre, mintha abban az újság által „idézett” szöveg is benne lenne.

A szlovén gazdasági kamara megállapodást írt alá kínai partnerével. Szlovénia számára fontos volt, hogy Kína vállalta, konstruktív módon támogatja az egykori délszláv állam vagyonának elosztásáról folyó tárgyalásokat. Arra azonban nem voltak hajlandók, hogy ezt írásos formában is rögzítsék. A szlovén államfő úgy vélte, hogy Kínával, amely Szlovénia számára hosszú távon stratégiai partner, párbeszédet kell folytatni olyan kérdésekről is, amelyekben nem értenek egyet.¹³⁶ A kínai félre nyilván kedvező hatást gyakorolt, hogy a szlovénok orvosi felszereléseket ajándékoztak a pekingi orvosi egyetemnek.¹³⁷ Ezt érdemes párhuzamba állítani azzal, hogy Makedóniának viszont a kínaiak nyújtottak segítséget. Az eseményről beszámoló tudósító a szlovén–kínai együttműködés lehetőségének példaként emlegette a szlovén Tomos mopedek kínai gyártása érdekében létrehozott szlovén–amerikai–kínai vegyes vállalatot, amely naponta 150 moped gyártására volt képes. A cég nem csupán arra példa, hogy miképpen törhet be Szlovénia a kínai piacra, de azt is megmutatta, milyen problémák merülhetnek fel: az intellektuális tulajdon védelmének ügye, illetve a kínaiak ellenállása a modern technológia bevezetésével szemben.¹³⁸

szatért Kínából]. *Delo*, 1995. február 18.

132 *Poročilo za zunanje zadeve Republike Slovenije 1996* [A Szlovén Köztársaság Külügyminisztériumának 1996-es jelentése]. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, 36. o.

133 Zorana Baković: „Kučan na Kitajskem” [Kučan Kínában]. *Delo*, 1996. október 14.

134 Zorana Baković: „Jiang Zemin sprejel Kučana” [Jiang Zemin fogadta Kučant], *Delo*, 1996. október 15.

135 „Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Relation between the People’s Republic of China and the Republic of Slovenia”. *Economic and Commercial Councillor’s Office of the Embassy of the People’s Republic of China in the Republic of Slovenia*, <http://si2.mofcom.gov.cn/aarticle/bilateralcooperation/bilateralagreement/200411/20041100004071.html>, 2004. november 28.

136 Milan Predan: „Jiang Zemin hvali Slovence” [Jiang Zemin dicséri a szlovénokat]. *Večer*, 1996. október 15.

137 Zorana Baković: „Slovensko gospodarstvo si od Kitajske še veliko obeta” [A szlovén gazdaság sokat remél Kínától]. *Delo*, 1996. október 16.

138 „Slovenska podjetja so se predstavila v Šanghaju” [A szlovén vállalatok bemutatkoztak Sanghajban]. *Delo*, 1996. október 17.

Úgy tűnik, a csekély számú, de sikeres tajvani–szlovén kapcsolatok a fentiek ellenére nem igazán zavarták Pekinget, Tibet ügye azonban már igen. 2000 nyarán a népi kongresszus elnöke által vezetett kínai delegáció idő előtt elutazott Szlovéniából (így elmaradt a miniszterelnökkel tervezett találkozó), mert Ljubljánában – az Amnesty International Slovenia, illetve állítólag a szlovén–tibeti baráti társaság szervezésében – Tibet mellett tüntetők fogadták.¹³⁹ A probléma megoldása érdekében szlovén képviselőket hívtak Kínába, illetve Tibetbe, s a jelek szerint nem is számítottak rosszul. A kisebbségi jogok iránt egyébként nagyon is érzékeny Jelko Kacin, aki akkoriban a külügyi bizottság tagja volt, egy küldöttség élén 2001 júniusában érkezett meg. A Xinhua hírügynökségnek állítólag azt mondta, hogy „tibeti utazásom alkalmával láttam, hogy a tibetieknek joguk van arra, hogy kifejezzék vallási érzéseiket. Boldog életük van.” Kacin az Amnesty International tiltakozása után ugyan azt állította, hogy a szöveget kiragadták az összefüggéséből, másfelől azonban azt mondta, hogy „Tibetről többféle igazság is létezik. A nemzetközi közösség a dalai láma igazságát ismeri, de megvan a saját igazsága a hivatalos Kínának is.”¹⁴⁰

A kínai fél nagyon elégedett volt az említett küldöttség állásfoglalásával, de már a következő évben Tibet miatt ismét vita alakult ki a két ország között. A legfelsőbb szlovén vezetés – az államfő, a parlament elnöke, a miniszterelnök és a külügyminiszter – is fogadta a nem hivatalos látogatásra Szlovéniába érkezett dalai lámát. Amíg a szlovén fél azt állította, hogy a fogadás nem volt hivatalos, addig a ljubljánai kínai nagykövet úgy vélte, hogy az volt, s ezáltal a szlovénok megszegették a Kína területi egységéről szóló 1992-es megállapodást. Szerinte ez az ügy rombolta a szlovén–kínai viszonyt, bár elismerte, hogy Szlovénia tiszteletben tartja az „egy Kína” elvet, és nem változtatja meg ezt a politikáját.¹⁴¹

Az együttműködés igénye és a dalai láma miatti vita ezután egyszerre volt jelen a két ország közötti kapcsolatrendszerben. A dalai láma háromszor (2002, 2010, 2012) járt nem hivatalosan Szlovéniában, s valamelyik szlovén politikai vezető mindig találkozott vele. Kína 2010-ben tiltakozott ez ellen,¹⁴² a jelek szerint 2012-ben azonban már nem. Jól tudták azt, amit Janez Drnovšek (1992 és 2002 között miniszterelnök, 2002-től 2007-ig államfő) a legvilágosabban egy 2006-os interjúban fejtett ki, s amit elmondott a kínai vezetőknek is: sem Szlovénia, sem a dalai láma nem kívánja elszakítani Tibetet Kínától, csupán az autonómia megfelelő formáját szeretnék kialakítani.¹⁴³ Ezért aztán a politikai és gazdasági kapcsolatok folyamatosan fejlődtek.

Sőt, a kínaiakat nagyon is érdekelték a gradualista szlovén gazdasági-társadalmi reformok. A 2003-ban Kínába látogató szlovén miniszterelnök azonban nem csupán ezt

139 „Združitev Tajvana s Kitajsko ter odnos Tajvan-Slovenija-Kitajska [Tajvan egyesülése Kínával és a tavani–szlovén–kínai kapcsolat]. *Revolucija*, <http://revolucija.blog.si/2008/01/14/zdruzitev-tajvana-s-kitajsko-ter-odnos-tajvan-slovenija-kitajska/>, 2008. január 14.

140 Ali H. Žerdin: „Nova predsedniška duhovnost” [A köztársasági elnök szellemisége]. *Mladina*, <http://www.mladina.si/92389/nova-predsedniska-duhovnost/>, 2002. július 1.

141 Ali H. Žerdin: „Srečanja so bila uradna” [A találkozások hivatalosak voltak]. *Mladina*, <http://www.mladina.si/93922/srecanja-so-bila-uradna/>, 2002. július 15.

142 „Slovenia Minister Meets Dalai Lama Despite China”. *Dalje.com*, <http://dalje.com/en-world/slovenia-minister-meets-dalai-lama-despite-china/301021>, 2010. április 7.

143 „Dr. Janez Drnovšek”. *Playboy.si*, <http://www.playboy.si/branje/intervju/dr-janez-drnovsek/2/>, 2007. május 28.

ismertette vendéglátóival. Elmondta azt is, hogy a KEK elnökségét a következő évben ellátó Szlovénia szeretne találkozót létrehozni a szervezet tagállamai és Kína között (nem találtam nyomát annak, hogy ez megvalósult volna), valamint szeretné, ha Kína befektetőként is megjelenne Szlovéniában. „Mindenekelőtt azt a lehetőséget hangsúlyoztuk, amit a koperi kikötő nyújt, és remélem, hogy ez gyümölcsöző lesz” – mondta a szlovén miniszterelnök.¹⁴⁴

Nem kísérem végig az összes magas rangú találkozót, a miniszterek látogatását, a gazdasági szervezetek találkozóit, melyekből minden évre jutott jó néhány, azt azért megemlítem, hogy a jelenlegi államfő, Danilo Türk is ellátogatott Kínába (2008-ban), illetve hogy a ljubljanei egyetemen 2010-ben hozták létre a Konfuciusz Intézetet. Az alábbiakban inkább az árucserre ügyére, a befektetések problémájára, valamint a varsói eseményekre összpontosítok.

A szlovén–kínai árucserre-forgalom 2006-tól 2012 májusáig (1000 euró)¹⁴⁵

	Kivitel	Behozatal	Együtt	Egyenleg
2006	53.579	245.841	299.420	-192.262
2007	60.571	345.932	406.503	-285.361
2008	68.978	440.974	509.952	-371.996
2009	64.567	362.639	427.206	-298.072
2010	89.913	510.670	600.583	-420.757
2011	91.174	571.928	663.102	-480.754
2012*	36.122	236.888	273.010	-200.766

Ettől eltérő adatot közölt a két ország közötti árucserre-forgalomról a ljubljanei kínai nagykövet. Szerinte az 2011-ben 20,2 százalékkal növekedett, és elérte az 1,88 milliárd dollárt. Hangsúlyozta, hogy Szlovénia így a volt Jugoszlávia tagköztársaságai között Kína legfőbb kereskedelmi partnere lett. Közölte, Kína azt várja, hogy Szlovénia javítson a befektetési körülményeken, és így vonzza magához a kínai cégeket.¹⁴⁶

A szlovénok, bár a varsói találkozó központi témája a gazdaság volt, nem vonultatták föl a vállalataikat, azok képviselőjét a Szlovén Köztársaság vállalkozás- és külföldibefektetés-ügyi közszolgálata (Japti) látta el. A Japti ebben az évben igen aktív a kínai–szlovén kapcsolatok erősítésében. Március végén a Japti szervezésében kereste fel Kínát tizenegy szlovén vállalat, s a tervek szerint júniusban ugyancsak az ő szervezésükben viszonyozták volna a látogatást a kínai cégek (lásd lejjebb).¹⁴⁷ Szlovén részről úgy vélték, a lehetőségek

144 „Slovenija pobudnica srečanja Kitajska–SEP” [Szlovénia a Kína–KEK-találkozó kezdeményezője], *Dnevnik*, <http://www.dnevnik.si/novice/svet/67555>, 2003. december 4.

145 „Bilateralni ekonomski odnosi s Slovenijo” [Kétoldalú gazdasági kapcsolatok Szlovéniával]. *Izvozno okno*, http://www.izvoznookno.si/Dokumenti/Podatki_o_drzavah/Kitajska/Bilateralni_ekonomski_odnosi_s_Slovenijo_4136.aspx, 2012. augusztus 21.

146 Tilen Majnardi: „Interview: Zhang Xianyi, Ambassador of The People’s Republic of China”. *Slovenia Times*, <http://www.sloveniatimes.com/interview-zhang-xianyi-ambassador-of-the-people%E2%80%99s-republic-of-china>, 2012. június 14.

147 „Janša v Varšavo na srečanje z Jiabaom” [Janša Varsóban találkozik Jiabaóval]. *Times.si*, <http://www.>

rendkívül nagyok, hiszen a külkereskedelem terén egyébként igen aktív ország 2010-ben mindössze 90 millió euró értékben exportált a hatalmas kínai piacra, a kínai fél pedig 450 millió értékben szállított Szlovéniába (amint látható, ez az adat eltér a táblázatban közölttől). Problémaként jelölték meg, hogy a szlovén vállalatok termelési kapacitása az adott piac nagyságához képest csekély. Bár egyelőre a kínai befektetők sem aktívak Szlovéniában, Ljubljana azt reméli, hogy az infrastruktúra területén van lehetőség a kínai tőke bevonására. Mindenekelőtt a koperi kikötő, a szlovén vasútvonal Koper és Divača közötti szakasza, illetve az energetika lehet az együttműködés terepe. Tény azonban, hogy egyelőre csak a tárgyalási szakaszig jutottak el, megállapodás még nem született. Miközben valamennyi magas rangú szlovén politikus és tisztségviselő szükségesnek tartotta, hogy ellátogasson Kínába, eddig ezeket a látogatásokat a kínai fél nem viszonzotta hasonló szinten.¹⁴⁸ Ez azonban csak részben igaz, mert a kínai külügyminiszter nemcsak 1993-ban, de 2008-ban is felkereste Szlovéniát – igaz, a második látogatás azzal esett egybe, hogy akkor Szlovénia volt az EU soros elnöke.¹⁴⁹

A szlovén miniszterelnök, Janez Janša a varsói találkozó után üdvözölte, s kellemes meglepetésnek nevezte, hogy a kínai fél konkrét elképzelésekkel érkezett. Kiemelte, hogy a kapcsolatok már az előző kormányok idején intenzívebbé váltak, és úgy vélte, ezeknek az idén fel kell gyorsulniuk, hiszen a tavalyi év a szlovén belpolitikai problémák miatt a kínai kapcsolatok szempontjából is elveszett időnek számít: a megkezdett tárgyalások nem fejeződtek be, a kínai fél a szlovénok válaszára vár. Az infrastruktúra területén megvalósítandó korszerűsítés azért is indokolt, mert a koperi kikötő forgalmának mintegy 20 százalékát teszi ki a Kínába irányuló vagy onnan érkező áruk mennyisége.¹⁵⁰

A miniszterelnök által elmondottakat némileg árnyalta az Államtanács elnöke, aki 2012. május elején fogadta a kínai fejlesztési bank Szlovéniába látogató elnökhelyettesét: „Kína már tavaly udvariasan a tudunkra adta, hogy Szlovénia zavaros üzeneteket küld, néha szívesen látná őket, máskor pedig nem. Szemmel látható, hogy a kormány szintjén – sem (korábban) Borut Pahor, sem pedig most, Janez Janša idején – nincs olyan tárgyalópartner, aki a potenciális külföldi üzletfelekkel kompetensen tudna a fejlesztéssel kapcsolatos ügyekről tárgyalni” – mondta.¹⁵¹ Tekintettel arra, hogy Szlovénia már az

times.si/svet/jansa-v-varsavo-na-srecanje-z-jiabaom--7be0852cbb-7bfe835c1f.html, 2012. április 24.

148 „Janša se bo srečal s kitajskim premierom Wen Jiabaom” [Janša találkozik a kínai miniszterelnökkel, Wen Jiabaóval]. *Reporter*, <http://www.reporter.si/slovenija/jan%C5%A1a-se-bo-sre%C4%8Dal-s-kitajskim-premierom-wen-jiabaom/9112>, 2012. április 25.

149 *Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije za leto 2008* [A Szlovén Köztársaság Külügyminisztériumának 2008-as jelentése]. Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, 2009. 71. o.

150 „Magnetogram izjave predsednika vlade RS Janeza Janše po delovnem obisku v Varšavi” [Janez Janša miniszterelnök varsói munkalátogatása utáni nyilatkozatának átírata]. *Republika Slovenija, Predsednik Vlade Republike Slovenije*, http://www.kpv.gov.si/fileadmin/kpv.gov.si/pageuploads/datoteke_dinamika/2012_04/drugo/26apr2012_PV_delovni_obisk_Varsava.pdf, 2012. április 26.; Barbara Kramžar: „Velikanske možnosti sodelovanja z azijsko velikanko, tudi za Slovenijo” [Szlovénia számára hatalmas potenciál az ázsiai óriással való együttműködés]. *Delo*, <http://www.delo.si/novice/svet/velikanske-moznosti-sodelovanja-z-azijsko-velikanko-tudi-za-slovenijo.html>, 2012. április 26.

151 Mo. B.: „Kitajska bi s Slovenijo sodelovala na področju financ, infrastrukture in energetike” [Kína együttműködne Szlovéniával a pénzügyek, az infrastruktúra és energia területén]. *Delo.si*, <http://www.delo.si/gospodarstvo/makromonitor/kitajska-bi-s-slovenijo-sodelovala-na-podrocju-financ>

1960-as évek végétől élen járt a külföldi partnerekkel kialakított kapcsolatok terén,¹⁵² fel kell tenni a kérdést, hogy vajon mi lehet e tartózkodás oka. Túl azon, hogy Szlovénia egyébként is igen óvatosan nyitotta meg piacát a külföldi befektetők előtt (egy szlovén közgazdász így korholta honfitársait: „Nekünk előítéleteink vannak a külföldi befektetőkkel szemben, mert kicsik vagyunk.”¹⁵³), érdemes felidézni két régebbi eseményt.

Borut Pahor akkori szlovén miniszterelnök 2010 júniusában tárgyalt Kínában, amikor is egyebek között részt vett a sanghaji szlovén konzulátus megnyitásán. Amíg a kíséretében lévő pénzügyminiszter arra szólította fel a kínai vállalatokat, hogy legyenek aktívabbak Szlovéniában, és fektessenek be a szlovén autóiparba, turizmusba, energetikába, környezetvédelembe és kutatásokba,¹⁵⁴ addig Pahor figyelemreméltóan óvatosan fogalmazott. Egyebek között a következőket mondta: a kínai befektetők „szívesen látottak, ugyanakkor azt szeretné, ha a külföldi befektetések – Szlovénia kicsisége és teljes nyitottsága miatt – plurálisak lennének, ha egyetlen országnak vagy korporációnak sem lenne lényeges vagy döntő szerepe Szlovénia stagnálásában vagy fejlődésében”.¹⁵⁵ A szlovén miniszterelnök szerint a kínaiak befektetési igénye és kapacitása nagy, az azonban nagyon is kérdéses, hogy Szlovénia milyen mértékben és hol kívánja látni a kínai tőkét. Pahor úgy vélte, a kínai miniszterelnök Szlovéniát a kínai befektetések szempontjából hídnak tekinti, mind az EU-tagállamok, mind pedig azon még nem tagállamok felé, amelyekkel Szlovéniának jó a kapcsolata.

Úgy tűnik, Pahor fentebbi, szerintem kissé rejtélyes mondatait akkor értjük meg, ha figyelembe vesszük, hogy mit mondott közel egy évvel később Magyarországon is elhíresült 2011. májusi – hangsúlyozottan nem a nyilvánosságnak szánt – háttérbeszélgetésén. A kínai kapcsolatot illetően két fontos dolgot állított. Egyrészt azt, hogy a kínaiak mindent megvennének, s erre egy példát is felhozott. Pahor szerint a kínai miniszterelnök a 2010. júniusi kínai tárgyalásuk idején felajánlotta, hogy részt vennének a szlovén bankok feltőkésítésében. Mikor szlovén partnere közölte, hogy országának ezzel összefüggésben nemzetközi tendert kell kiírnia, azt válaszolta, hogy hajlandók kétszer annyit adni, mint a legmagasabb ajánlat. A szlovén miniszterelnök ezt elutasította.¹⁵⁶ Pahor másik állítása

infrastruktura-in-energetike.html, 2012. május 4.

152 Szilágyi Imre: „Stane Kavčič szlovén kormányfő 1972-es magyarországi látogatásának körülményei”. In: *Magyarország és a Balkán a XX. században* (szerk. A. Sajti Enikő). Szeged: JATEPress, 2011. 137–153. o.

153 Vesna Bertonec Popit: „Zanimanje za tuje naložbe v Sloveniji se povečuje” [Növekszik a szlovéniai befektetések iránti külföldi érdeklődés]. *Delo.si*, <http://www.delo.si/gospodarstvo/makromonitor/zanimanje-za-tuje-nalozebe-v-sloveniji-se-povecuje.html>, 2012. november 12.

154 „Križanič v Šanghaju pozval kitajska podjetja k vlaganjem v Sloveniji” [Križanič Sanghajban arra szólította fel a kínai vállalatokat, hogy fektessenek be Szlovéniában]. *Planet Siol.net*, http://www.siol.net/novice/gospodarstvo/2010/06/krizanic_sanghaj.aspx, 2010. június 23.

155 „Premier Pahor: Kitajske naložbe dobrodošle v Sloveniji” [Pahor miniszterelnök: a kínai befektetéseket szívesen látják Szlovéniában]. *Planet Siol.net*, http://www.siol.net/novice/slovenija/2010/06/pahor_kitajska.aspx, 2010. június 23.

156 „Slovenian Prime Minister Borut Pahor: We will Isolate Hungary!”. *SDS*, <http://eng.sds.si/news/34490>. Letöltés ideje: 2011. június 23. A honlap angol nyelvű archívumában láthatóak ugyan az egykor föl-rakott cikkek címei (http://www.sds-online.org/index.php?en_news-archive), de a cikkeket nem lehet megnyitni. A Pahor ellenfelei (az SDS) által angolra fordított szöveg így hangzik: „The Chinese would buy everything. I remember a talk with the prime minister, who said: you shall increase the capitals of

szerint rendkívül csábító, de szintén elfogadhatatlan ajánlatot tettek a szlovén vasút korszerűsítésére: „Az volt a probléma, hogy feltételül szabták, hogy az összes mérnöki és technikai személyzettel együtt jönnek. Ez pedig 25.000 kínait jelentene egy modern vasút kiépítéséhez; 25.000 kínait mi társadalmi megfontolásból nem engedhetünk meg magunknak. Ez tény. Hová helyeznénk el őket? Az intolerancia hatalmassá válik. Ő pedig azt mondja, de hiszen 25.000 az semmi. Hát persze, Kína számára semmi, hiszen ők 1 milliárd 300 milliónyian vannak, nálunk azonban szociális probléma keletkezne.”¹⁵⁷

Azt, hogy a szlovénok jól megfontolják, hogy milyen módon oldják meg a koperi kikötő fejlesztésének kérdését, és bevonják-e ebbe a kínaiakat, jól mutatja, hogy a szlovén miniszterelnök 2012. május 8-án találkozott a Deutsche Bahn vezetőjével. Bár a megbeszélésről nem szivárgott ki semmi, az tudható, hogy Janez Janša már 2008-ban fölvetette egy olyan logisztikai holding létrehozásának ötletét, amelynek résztvevői a koperi kikötő, a szlovén vasút, a Deutsche Bahn és az Intereuropa lett volna. Az együttműködés megvalósítását részben az Intereuropa pénzügyi nehézsége késleltette. Janša utalt arra, hogy a holding ötletét szeretné feléleszteni.¹⁵⁸

A Japti honlapján közlik a szlovén gazdaság szereplőinek külföldi jelenlétét segítő képviseletek legfőbb információit. A Sanghajban működő képviselet adataiból tudjuk, hogy Kínában több mint 30 szlovén vállalat van jelen, amelyek a kínai és az ázsiai piacra termelnek. A képviselet szerint „a kínai üzleti feltételek rendezettek és stabilak, és csak Önökön múlik, hogy vállallják-e az új üzleti kihívásokat. [...] Kína igen igényes piac. Ha Önök bármibe bele akarnak fogni – exportálni, importálni akarnak, részt kívánnak venni a technológiai fejlesztésben, piaci lehetőséget keresnek –, mindent hosszú távra tegyenek fel, és rendelkezzenek megfelelő nagyságú tőkével. Egyetlen éjszaka alatt ugyanis nincs lehetőség a sikerre.”¹⁵⁹ Ha valaki előtt mégis rejtve maradt volna a fenti sorok üzenete, annak arra hívják fel a figyelmét, emlékezzen vissza, milyen nehézségekkel kellett szembenézniük annak idején a (kommunizmustól megszabaduló) szlovén vállalatoknak, hiszen a kínai cégek még csak most indultak el ezen az úton. A szlovén vállalatok szempontjából azonban előny, hogy megoszthatják kínai partnereikkel az eddig szerzett tapasztalataikat.

A Japti 2012. június 12-én sajnálattal közölte a kínai cégekkel június 18–19-re tervezett – láthatóan igen nagy érdeklődést kiváltó – találkozóra bejelentkezett 200 szlovén

the bank; I said O.K. and I hope that the third partner shall turn up; and he said: we are interested in... I said: wait a bit, we need to submit an international tender; and he said: yes, let's submit an international tender; and he added: I will give you twice as much as the (highest) bidder; they do not know at all how much they would give, but the Chinese: »I give twice as much... I said no, no, in this case it's a political decision.«” „Slovenian Prime Minister Borut Pahor: We will Isolate Hungary!”. *SDS*, http://www.politics.hu/wp-content/uploads/2011/06/SDS-Extraordinary-International-Bulletin_June-2011.doc, 2011. június 15.

157 „Rupel o Pahorjevem »off the record« govorjenju” [Rupel Pahor „off the record” beszédéről]. *Demokracija*, <http://www.demokracija.si/slovenija/politika/6815-rupel-o-pahorjevem-qoff-the-recordq-govorjenju>, 2012. június 14.

158 „Janša se je v Berlinu srečal s predsednikom uprave Deutsche Bahna” [Janša Berlinben találkozott a Deutsche Bahn vezérigazgatójával]. *RTVSlo.si*, <http://www.rtvsllo.si/gospodarstvo/jansa-se-je-v-berlinu-srecal-s-predsednikom-uprave-deutsche-bahna/282673>, 2012. május 8.

159 „Predstavnistva slovenskega gospodarstva v tujini” [Szlovén gazdasági képviseletek külföldön]. *JAPTI*, <http://www.japti.si/resources/files/doc/Predstavnistva%20slovenskega%20gospodarstva%20v%20tujini.pdf>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 18. 7. o.

vállalattal, hogy a rendezvényt „technikai okokból és a kínai partner részéről felmerült pénzügyi nehézségek miatt bizonytalan időre elhalasztják”.¹⁶⁰ A kicsit részletesebb indoklásból kiderül, hogy a kínai szervező fél úgy értékelte, több időre van szüksége ahhoz, hogy informálódjon, elkészítse a megfelelő kínai vállalatok animációját és összeírását (alkalmassági vizsgálatát) annak érdekében, hogy a gazdasági delegáció sikeresen mutakozhasson be. A szlovénok sajnálkozásukat fejezték ki a halasztás miatt, mivel a konferenciát a szlovén vállalatokkal, járásokkal, regionális ügynökségekkel és más intézményekkel közösen készítették elő, és igen nagy volt az érdeklődés.

A jelek szerint 2012 nyarán megkezdődött annak előkészítése, hogy a kínait ne csupán néhány iskolában oktassák, hanem a következő tanévtől az általános iskolákban választható tantárgy legyen.¹⁶¹

Azt a Kínában kiadott kötetet, amelynek a címe *A Kína és Szlovénia közötti viszony húsz éve*, s amit a ljubljanoi kínai nagykövetség 2012. szeptember közepén adott át a szlovén külügyminiszternek,¹⁶² ehhez a dolgozathoz nem tudtam felhasználni.

HORVÁTORSZÁG ÉS KÍNA

A kínai diplomácia vezetője 1992. április 27-én táviratban ismerte el Horvátország függetlenségét. Május 13-án aláírták a diplomáciai viszony létrehozásáról szóló nyilatkozatot. Ezt a dokumentumot azonban nem találtam meg sem a horvát hivatalos közlönyben (*Narodne novine*), sem máshol. 1992 jelentős év volt a horvát–kínai gazdasági kapcsolatok szempontjából is. Már márciusban Horvátországban járt a belgrádi kínai nagykövetség kereskedelmi irodájának képviselője, és megállapodtak abban, hogy a továbbiakban a barterügyletekről áttérnek a kereskedelem szokásos formáira.¹⁶³ 1992. október 27-én a két ország megállapodást írt alá a kereskedelmi és gazdasági együttműködésről. Ebben egyebek között a legkedvezőbb vámfeltételeket biztosították egymásnak, s azt ígérték, hogy olyan törvényeket hoznak majd, amelyek ösztönzik és védik az egymás országaiban történő beruházásokat.¹⁶⁴

160 „Slovensko–kitajska investicijska in poslovna konferenca odložena za nedoločen čas” [A szlovén–kínai befektetői és vállalkozói konferenciát meghatározatlan időre elhalasztották]. *JAPTI*, <http://www.japti.si/index.php?t=news&id=566>, 2012. június 12.

161 Damjan Franz Lu: „Tudi Kekec bo moral znati kitajsko” [Kekecnek is tudnia kell kínaiul]. *Dnevnik*, http://www.dnevnik.si/nedeljski_dnevnik/tema_tedna/1042542219, 2012. július 18.

162 „Srečanje ministra Erjavca z veleposlanikom Kitajske Zhang Xianyijem” [Erjavc miniszter találkozója Zhang Xian kínai nagykövettel]. *Republika Slovenija Ministrstvo Za Zunanje Zadeve*, http://www.mzz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/6/31177/b32703983e0f340f2d96e982ca8cb83b/, 2012. szeptember 18.

163 „Ozren Baković: Kineska vanjska politika i hrvatsko–kineski odnosi” [A kínai külpolitika és a horvát–kínai kapcsolatok]. *Politička misao*, No. 4. (2000). 53. o.

164 „Uredba o potvrđivanju (ratifikaciji) Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Narodne Republike Kine o trgovini i gospodarskoj suradnji” [Rendelet a Horvát Köztársaság és a Kínai Népköztársaság kormányai közötti kereskedelmi és gazdasági együttműködésről szóló megállapodás megerősítéséről/ ratifikációjáról]. *Međunarodni ugovori br.: 3*, 1993. március 11.

A horvát köztársasági elnök 1993 júniusában Kínába látogatott, ahol több egyezményt is aláírt, köztük egy közös nyilatkozatot is.¹⁶⁵ (Horvátország egyébként 1992 májusa és 2012 májusa között ötven megállapodást kötött Kínával.)¹⁶⁶ Az elnök látogatásáról szóló híradásból megtudjuk, hogy Horvátország már korábban is együttműködött Kínával: olajat vásárolt tőle, hajógyárai több hajót készítettek a megrendelésükre, telefonközpontokat és egyéb termékeket adtak el nekik. A látogatást az elnökkel egyébként nem rokonszenvező hetilap Horvátország számára rendkívül fontosnak nevezte. A szerző szerint olyan időben, amikor a Nyugat nem tesz különbséget az agresszor Szerbia és az agresszió áldozata, Horvátország között, és „csendes bojkottot” vezetett be ellene, amikor az UNPROFOR nem működik hatékonyan, a nemzetközi pénzügyi intézmények akadályozzák a Horvátországgal folytatott kereskedelmi ügyleteket, a nyugati politikusok pedig kerülik a horvát elnökkel való találkozást, akkor Zágráb számára fontos, hogy megmutassa, jó viszonyt tart fenn egy olyan jelentős állammal, mint Kína, amely a nyugati hatalmaknak is fontos partnere.¹⁶⁷

1993 szeptemberében a kínai külügyminiszter Zágrábban kijelentette, hogy országa a jugoszláv köztársaságok közötti határok megváltoztathatatlansága mellett áll ki. Ez azonban nem csupán azt jelentette, hogy Kína nem állt a határváltoztatást igénylő Szerbia oldalára, de azt is, hogy Horvátországot figyelmeztette: ez az elv érvényes Bosznia-Hercegovinára is, ahol Zágráb szeretett volna változást elérni.¹⁶⁸ 1996 októberében – hosszas előkészületek után – több politikus kíséretében egyhetes látogatásra utazott Kínába a horvát szabor elnöke. Bár Horvátország abban az időben a posztoszocialista országok között Oroszország és Ukrajna után Kína harmadik gazdasági partnere volt,¹⁶⁹ a központi horvát sajtóorgánum, a *Vjesnik* alig említette meg az eseményt.

2002-ben – a Tibetet támogató civil szervezet meghívására – Horvátországba is el látogatott a dalai láma, de a horvát sajtó szerint Kína – a Szlovénia kapcsán leírtakkal ellentétben – nem tiltakozott ez ellen – igaz, a láma itt nem találkozott politikusokkal.¹⁷⁰ Abban az évben Kínába utazott a horvát államfő, aki újabb közös nyilatkozatot írt alá partnerségi viszony létesítéséről és a kapcsolatok elmélyítéséről. (Akkoriban egyedül Horvátország hozott létre partnerségi viszonyt Kínával.)¹⁷¹ 2004 júniusában pedig a

165 „Značajni datumi u razvoju bilateralnih odnosa između Kine i Hrvatske” [A Kína és Horvátország közötti kétoldalú kapcsolatok fejlődésének jelentősebb dátumai]. *CRI online*, <http://croatian.cri.cn/461/2012/05/09/101s54843.htm>, 2012. április 9.

166 „Popis međunarodnih ugovora i međunarodnih akata između Republike Hrvatske i Kine” [A Horvát Köztársaság és Kína közötti nemzetközi megállapodások és nemzetközi rendeletek listája]. *Velesposlanstvo Republike Hrvatske u NR Kini, Peking*, <http://cn.mvp.hr/?mh=450&mv=2688>. Letöltés ideje: 2012. június 12.

167 Tomislav Butorac: „Je li Tiananmen zaboravljen” [A Tiananmen el van felejtve?]. *Danas*, 1993. június 11.

168 Baković: „Za Kitajsko ideologija ni već najpomembnejša”, i. m.

169 „Saborsko izaslanstvo otputovalo u Kinu” [A szabor küldöttsége elutazott Kínába]. *Vjesnik*, 1996. október 28.

170 „I. Frlan: „Dalaj-lama neće se susresti s Piculom” [A dalai láma nem találkozik Piculával]. *Novi list*, 2002. július 2.

171 Ozren Baković: „Hrvatsko-kineski odnosi uoči pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji” [A horvát–kínai kapcsolatok Horvátország európai uniós csatlakozásának előestéjén]. *Politička misao*, No. 2. (2006). 180. o.

kínai kormány alelnöke látogatott Zágrábba. Azt mondta, országa nagyon elégedett a két állam közötti együttműködéssel, és hangsúlyozta, nagyra értékeli, hogy Horvátország támogatja az „egy Kína” politikát. Azt javasolta, Horvátország tartson bemutatót azokból az árukból, amelyek érdekesek lehetnek a kínai piacon. Elmondta, Kína azt szeretné, ha a fiumei (rijekai) kikötő az európai piacokra irányuló kínai áru elosztóhelye lenne.¹⁷² A horvátok felkínálták, hogy Kína vegyen részt utak, légikikötők, s egy vasútvonal finanszírozásában. A kínai küldöttség a kikötői áruszállítás és a hajóépítés területén megvalósítható együttműködés iránt mutatott érdeklődést.¹⁷³ 2004 novemberében ismét Horvátországban járt a dalai láma, a kínai nagykövetség a jelek szerint csak annyit jegyzett meg, reméli, hogy Zágráb hű marad az addig lefektetett elvekhez – ezt a horvát külügyminisztérium ismét megerősítette.

A horvát külügyminisztérium egy pekingi nyilatkozat nyomán 2005 márciusában közölte, hogy (Tajvan ügyében) továbbra is az „egy Kína” elv mellett áll ki, s a békés egyesülést, a Hongkong mintájára megvalósított „egy ország – két rendszer” elvét tartja helyesnek.¹⁷⁴ Tajvan és az emberi jogok kérdése 1992 óta soha nem terhelte meg a két ország viszonyát, mert Zágráb (saját határainak problémáit is figyelembe véve) mindig is a fenti elvet hangoztatta, és fontos eseményeknél a nemzetközi fórumokon mindig megkapta a kínai támogatást.¹⁷⁵

2005. május 26-án a horvát és a kínai miniszterelnök partnerségi megállapodást kötött az általános együttműködésről. A horvát fél úgy vélte, a gazdasági kapcsolatokat a megelőző tíz évben stagnálás jellemezte. A horvát vállalatokat arra szólította fel, hogy exportáljanak többet Kínába. Megerősítette, hogy a rijekai kikötőt ki kellene használni annak érdekében, hogy az a kínai áruk elosztó központja legyen.¹⁷⁶

2009-ben a két ország újabb, az 1992-ben aláírt szerződés helyébe lépő, ezúttal három évre szóló megállapodást kötött a gazdasági együttműködésről. A dokumentumban külön kiemelték a hajógyártás, a gépgyártás, az infrastruktúra, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar, a gyógyszergyártás, a telekommunikáció és a famegmunkálás terén meglévő lehetőségeket.¹⁷⁷

Igaz ugyan, hogy a két ország közötti árucseré-forgalom folyamatosan növekedett, ezzel együtt nőtt azonban a horvát deficit is, amely 2008-ban már elérte az 1,8 milliárd

172 M. Lipovac: „Hrvatska bi mogla izvoziti u Kinu vegetu, čokoladu i maslinovo ulje” [Horvátország vegetát, csokoládét és olívaolajat exportálhatna Kínába]. *Vjesnik online*, Letöltés ideje: 2004. június 17.

173 Damir Herceg: „Kinezi zainteresirani za suradnju s riječkom lukom i brodogradilištem” [Kína érdekelt a fiumei kikötővel és a hajógyárral való együttműködésben]. *Vjesnik online*, Letöltés ideje: 2004. június 18.

174 Dobroslav Silobrić: „Priopćenje za javnost” [Közlemény]. *Republika Hrvatska Ministarstvo vanjskih i europskih poslova*, http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/templates/_frt_Priopcenja.asp?id=1624, 2005. március 17.

175 Uo.; Baković: i. m. 58. o.

176 „Rijeka postaje kineski distribucijski centar” [Fiume kínai elosztóközponttá válik]. *Novi list*, 2005. május 27.

177 „Uredba o objavi Ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Narodne Republike Kine o gospodarskoj suradnji” [Rendelet a Horvát Köztársaság és a Kínai Népköztársaság kormányai közötti gazdasági együttműködésről szóló szerződés megjelentetéséről]. *Međunarodni ugovori br.: 9*, 2009. október 26.

dollárt. Az import export általi lefedettsége mindössze 1,8 százalék volt.¹⁷⁸ 2009-ben – a horvát import csökkenésének köszönhetően – az említett arány 2,314 százalékra javult. A kilátások azonban ennek ellenére sem voltak túl rózsásak. A számos hajógyárral rendelkező Horvátország 2010-ben két hajót rendelt meg Kínából azzal az érveléssel, hogy ott 60 százalékkal olcsóbban építik meg azokat, mint odahaza.¹⁷⁹ Nem sokkal később kiderült, hogy a China Ocean Shipping Company (COSCO) nevű kínai állami hajóépítő korporáció szívesen átvenné néhány évre koncesszióba a rijekai kikötőt. Az ajánlat igen vonzónak tűnt, hiszen Horvátország így jelentős profitra tett volna szert, Rijeka pedig a befektetések révén az Adria egyik legjelentősebb kikötője lett volna.¹⁸⁰ Az üzlet azonban a látszólag kedvező ajánlat ellenére sem jött létre. 2012 tavaszán a COSCO képviselői ismét ellátogattak Rijekába, s jelezték: érdekli őket a kikötő, illetve az onnan Magyarországra vezető vasútvonal. A horvátok a kikötő geostratégiai fontosságát hangsúlyozták, és azt érzékeltették, hogy immár nem csupán tárgyalni kívánnak, de elhárítják a befektetés előtt álló akadályokat is.¹⁸¹ A jelek szerint arra utaltak, amit egy baloldali napilap írt meg a látogatás, illetve a varsói találkozó kapcsán: a kínai miniszterelnök 2011-ben Budapesten találkozott a közép-európai régió vezetőivel, az akkori horvát miniszterelnök azonban nem reagált a meghívásra.¹⁸²

A COSCO szerint a rijekai kikötő illeszkedik a vállalat közép-európai elképzeléseibe. A kikötő kapacitásának jobb kihasználását – ami természetesen a tágabb környezet számára is komoly gazdasági előnyöket jelentene – itt is akadályozza a vasút fejletlensége, illetve a belpolitikai késlekedés. Bár a horvát hajógyártásnak is jól jönne a segítség, az illetékes miniszter szerint ez nem volt a tárgyalások témája. Ezzel összefüggésben egyesek arra utalnak, hogy a kínaiak sok esetben csak a fejlettebb technológiához kívánnak ilyen módon hozzájutni. Még ennél is figyelemre méltóbb, hogy a miniszter ugyan szorgalmazta a horvát döntéshozók munkájának felgyorsítását, a megbeszéléseken mégsem született semmiféle megállapodás, csak az elveket tisztázták. Ennek részben az az oka, hogy Zágráb azt reméli, a vasút-korszerűsítésre az európai alapokból kaphat pénzt. Azok megszerzését azonban nehezíti, hogy a horvát költségvetésből képtelenek kiszorítani a szükséges önrészt.¹⁸³

Nem csoda, hiszen a vasútvonal korszerűsítéséhez, illetve a Krk szigetén létesítendő konténerterminál megépítéséhez – ami a rijekai beruházás feltétele – négymilliárd euróra

178 „Odnosi hrvatskog Davida i kineskog Golijata” [A horvát Dávid és a kínai Góliát kapcsolatai]. *Dalje.com*, <http://dalje.com/hr-hrvatska/odnosi-hrvatskog-davida-i-kineskog-golijata/266569>, 2009. június 19.

179 Dragana Radusinović: „Kinezi grade brodove čak 60% jeftinije nego Hrvati” [A kínaiak 60 százalékkal olcsóbban építenek hajót, mint a horvátok]. *Jutarnji list*, <http://www.jutarnji.hr/kinezi-grade-brodove-cak-60--jeftinije-nego-hrvati/694601/>, 2010. április 7.

180 Marko Biočina: „Kina nudi 10 mlrd. za poslove u Hrvatskoj” [Kína 10 milliárdot kínál a horvátországi befektetésekre]. *Nacional*, <http://www.nacional.hr/clanak/82474/kina-nudi-10-mlrd-za-poslove-u-hrvatskoj>, 2010. április 27.

181 „Milanović: Kineski investitori su dobrodošli u Hrvatsku” [Milanović: A kínai befektetőket szívesen látják Horvátországban]. *Moja Rijeka*, <http://www.mojarijeka.hr/privreda/kinezi-zainteresirani-za-rijecku-luku/>, 2012. április 24.

182 Darko Pajić: „Rijeka čezne za Pekingom” [Fiume Pekingre vágyik]. *Novi list*, 2012. május 2.

183 Jagoda Marić: „Kinezi žele u srednju Europu preko Rijeke” [A kínaiak Rijekán keresztül szeretnének Közép-Európába jutni]. *Novi list*, 2012. április 24.

lenne szükség. A horvátok úgy vélik, Rijekának kedvezőbbek a természeti adottságai (tengeremélység stb.), mint a konkurens koperi, trieszti és velencei kikötőknek. Horvát álláspont szerint a Magyarország és Horvátország közötti vámeljárási leegyszerűsítése tovább növeli Rijeka Kopperrel szembeni versenyképességét.¹⁸⁴

A varsói tárgyalásokról semmilyen konkrétum nem látott napvilágot, de a miniszterelnök sajtóértekezletéről megjelentetett (mindössze 3 percnyi) anyag alapján az sejthető, hogy a horvát fél nehezen dolgozza fel azt a tényt, hogy a fent említett projektek nagyszámú (10-20 ezer) kínai munkás megjelenését feltételezik az adott munkálatoknál.¹⁸⁵

Kína azonban a nehézségek ellenére is fontosnak tartja, hogy ápolja a kapcsolatot Horvátországgal és Szlovéniával. Ezt mutatja, hogy 2008-ban horvát nyelvű weboldalt nyitottak.¹⁸⁶ Ezen az oldalon egyórás horvát nyelvű rádióadást indítottak, s a műsoridejét 2012. május 9-én nagyrészt a Kínában bemutatott szlovén művészetnek szentelték. A horvát gazdasági kamara elnöke 2012 áprilisában egy hosszabb interjúban ecsetelte a horvát–kínai gazdasági kapcsolatokat. Kiemelte a horvát kikötők jelentőségét a Délkelet-, a Közép-Európa, illetve perspektivikusan az EU iránt érdeklődő kínai befektetők és szállítók szempontjából, s a már felsorolt területeken túl megemlítette a turizmusban rejlő lehetőségeket is. (Horvátország szeretné fejleszteni a szállodai hálózatot, ezen kívül azzal, hogy 2010-től a kínaiak vízum nélkül utazhatnak Horvátországba, azt szeretnék elérni, hogy a kínai turisták száma minél előbb elérje a százezer főt.¹⁸⁷) Miloslav Karamarković annak a reményének adott hangot, hogy a kínai befektetők erőteljesebben jelennek majd meg Horvátországban a gazdaság számos területén. De a kínai riporter által feltett kérdésre, hogy milyen vállalatoknak lehet komolyabb esélye, Pahorhoz hasonlóan ő is kitérő választ adott, mondván, Horvátországnak ezekben az ügyekben nemzetközi tendert kell kiírnia, s értékre adta, hogy a kínai cégeknek komoly versenytársakkal kell megküzdeniük.¹⁸⁸

A két fél között 2012. május és szeptember között rendkívül élénk volt a kapcsolat-felvétel. Május 8-án megnyitották a zágrábi Konfuciusz Intézetet. A hónap közepén a kínai Jilin tartomány gazdasági küldötteinek részvételével horvát–kínai gazdasági fórumot tartottak. A kínai látogatók ezúttal a szokásos témákon túl (ők is Rijekán keresztül szeretnék áruikat Európába juttatni) az autóipari és a metallurgiai együttműködés iránt is

184 Damir Herceg: „Kina preko Rijeke ulazi na tržište od 500 milijuna ljudi” [Kína Fiumén keresztül egy ötszáz milliós piacra jut be]. *Vjesnik*, <http://www.vjesnik.hr/Article.aspx?ID=8BABF812-8CAA-4A6A-AD0C-EB3EEA5624A0>, 2012. április 28.

185 „Izjava premijera Milanovića” [Milanović miniszterelnök nyilatkozata]. *Vlada.hr*, http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/novosti_i_najave/2012/travanj/predsjednik_vlade_milanovic_na_sastanku_predsjednika_vlada_poljska_srednja_europa_kina_u_varsavi_1/izjava_premijera_milanovica, 2012. április 26.

186 „Kina otvorila prvu web-stranicu na hrvatskom jeziku” [Kína megnyitotta első horvát nyelvű weboldalát]. *CRI online*, <http://croatian.cri.cn/1/2008/07/03/21s3421.htm>, 2008. július 3.

187 „Hrvatska ukidanjem viza otvorila vrata turistima iz Kine” [Horvátország a vízum eltörlésével ajtót nyitott a Kínából érkező turistáknak]. *M*, <http://www.monitor.hr/clanci/hrvatska-ukidanjem-viza-otvorila-vrata-turistima-iz-kine/28591/>, 2010. március 2.

188 „Kína i Hrvatska – kako što bolje iskoristiti mogućnosti suradnje – Intervju s dužnosnikom HGK-a Miloslavom Karamarkovićem – emisija” [Kína és Horvátország. Hogyan lehetne jobban kihasználni az együttműködés lehetőségeit. Interjú Miloslav Karamarković-tyal, a Horvát Kereskedelmi és Iparkamara elnökével. Emisszió]. *CRI online*, <http://croatian.cri.cn/341/2012/04/03/101s53788.htm>, 2012. április 3.

érdeklődtek.¹⁸⁹ Május 18-án a horvát miniszterelnök jelenlétében aláírták a kölcsönös befektetésekkel kapcsolatos együttműködésről szóló egyezményt.¹⁹⁰ Ennek szövege ugyan még nem került be a hivatalos közlönybe, de a jelek szerint a 2009-es egyezmény megújításáról van szó. Azt a polgárjogi aktivistát, aki a „Szabadságot Tibetnek!” kiáltással zavarta meg a kínai delegáció látogatását, a rendőrség letartóztatta, és a közrend megsértése miatt bíróság elé állították.¹⁹¹ Egy nappal korábban viszont két horvát polgármester ismét találkozott a szlovéniai Mariborban a dalai lámával, aki ott tartott előadást.¹⁹²

A horvát gazdasági kamara által 2012. május végére szervezett, a horvát–kínai kapcsolatokat elemző konferencián kiderült, hogy Kína megnyitott ugyan néhány kereskedelmi és vállalati képviselőt, de kínai beruházás Horvátországban még nem volt.¹⁹³

Miközben a kínai befektetők a lehetőségeket várják, a horvát kormány még csak fontolgatja, hogy milyen módon vonja be a külföldi (kínai) tőkét az autópályák ügyébe. A jelek szerint van mit fontolgatni, hiszen amint arra a témát körüljáró cikk írója felhívta a figyelmet, a szerbiai autóépítésben való részvételhez a kínai fél azt a feltételt szabta, hogy a munkálatok 40 százalékát kapják meg a szerb és 60 százalékát a kínai vállalatok. A szerző úgy vélte, valószínűleg Zágrábnak is hasonló feltételekre kell számítania.¹⁹⁴ Szeptember elején a horvát közlekedési miniszter Pekingbe utazott a Kína, valamint a közép- és kelet-európai országok közötti együttműködést segítő titkárság megnyitójára. Ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy tovább tájékozódjon a kínai befektetések lehetőségéről, s felajánlotta, hogy Tito szülőházában (a szlovén határ mentén fekvő Kumrovecben) nyissanak technológiai központot. A tárgyalásokon a fiumei kikötő mellett szó esett az eszéki, illetve a vukovári repülőtér ügyéről is.¹⁹⁵

189 „Kinezi žele otvarati trgovačke lance u Hrvatskoj” [Kína áruházláncot akar nyitni Horvátországban]. *Poslovni dnevnik*, <http://www.poslovni.hr/vijesti/kinezi-zele-otvarati-trgovačke-lance-u-hrvatskoj-204658.aspx>, 2012. május 15.

190 Potpisan Memorandum...” [Aláírták a memorandumot]. *Vlada Republike Hrvatske*, http://www.vlada.hr/naslovnica/novosti_i_najave/2012/svibanj/potpisan_memorandum_o_suglasnosti_izmedu_ministarstva_gospodarstva_republike_hrvatske_i_ministarstva_trgovine_narodne_republike_kine_o_suradnji_u_podrucju_uzajamnih_ulaganja, 2012. május 18.

191 „Završio na policiji zbog uzvika: »Oslobodite Tibet!«” [A rendőrségen végezte, mert azt kiáltotta: „Szabadítsátok fel Tibetet!”]. *Večernji list*, <http://www.vecernji.hr/vijesti/završio-policiji-zbog-uzvika-oslobodite-tibet-clanak-411175>, 2012. május 18.

192 „Gradonačelnici Raba i Novalje u Mariboru s Dalaj lamom” [Rab és Novalja polgármestere Mariborban a dalai lámával]. *Novi list*, 2012. május 17.

193 „Geostrateški položaj Hrvatske najzanimljiviji Kinezima” [Horvátország geostratégiai helyzete érdekli a kínaiakat]. *Nacional*, <http://www.nacional.hr/clanak/130758/geostrateški-položaj-hrvatske-najzanimljiviji-kinezima>, 2012. május 30.

194 „Kinezi kupuju hrvatske autoceste” [A kínaiak megveszik a horvát autópályákat]. *Glas Slavonije*, <http://www.glas-slavonije.hr/174095/1/Kinezi-kupuju-hrvatske-autoceste>, 2012. augusztus 14.

195 „Dobar posao u Kini: Projekt Peking–Kumrovec” [Jó üzlet Kínában: a Peking–Kumrovec projekt]. *Jutarnji list*, <http://globus.jutarnji.hr/hrvatska/dobar-posao-u-kini--projekt-pekings-kumrovec>, 2012. szeptember 5.

SZERBIA ÉS KÍNA

Egy 1998-ban készült szerb értékelés szerint¹⁹⁶ a Jugoszlávia felbomlását követő időkben a következők befolyásolták a két ország (azaz a Szerbiából és Montenegróból 1992 áprilisában létrejött Jugoszláv Föderatív Köztársaság, a JFK és Kína) közötti kapcsolatokat. Az a tény, hogy Kína továbbra is szocialista ország maradt, Jugoszláviában pedig a többpárti viszonyok között is a szocialista párt volt a legfőbb politikai erő, s az ország továbbra is kitartott a szocialista forradalom célkitűzései mellett, erősítette a két állam közötti szolidaritást. Ugyanehhez járult hozzá az a tény, hogy mindkét országnak nemzetközi nyomással kellett szembenéznie. Kínának a Tienanmen téren történt események és az emberi jogok megsértésének vádja miatt, a JFK-nak pedig a délszláv térségben játszott szerepe okán (amelynek lényegét a tanulmány szerzője teljes mértékben homályban hagyta). Továbbá Jugoszlávia szétesése intő jel volt a területi épsége miatt aggódó Kína számára, sőt az intervenció lehetőségét is fellebbentette. Ugyanakkor Kínát számos fontos érdek fűzte a nyugati világ meghatározó hatalmaihoz is.

Kína – ezeket szem előtt tartva – nagyköveti szinten fenntartotta diplomáciai kapcsolatait Belgráddal (miközben a nyugati hatalmak visszahívták a nagyköveteiket),¹⁹⁷ az ENSZ BT-ben azonban tartózkodott a Jugoszláviával szembeni döntések meghozatalakor. Ugyanakkor az embargó ellenére számos barteralapú kereskedelmi egyezményt írt alá Belgráddal, ami az olajhiánnyal küszködő Jugoszlávia számára létfontosságú volt. A kínai külügyminiszter-helyettes 1997-ben külön kiemelte ezek közül a befektetéseket ösztönző és védelmező megállapodást, illetve a kettős adózás elkerülését biztosító egyezményt.¹⁹⁸ Ez utóbbi külön érdekessége, hogy miközben a két ország 2000 előtti kapcsolatairól az interneten szinte alig találunk valamit, ennek a szövege ma is fellelhető.¹⁹⁹

Az 1998-as elemzés szerint Kína nem állt mindig egyértelműen Jugoszlávia oldalára, hiszen a Nyugattal fennálló érdekei miatt nem vétózta meg a szankciókat, sőt a szétesés után diplomáciai kapcsolatot létesített az újonnan létrejött államokkal.

Ezt az értékelést nem sokkal előzte meg a két ország között 1997. november 13-án megkötött barátsági és együttműködési nyilatkozat. Ennek 5. pontja szerint a felek ösztönözni fogják a gazdasági együttműködést, a vegyes vállalatok létrehozását, illetve a

196 Ranko Petković: „Yugoslavia and China”. *Review of International Affairs*, 1998. március 15. 7–9. o.

197 Predrag Simić: „Ambassadors Return to Belgrade”. *Review of International Affairs*, 1996. május 16. 4–5. o.

198 Zhang Deguang: „Hong Kong’s Return – the Major Event in the Modern History of China”. *Review of International Affairs*, 1997. május 15. 4–5. o.

199 „Agreement between the Government of the People’s Republic of China and the Federal Government of the Federal Republic of Yugoslavia for the Avoidance of Double Taxation with Respect to Taxes on Income and Capital”. *Chinatax*, <http://www.chinatax.gov.cn/n8136506/n8136593/n8137537/n8687294/n8688171.files/n8688172.pdf>. Letöltés ideje: 2012. szeptember 8.

harmadik piacon történő közös megjelenést.²⁰⁰ A szerb külügyminisztérium információja szerint a két ország 1995 és 2000. július vége között tíz egyezményt írt alá.²⁰¹

A NATO az 1999-es, Szerbia elleni háború idején lebombázta Kína belgrádi nagykövetségét, mivel az állítólag a szerb hadsereg részére közvetített katonai információkat.²⁰²

A két ország közötti kapcsolatok Milošević 2000-ben bekövetkezett bukása és az ellenzék hatalomra jutása után egyáltalán nem romlottak meg, sőt nagyon is szépen fejlődtek. 2000. december 3-án a szerb és a kínai külügyminiszter közös nyilatkozatot írt alá. Ebben Szerbia elfogadja, hogy az „egy Kína” elvet követi és csak egy Kínát ismer el.²⁰³ Mivel az eredeti szöveget nem találtam meg, ezért nem tudom, hogy abban volt-e szó Tajvanról. A dokumentum záró részében Kína 2,4 millió dollár vissza nem térítendő segílyt ígért.

2003-ban a szerb miniszterelnök arról tárgyalt Pekingben, hogy miképpen kezelhetnék a Kínából importált olaj miatt keletkezett adósság ügyét. Abban állapodtak meg, hogy a szerb olajipari cég, a NIS 262 millió dolláros adósságát 70 millióval csökkentik, és a fennmaradó összeg visszafizetésére a vállalatnak nyolc év áll rendelkezésére.²⁰⁴

2005-ben Belgrádba látogatott a kínai külügyminiszter (az országot ekkor már Szerbia és Montenegrónak – SCG – nevezték). Ez az államszövetség, illetve Szerbia esetében is ritka eseménynek számított, hiszen a magas rangú szerb politikusok rendre elmentek Kínába, ennek viszonzása azonban többnyire elmaradt. A kínai politikus érzékeltette, hogy majd megoldják a Kínával szembeni szerb adósság ügyét, és Koszovó ügyében ismételten támogatta az SCG-t. „Cserébe” azt kérte Belgrádtól, hogy támogassa Kínának az ENSZ BT reformjára irányuló törekvéseit. Kína ugyanis azt kívánta elérni, hogy a BT-be bekerülhessenek kisebb és szegényebb országok is. Partnere ezt azzal a feltétellel vállalta, ha a változtatás tárgyalásos-konszenzusos alapon és nem leszavazással történik.²⁰⁵

Ami a pénzügyeket illeti, Kína valóban nagylelkű volt. 2006-ban a Belgrádba látogató kínai államtitkár aláírta azt a megállapodást, amelynek értelmében Kína egymillió euró értékű vissza nem térítendő segílyt nyújtott Szerbiának. Egyúttal nyilvánosságra hozták, hogy Belgrád addig 17 millió eurós (vissza nem térítendő?) segílyt kapott Pekingtől.

200 „Common Declaration on Friendly Relations and Cooperation between FR Yugoslavia and PR China”. *Review of International Affairs*, 1997. december 15. 2–3. o.

201 „Srbija–Kina [Serbia–Kína]. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Serbia, http://www.mfa.gov.rs/Srpski/spopol/Bilaterala/Kina/agreements_s.html. Letöltés ideje: 2012. szeptember 8.

202 John Sweeney, Jens Holsoe és Ed Vulliamy: „NATO Bombed Chinese Deliberately”. *The Guardian*, <http://www.guardian.co.uk/world/1999/oct/17/balkans>, 1999. október 17.

203 „Svilanovic i Tang potpisali zajednicku izjavu” [Svilanović és Tang közös nyilatkozatot írt alá]. *B92*, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2000&mm=12&dd=03&nav_category=1&nav_id=17159, 2000. december 3.

204 P. M.: „Delegacija vlade Srbije u Peking” [A szerb kormány küldöttsége Pekingben]. *Politika.co*, <http://www.politika.co.yu/2003/1108/indexdan.htm>. Letöltés ideje: 2003. november 8.; „Otpis 70 miliona dolara duga NIS-a Kini” [A NIS 70 milliós kínai tartozásának elengedése]. *B92*, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2003&mm=11&dd=07&nav_category=9&nav_id=124071, 2003. november 7.

205 „Li Džaosing u poseti SCG” [Li Zhaoxing látogatása SCG-ben]. *B92*, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2005&mm=08&dd=20&nav_category=11&nav_id=175037, 2005. augusztus 20.

Ugyanakkor megnyitották a belgrádi Konfucius Intézetet. Az államtitkár egyúttal közölte, hogy Kína Szerbiát az egyik turisztikai céljának tekinti.²⁰⁶ A szerb miniszterelnök és a külügyminiszter megköszönte az államtitkárnak, hogy Koszovó kérdésében Kína az ENSZ BT-ben a szerbek ügyét (tehát Koszovó függetlenségének elutasítását) pártolja.²⁰⁷ Tegyük hozzá, hogy ez mind a mai napig így van. A kétoldalú találkozó után jelent meg, hogy míg a kínai import a kilencvenes években háromszorosa volt az oda irányuló exportnak, addig ez az arány 2006-ban már közel a kétszázszorosára nőtt: a kínai import mintegy fél milliárd dollár értékű, míg az export mindössze hárommilliónyi.²⁰⁸

2007-ben egy kínai gazdasági küldöttség azt közölte szerbiai partnereivel, hogy a kedvező adottságok miatt hajlandók lennének 20 millió eurót befektetni – elsősorban a szerb mezőgazdaságba –, és érdekeltek „egy Szerbia területén fekvő kínai ipari övezet létrehozásában”. Nem rejtették véka alá, hogy Szerbia az olcsó munkaerő és az adókedvezmények miatt ideális hely a kínai befektetők számára.²⁰⁹

2009-ben a szerb államfő (négy év alatt a harmadik) pekingi látogatása alkalmával aláírták a két ország közötti stratégiai partnerségről szóló megállapodást. Kína addig csak négy országgal kötött ilyent: az Egyesült Államokkal, Oroszországgal, Brazíliával és a Dél-afrikai Köztársasággal.

A nyilatkozat negyedik pontja részletesen kitér Tajvan ügyére: „A szerb fél ismételten megerősítette elkötelezettségét az egy Kína politikája mellett, elismerve, hogy a világon csupán egyetlen Kína létezik, a Kínai Népköztársaság kormánya az egyedüli, egész Kínát képviselő törvényes kormány, és Tajvan Kína elidegeníthetetlen része. Szerbia nem hoz létre hivatalos kapcsolatokat és nem valósít meg hivatalos cseréket a tajvani hatalommal. Szerbia ellenzi Tajvan függetlenségének bármilyen formáját, és támogatja Kína békés úton történő újraegyesítését.”²¹⁰ A hatodik pont Szerbia Koszovó-politikáját támogatta, a következő pedig a gazdasági kapcsolatok széles körű bővítését. Ebből mindenekelőtt a szerbiai hidak, utak, villanytelepek és más infrastrukturális beruházások és bizonyos iparágak támogatásának ígérete figyelemre méltó. A kilencedik pont virágnyelven tartalmazza Kína ENSZ BT-vel kapcsolatos törekvéseit.

A szerb államfő egyfelől azt hangsúlyozta, hogy országa központi geopolitikai helyzete lehetővé teszi, hogy a balkáni régió valamennyi államának együttműködési színtere lehessen. Másfelől azt közölte, hogy Szerbia külpolitikájának addig három tartóoszlopa volt: Brüsszel, Washington és Moszkva; a partnerség aláírásával viszont ez kiegészült a negyedik oszloppal, Kínával. Az illetékes miniszterek még aznap megállapodást írtak alá a gazdaság és az infrastruktúra területén megvalósuló együttműködésről.²¹¹

206 „Milion evra pomoći od Kine” [Millió eurós támogatás Kínából]. B92, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=08&dd=27&nav_id=209599&nav_category=11, 2006. augusztus 27.

207 „Đasjuen u Beogradu” [Jiaxuan Belgrádban]. B92, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=08&dd=28&nav_category=11&nav_id=209676, 2006. augusztus 28.

208 „Poslovati s Kinom” [Üzletelni Kínával]. B92, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=08&dd=29&nav_id=209844&nav_category=9, 2006. augusztus 29.

209 „Befektetnének”. Magyar Szó online, <http://archiv.magyarszo.com/arhiva/2007/08/04/main.php?l=b4.htm>, 2007. augusztus 4.

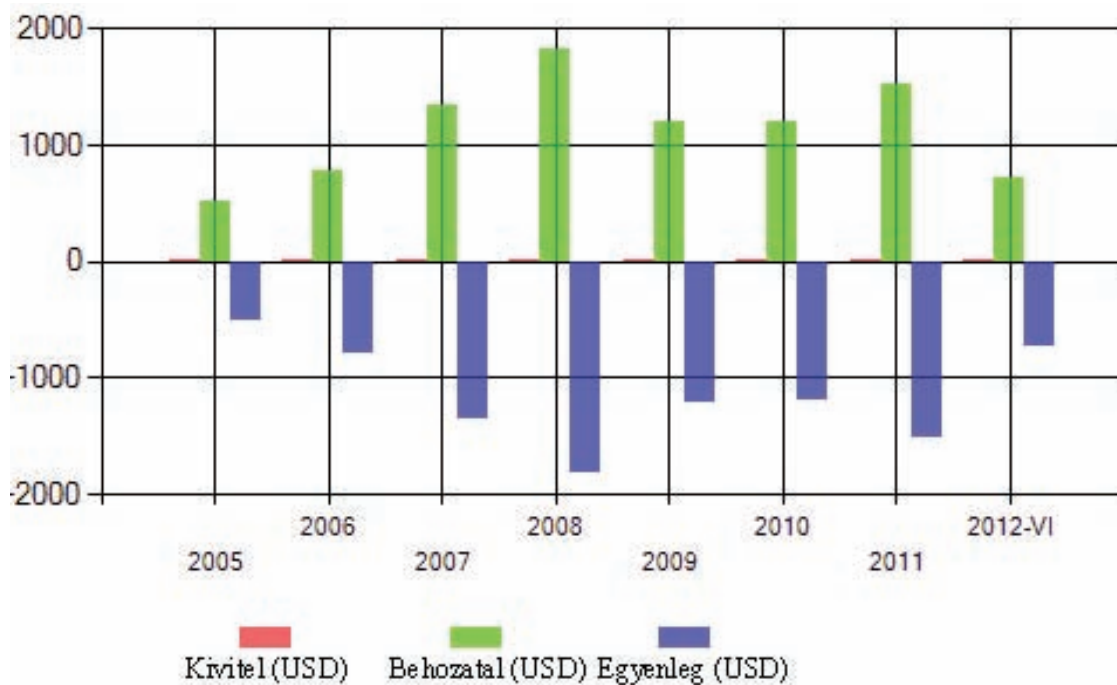
210 „Zajednička izjava Srbije i Kine” [Szerbia és Kína közös nyilatkozata]. Vreme.com, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=882494>, 2009. augusztus 21.

211 r.s.v.: „Srbija i Kina: Potvrđivanje dobrih odnosa” [Szerbia és Kína: a jó viszony megerősítése]. Vreme.

Szerbia továbbra is a kínai gazdaságpolitika kedvezményezettje maradt. 2011 nyarán a kínai kormány 300 millió dollár hitelt nyújtott a „Kostolac” hőerőmű megépítéséhez.²¹² Az illetékes szerb miniszter ugyanakkor felhívta a kínai vállalatokat, hogy vegyenek részt a Belgrád–Bar autópálya megépítésében, illetve a szerb vasút modernizálásában. Az előbbi értékét mintegy ötmilliárd, az utóbbit 4,6 milliárd euróra becsülte.²¹³ Még ugyanabban az évben megállapodtak arról, hogy Kína részt vesz egy másik hőerőmű kiépítésében is, illetve olyan energetikai projektekben, amelyek együttes értéke mintegy kétmilliárd euró. Arról is tárgyaltak, hogy Kína beruházza a telekommunikáció és más *high-tech* területeken is. A szerb külügyminiszter kijelentette, reméli, hogy 2012-ben Kína lesz a legjelentősebb külföldi befektető.²¹⁴

A 2012. június végén közzétett statisztikai adatok azt mutatják, hogy Szerbiának továbbra is hatalmas deficitje van a két ország közötti árucseré-forgalomban.²¹⁵

Árucseré Szerbia és a Föld országai között: Kína (millió USD)

com, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=882479>, 2009. augusztus 20.

212 „Kineski kredit za »Kostolac«” [Kínai hitel Kostolacnak]. *Radio-televizija Sbrije*, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Politika/922512/Kineski+kredit+za+%22Kostolac%22.html>, 2011. július 11.

213 Uo.

214 „Kína najveći investitor u Srbiji naredne godine” [Jövőre Kína lesz a legnagyobb befektető Szerbiában]. *Serbian Government*, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=163229>, 2011. november 21.

215 „Privredna saradnja: Srbija i Kína” [Gazdasági együttműködés: Szerbia és Kína]. *Privredna Komora Srbije*, <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=73&p=1&pp=2&>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 29.

Ezt az adatot egészíti ki a Szerb Nemzeti Bank közlése, amely szerint Kína 2005 és 2011 júniusa között 13,83 millió USD-t fektetett be Szerbiában.²¹⁶

A varsói találkozó alkalmából a szerb miniszterelnök utalt a hagyományosan jó szerb–kínai kapcsolatokra, s úgy nyilatkozott, hogy azok stratégiai jelentőségűek (a két ország 2009-ben fogadta el a stratégiai partnerségről szóló nyilatkozatot). A Zimony és Belgrád között kínai segítséggel épülő hídról a kínai miniszterelnök azt mondta, az igen jó példa arra, hogy milyen eredményei lehetnek a Kína és a közép-, illetve kelet-európai országok között az infrastruktúra területén megvalósuló együttműködésnek. A szerb miniszterelnök hozzáfűzte, hogy jó volt az együttműködés a költségi hőerőmű felújításakor is. Dicsérte a kínai Huawei, illetve ZTE szerbiai vállalkozásait, és annak a reményének adott hangot, hogy további kínai vállalatok követik őket, s növekszik a közvetlen kínai befektetés. Úgy vélte, komoly lehetőségek vannak még az infrastruktúra és az energetika területén megvalósuló együttműködésekben. Kifejezte azt a reményét, hogy a varsóihoz hasonló következő találkozók egyikének Belgrád adhat majd otthont.²¹⁷

Ha közelebbről megvizsgáljuk a kínai miniszterelnök által az együttműködés jó példájának tekintett híd ügyét, akkor a következőket állapíthatjuk meg. Az építésről 2009-ben állapodott meg a kínai CRBC és a szerb kormány. Ennek értelmében a szükséges pénz 85 százalékát a kínai EXIM banknak kellett biztosítania. „A tervezéstől az építésig és a finanszírozásig az egész ügyletet a kínai vállalatok és bankok intéznék.”²¹⁸ A végleges megállapodást 2010 áprilisában írták alá. Az építkezést 2011 második felében el kellett volna kezdeni, de miközben a belgrádi nagykövetség is dicsérte a beruházás jelentőségét, júniusban még csak arról adtak hírt, hogy szeptemberben megkezdődhet az építkezés.²¹⁹ A jelek szerint ebben az esetben nem a kínaiak voltak a hibásak, hanem a telkek kisajátítása körül folyt a vita, s ezért 2012 márciusában még éppen csak elkezdték a munkálatokat.²²⁰ Ez a beruházás nem csupán Szerbiának fontos (jelentősen lerövidíti a két település közötti közlekedést), de Európa számára is, hiszen itt halad át a 10-es számú európai közlekedési folyosó.

2012 augusztusában a szerb közlekedési miniszter bejelentette, hogy Kínától kedvező ajánlatot kaptak a 11-es számú korridor megépítésére (2,5 milliárd euró értékű beruházásra), de arra is felhívta a figyelmet, hogy az még csak szándéknyilatkozat, s az ügyet csak most kezdik érdemben tárgyalni.²²¹ A kínai befektetők azóta is sűrűn keresik fel Szerbiát.

²¹⁶ Uo.

²¹⁷ „Cvetković: Kína – strateški partner” [Cvetković: Kína stratégiai partner]. *B92*, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2012&mm=04&dd=26&nav_id=604048, 2012. április 26.

²¹⁸ „Gradnja mosta Zemun–Borča od 2010” [A Zimony–Borča híd építésének kezdete 2010]. *B92*, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyAyy=2009&mm=10&dd=23&nav_id=388284, 2009. október 23.

²¹⁹ „Most Zemun–Borča od septembra u izgradnji” [Szeptembertől építik a Zimony–Borča hidat]. *Blic.rs*, <http://www.blic.rs/Vesti/Beograd/261215/Most-ZemunBorča-od-septembra-u-izgradnji>, 2011. júniusban 21.

²²⁰ „Most Zemun–Borča gotov do kraja 2014. godine” [A Zimony–Borča híd 2014 végére készül el]. *Blic.rs*, <http://www.blic.rs/Vesti/Beograd/311243/Most-ZemunBorča-gotov-do-kraja-2014-godine>, 2012. március 9.

²²¹ „Ilić: Kinezi nude povoljne uslove” [Ilić: A kínaiak kedvező feltételeket kínálnak]. *Tanjug.rs*, <http://www.tanjug.rs/FotoDet.aspx?galID=71037>, 2012. augusztus 14.

A szerbiai és az európai sajtó a következőket emeli ki a már elfogadott vagy éppen döntés előtt álló beruházások közül. Az Elektroprivreda Srbije 2011 októberében írt alá szerződést két kínai konzorciummal (China Environment, illetve Shenzhen Energy Group) egy hőerőmű harmadik blokkjának megépítéséről. Mintegy másfél hónappal később az illetékes szerb miniszter és a belgrádi kínai nagykövet (!) megállapodást írt alá a kostolaci hőerőmű két blokkjának felújításához szükséges 344,63 millió dollár értékű hitelnyújtásról. Megemlítik még a Sárkány elnevezésű kínai áruházlánc beruházásait, amelyek a legnagyobb szerbiai zöldmezős beruházást jelentik.²²²

A szerb–kínai kapcsolatok erősítését célozza az is, hogy miközben a Szerbiában letelepedett kínaiak (állítólag mintegy hatezren vannak) igyekeznek beilleszkedni a szerb társadalomba, és ők, illetve a gyerekeik szorgosan tanulnak szerbül, 2012 végétől 31 általános és középiskolában fognak kínai nyelvet oktatni.²²³

MAKEDÓNIA²²⁴ ÉS KÍNA

Az EK által 1992 januárjában függetlennek elfogadott országgal Kína 1993. október 12-én létesített nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatot. Az akkor kiadott közös nyilatkozatot a szkopjei külügyminisztérium honlapján nem találjuk meg, a Kínai Népköztársaság Külügyminisztériumán is csak egy nem hivatalos változat van fenn.²²⁵ Igaz, a Foreign Broadcast Information Service (FBIS) már 1997-ben közzétette nyomtatásban.²²⁶ A közös nyilatkozat szerint Makedónia szempontjából nyereség volt, hogy Kína elfogadta az ország alkotmányos nevét, ugyanakkor Szkopje a Kínai

222 Vang Tingting: „Ambasadori i Kineska Razvojna Banka o simpozijumu o saradnji Kine i država istočne i centralne Evrope. [Vang Tingting: A nagykövetek és a Kínai Fejlesztési Bank a Kína, valamint a kelet- és közép-európai országok közötti együttműködésről szóló szimpóziumról]. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Hrf4OuLfQMqJ:serbian.cri.cn/521/2012/08/17/21s125317.htm+saradnja+bih+i+Kine&cd=4&hl=hu&ct=clnk&gl=hu>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 30.

223 Sanja Zrnić: „Kineski raj u srpskim učionicama” [Kínai Paradicsom a szerb osztályokban]. *Vreme*, <http://www.vreme.rs/cms/view.php?id=1042266>, 2012. március 22.

224 A Macedónia–Makedónia átírásról lásd Szilágyi Imre: „Déli szomszédaink és a gazdasági válság”. *MKI-Tanulmányok*, No. 11. (2009). <http://www.kulugyiintezet.hu/MKI-tanulmanyok/T-2009-11-Szilagyi-Imre-deli-szomszedaink-es-a-valsag.pdf>, 2009. április 20. 20. o. Az ország hivatalos (alkotmányos) neve Republika Makedonija/Republic of Macedonia, de a Görögországgal fennálló név vita miatt, egy 1993-as ENSZ-határozatnak megfelelően, jelenleg többnyire a *the former Yugoslav Republic of Macedonia* (FYRM) elnevezést használják. Bulgária, Törökország, Szlovénia, Horvátország, Belorusszia és Litvánia még az említett ENSZ-határozat előtt a hivatalos néven ismerete el az országot, s a kétoldalú kapcsolatokban Magyarország is ezt a megnevezést használja. Lásd: *Magyarország Nagykövetsége, Szkopje, Macedónia*, http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/MK/hu/Bilateralis/pol_kapcs.htm. Letöltés ideje: 2012. augusztus 30.

225 „Joint Communique on the Establishment of Diplomatic Relations between the People’s Republic of China and the Republic of Macedonia”. *Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China*, <http://un.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/2649/t15802.htm>, 2012. április 18.

226 „Macedonian News Agency (MIC), 10 June 1997”. *FBIS, East Europe Report. (FBIS-EEU)*, No. 162. (1997). Erről tudósít Czesław Tubilewicz: „Taiwan’s »Macedonian Project,« 1999–2001”. *The University of Adelaide*, <http://digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/46919/1/Tubilewicz.pdf>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 30.

Népköztársaság kormányát ismerte el Kína egyedüli legális kormányának, Tajvant pedig Kína területének elidegeníthetetlen részének tekintette. Megerősítette, hogy semmilyen formában nem hoz létre hivatalos kapcsolatokat Tajvannal. Ezt figyelembe véve kissé különös a Kína és Makedónia között Tajvan miatt 1999-ben kitört vita.

Peking ugyan nem ápolt olyan intenzív kapcsolatot Szkopjével, mint Zágrábbal és Ljubljánával, a vezető makedón párt, a szociáldemokrata SDSM elnöke azonban ennek ellenére erősen dicsérte a kínai politikát.²²⁷ Bár a kereskedelmi kapcsolatok az 1990-es években alacsony szintűek voltak – a Kínából behozott áruk értéke 1999-ben is csupán 4 millió USD volt –, Kína az évtized második felében felajánlotta, hogy 83 millió USD hitelt ad egy vízi erőmű felépítéséhez. 1997-től az akkori ellenzéki politikusok jó kapcsolatokat építettek ki Tajvannal. Az akkor folytatott tárgyalásokról nem sokat lehet tudni, de tény, hogy a későbbi befektetések zöme Görögországból és Tajvanból érkezett.

1998-ban új kormány került hatalomra, amelyik 1999 januárjában elismerte Tajvant. Ez a tény komoly belső vitát okozott Makedónián belül, és persze ellenlépésre késztette Pekinget. A már említett megállapodás megsértésére hivatkozva felfüggesztette a diplomáciai kapcsolatokat. Szkopje cselekedetét még a nyugati hatalmak is helytelennek tartották, hiszen Makedóniának szüksége volt arra, hogy meghosszabbítsák az ország külső és belső stabilitását biztosító ENSZ-békefenntartók 1998. február végén lejárt mandátumát, márpedig ahhoz Kína hozzájárulására is szükség volt. Csakhogy Szkopjét a jelek szerint jobban érdekelte a kilátásba helyezett (vitatott nagyságú) tajvani segély és hitelkeret.²²⁸ A makedón fél irreális nagyságú támogatásra számított, ami Tajvanon belül is vitát váltott ki. Mindenesetre, amíg Kína Szerbia mellett állt ki a koszovói bombázás idején, addig Tajvan 4 millió dollárt adott Makedóniának a koszovói menekültek elhelyezése érdekében, és 300 ezer dollár értékben szállított egészségügyi felszereléseket.

Nem kísérem tovább a makedón–tajvani kapcsolatok fejlődését, a mi szempontunkból most elég annyi, hogy a makedóniai belpolitikai változás következtében Szkopjében újraértékeltek az addigi Kína-politikát, és 2001 májusában a makedón külügyminiszter bejelentette, hogy helyreállítják a kapcsolatokat Pekinggel, ami júniusban meg is történt.²²⁹ A jelek szerint a legfőbb ok az volt, hogy a fegyveres albán felkelés miatt Szkopjének el kellett kerülnie, hogy Kína az ENSZ BT-ben ellene lépjen föl.²³⁰

A két ország közötti viszony ezután erősen javult. A kínai külügyminiszter 2005-ös látogatásakor makedón partnere megerősítette, hogy országa az „egy Kína” politikája mellett áll ki. A kínai fél viszont 2,5 millió euró vissza nem térítendő támogatást ígért Szkopjének, valamint azt, hogy országa esetleg befektet a textiliparba, a turizmusba, a vízi energiába, illetve hogy a két ország közösen léphetne fel harmadik országbeli piacon.²³¹ Ez utóbbival kapcsolatban megjegyzendő, hogy az EU ebben az időben tárgyalta Makedónia tagjelölti státuszáról, amit az ország 2005 végén meg is kapott.

227 Tubilewicz: i. m. 783–784. o.

228 Uo. 787–788. o.

229 Uo. 798. o.

230 Uo. 802. o.; Alexander Casella: „Macedonia: Taiwan’s Lost Gambit”. *Asia Times*, <http://www.atimes.com/china/CG11Ad02.html>, 2001. július 11.

231 Л.Ј.: „Илинка како кинески модел” [Ilinka mint kínai modell]. *BECT*, <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=102793&idg=6&idb=1547&rubrika=Makedonija>, 2005. augusztus 23.

A makedón államfő két évvel későbbi kínai látogatásán az „egy Kína” melletti újabb kiállást a pekingi tárgyalófél nemcsak Makedónia területi egységének ismételt támogatásával jutalmazta, de a kínai kormány arról is döntött, hogy 1,2 millió euró értékű technikai támogatást nyújt az országnak. A két fél a gazdaság, a technika, a mezőgazdaság, a művelődés és sport területére kiterjedő együttműködési megállapodást írt alá. A makedóniai kínai befektetések ösztönzésére egy bizottságot is létrehoztak.²³² 2009 nyarán a makedón–kínai üzleti fórumon 50 makedón és 30 kínai cég kereste az együttműködés további lehetőségeit. A két ország közötti együttműködés fejlődését mutatja, hogy az árucseré-forgalom 2008-ban már 316,3 millió dollárra növekedett; igaz, ebből 315 millió értékben kínai árut szállítottak Makedóniába.²³³ Ennek fényében nem csoda, hogy a makedónok bejelentették, agresszívabban kívánnak megjelenni a kínai piacokon.²³⁴

A két ország között 2001 óta létezik katonai együttműködés, és a kínai fél 2010-ig egy-millió dollárt ajándékozott a makedón hadseregnek. Makedónia úgy értékelte, hogy ez az együttműködés jól összeegyeztethető az ország euroatlanti integrációs stratégiájával.²³⁵

2012 márciusában kereste fel az országot az addigi legmagasabb szintű kínai delegáció, amelyet az Államtanács elnökhelyettese vezetett, és miniszterek is voltak a tagjai között. Megállapodást írtak alá a mezőgazdasági együttműködésről (a makedón mezőgazdasági termékek a volt Jugoszláviában legendásan kedveltek voltak), szakértői és technikai jellegű támogatásról, valamint a kínai fél által az egészségügy és az oktatás számára nyújtandó, 3 millió euró értékű adományáról. A tárgyalásokon a már említett beruházásokon túl megemlézték azt is, hogy a két ország közötti kereskedelem az elmúlt évben 30 százalékkal nőtt. A makedón fél azt reméli, hogy ez a trend a továbbiakban is folytatódik. Ugyanakkor felmerült az a kérdés, hogy a „Vardar-völgyi” (Vardarska dolina) nagyberuházás helyett nem kellene-e több kisebb erőművet megépíteni.²³⁶

Ami a kétoldalú kereskedelem alakulását illeti, elég nehéz tisztán látni. Egy 2010 nyarán megjelent újságcikk szerint a statisztikai adatok azt mutatják, hogy a kínai fél 300 millió USD értékben exportál Makedóniába, míg a makedón áruk csupán 3 millió USD értékben jutnak el a kínai piacra.²³⁷ Ez nagyjából megfelel a már idézett 2009-es adatnak. Erősen zavaró, hogy a cikk a címében azt állítja, a két ország közötti kereskedelmi egyenleg 100:3. (Talán nem is véletlen, hogy a 2012. július 22-én megjelent cikk nyomtalanul

232 П.Р.: „Кина издаде поштенски плик со ликот на Бранко Црвенковски” [Kínai postabélyeg Branko Crvenkovski arcképével]. *Utrinsky Vesnik*, <http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=F036018FEE584542B1C59B76797825F6>, 2007. december 5.

233 „Македонско–кинески бизнис форум во Скопје” [Makedón–kínai üzleti fórum Szkopjében]. *MIA*, <http://www.mia.com.mk/default.aspx?vId=65836564&lId=1&pmId=504>, 2009. július 1.

234 В.Ма.: „Најавено производство на компјутери и лаптопи” [Számítógépek és laptopok gyártásának bejelentése]. *Вечер*, <http://www.vecер.com.mk/default.asp?ItemID=87989666636AA046858DE12D175F71F0>, 2009. július 2.

235 „Македонија и Кина воени партнери” [Makedónia és Kína katonai partnerek]. *Utrinsky Vesnik*, <http://www.utrinski.com.mk/?ItemID=DD4533CB864BAF4EA80C5528831CC95B>, 2010. június 17.

236 „Visit of High Chinese Delegation to Macedonia – Base for more Intensive and Increased Economic Cooperation”. *Ministry of Economy, Republic of Macedonia*, <http://economy.gov.mk/EN/news/3154.html>, 2012. március 30.

237 А.С.: „Кина води против Македонија со 100 према 3” [Kína 100:3-ra vezet Makedónia ellen]. *Daily Macedonia*, <http://daily.mk/forward/317108/kina-vodi-protiv-makedonija-so-100-prema-3>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 8.

eltűnt az internetről.) A makedón statisztikai hivatal 2012 augusztusában közzétett előzetes számításai a külkereskedelem első félévi alakulásáról²³⁸ (a táblázatból kiemelttem a bennünket érdeklő részt) a következőt mutatják:

	Érték 1000 USD	%	Export 1000 USD	%	Import 1000 USD	%	Az import exportfedezete
Összes	5.126.206	100,0	1.937.649	100,0	3.188.557	100,0	60,8
Németo.	865.001	16,9	566.494	29,2	298.507	9,4	189,8
Görögo.	462.299	9,0	93.534	4,8	368.765	11,6	25,4
Szerbia	381.861	7,4	137.950	7,1	243.910	7,6	56,6
Bulgária	350.269	6,8	139.985	7,2	210.285	6,6	66,6
Olaszo.	332.395	6,5	135.870	7,0	196.524	6,2	69,1
Nagy-Br.	302.367	5,9	28.904	1,5	273.463	8,6	10,6
Kína	244.232	4,8	68.785	3,5	175.447	5,5	39,2

Ezek szerint a makedón fél az elmúlt két év alatt jelentősen javított a pozícióján.

Makedónia a varsói találkozó előestéjén, április 5-én kötött megállapodást arról, hogy néhány hónapon belül a szkopjei egyetemen Konfuciusz Intézetet hoznak létre. Egy, a találkozó előtt két nappal megjelent elemzés megemlítette, hogy Makedónia jelentéktelen mértékben részesedik a kínai befektetésekből. A szerző úgy vélte, hazája túlságosan is kicsiny termelőkapacitással rendelkezik ahhoz, hogy komolyabban megjelenhessen a kínai piacon, de állami segítséggel a bor és a cigaretta exportja sikeres lehet Kínában.²³⁹

A varsói találkozó alkalmával a két fél ismét megtárgyalta az együttműködés lehetőségeit, bizonyos mértékben folytatva a március végi megbeszéléseket. „A gazdaság terén nagyszámú projektről tárgyaltunk, amelyek vagy éppen folyamatban vannak, vagy pedig szóba jöhetnek: úgy mint a „Cserben” és a „Galasite”, aláírtunk egy memorandumot egy kínai bankkal a „Vardar-völgyi” [Vardarska dolina] és a kozjaki projektről [az említettek mind vízi erőművek], amely most a befejezési fázisban van, valamint más lehetséges projektekről; olyanokról, mint a két ország közötti turizmus fejlődésével, az infrastruktúrába történő befektetéssel összefüggő munkálatok” – mondta a makedón miniszterelnök.²⁴⁰ Szó van arról, hogy a kínai vállalatok számára speciális szabadkereskedelmi zónát, vagy technológiai-ipari zónát nyitnának meg.²⁴¹

238 „Countries with the Highest Volume of Commodity Exchange with the Republic of Macedonia, January-June 2012”. *Republic of Macedonia State Statistical Office*, <http://www.stat.gov.mk/pdf/2012/7.1.12.09.pdf>, 2012. augusztus 6.

239 „Во Кина само со вино и цигари” [Kínába csak borral és cigarettával]. *Радио Слободна Европа*, <http://www.makdenes.org/content/article/24560872.html>, 2012. április 24.

240 „Македонија отворена за нови кинески инвестиции” [Makedónia nyitott az új kínai befektetések iránt]. *Dnevnik*, <http://www.dnevnik.com.mk/default.asp?ItemID=8C93F7A218F84247B643A28DEE90738B>, 2012. április 27.

241 уо.; „Кинезите пак ќе чујат за »Чебрен« и »Галиште« и »Вардарска Долина«” [A kínaiak odafigyelnek „Cserbenre”, „Galasitere” és a „Vardar-völgyre”]. *Utrinski vesnik*, <http://www.utrinski.com>.

Azt, hogy az említett memorandum (amit – ahogy az egy másik cikkből kiderül – 2011-ben írtak alá) még egyáltalán nem kötelezi a feleket semmire, jól mutatják a következők. A cikk szerint a „Vardarska dolina” projekt rendkívül bonyolult és költséges vállalkozás. Bár az egyik kínai korporáció 2004-ben részt vett a „Kozjak” projekt egyik részének megvalósításában, a memorandum aláírása óta eltelt időben nem sok szó esett a Vardarska dolina ügyéről. Nyilván nem véletlen, hogy a rá vonatkozó elképzeléseket ez év márciusában a makedónok bemutatták a világ leggazdagabb emberének, a mexikói Carlos Slimnek.²⁴²

A varsói megbeszélésekkel egy időben jelentette be a makedón erőgazdaság vezetője, hogy három olyan kínai buldózer vásárolnak, amelyekbe német motort építettek be, s amelyek – amint azt külön kiemelték – megfelelnek az európai előírásoknak.²⁴³

A tárgyalások Varsó után rendkívül gyorsan folytatódtak, hiszen a makedón miniszterelnök már május 13-án – a régióból elsőként – ötnapos látogatásra Kínába utazott. Az ott zajló megbeszélések a korábbiak egyenes folytatásának tekinthetők. Ez alkalommal öt nagyvárosban ötszáz kínai cég vezetői előtt ismertette a makedóniai befektetési lehetőségeket. Bár a látogatást állítólag nagy érdeklődés kísérte, a jelek szerint csupán két, felemás megállapodás született. Aláírtak egy, a befektetések ösztönzéséről szóló memorandumot, és bejelentették, hogy majd aláírják a makedón borok Kínába történő szállításáról szóló megállapodást.²⁴⁴

Nyáron két kínai delegáció is járt Makedóniában, de mindkét látogatás inkább udvariassági jellegű volt, mintsem eredményekben és főleg megállapodásokban gazdag.²⁴⁵

MONTENEGRÓ ÉS KÍNA

Kína 2003-tól 2006-ig konzulátust működtetett a Szerbia-Montenegró államszövetség kisebbik, függetlenedni kívánó köztársaságában. Már abban az időben is meglehetősen élénk kapcsolatrendszert alakítottak ki. A montenegrói miniszterelnök már 2003 júliusában Kínába látogatott. Megerősítette, hogy országa az „egy Kína” elvet fogadja el, s megállapodtak abban, hogy javítanak a turizmus, az ipar és a hajózás

mk/?ItemID=CAA64A132179C94B9A9611C5D68A9D5D, 2012. április 27.

242 „Морава настрана од »Вардарска Долина«“ [Morava távol van a „Vardar-völgytől”]. *Dnevnik*, <http://www.dnevnik.com.mk/default.asp?ItemID=D1CCE242FCAC7B4C9BF228ECBA97325E>, 2012. augusztus 13.

243 „Стопанисување со шумите според европски принципи” [Erdőgazdálkodás európai elvek szerint]. *Вечер*, <http://www.vecер.com.mk/default.asp?ItemID=C43C09A04F3AE846AE1EBF623B50920F>, 2012. április 27.

244 „Груевски: Посетата на Кина успешна од политички и екодомски аспект” [Gruevski: A kínai látogatás politikai és gazdasági szempontból hasznos]. *Влада на Република Македонија*, <http://vlada.mk/node/3192>, 2012. május 19.

245 „Ќе се продлабочува соработката меѓу Македонија и Кина” [Elmélyül a Makedónia és Kína közötti együttműködés]. *Курир*, <http://www.kurir.mk/makedonija/vesti/75944-Ke-se-prodlabocuvasorabotkata-megu-Makedonija-i-Kina>, 2012. június 27.; „Иванов–Хонг: Да се зголеми соработка меѓу Македонија и Кина”. [Ivanov–Hong: Növekedjen a Makedónia és Kína közötti együttműködés]. *Бесму*, <http://evesti.mk/2012/07/23/ivanov-hong-da-se-zgolemi-sorabptkata-megu-makedonija-i-kina/>, 2012. július 23.

területén meglévő együttműködésen.²⁴⁶ Decemberben már a kínai befektetések ügyét tárgyalták meg. 2004 augusztusában megállapodást írtak alá a Qingdao és Bar kikötője közötti együttműködésről.²⁴⁷

Montenegró 2006 májusában népszavazáson döntött arról, hogy független állam lesz; Kína 2006. június 14-én ismerte el az új államot. A montenegrói külügyminiszter júliusban Kínába látogatott, ahol találkozott a kínai miniszterelnökkel,²⁴⁸ valamint aláírta a diplomáciai kapcsolat létesítéséről szóló közös nyilatkozatot. Ebben meglehetősen részletesen írták le az „egy Kína” elv érvényesítését: „A Montenegrói Köztársaság elismeri, hogy a világon csupán egyetlen Kína van, és a Kínai Népköztársaság kormánya az egész Kínát képviselő egyetlen legális kormány, továbbá hogy Tajvan Kína területének elidegeníthetetlen része. Ellenzi »Tajvan függetlenségének« bármely formáját és azt, hogy Tajvan csatlakozzon bármelyik olyan nemzetközi vagy regionális szervezethez, amelynek csak szuverén országok lehetnek tagjai. A Montenegrói Köztársaság vállalja, hogy Tajvannal nem létesít semmiféle hivatalos kapcsolatot vagy információcserét.”²⁴⁹

Augusztus végén a két fél aláírta a gazdasági és kereskedelmi együttműködésről szóló megállapodást. Ugyanakkor, bár szintén a tárgyalóasztalon feküdt, nem írták alá azt, amelynek értelmében a kínai fél (anyagi?) támogatást nyújtott volna a montenegrói külügyminisztériumnak.²⁵⁰ A következő időszakban – egy kivétellel – évente zajlottak a magas szintű találkozók a két ország vezetői között, többnyire Kínában. 2009-ben az árucseré-forgalmuk 28,9 millió euró volt, a következő megoszlásban: az import értéke 28,8 millió euró, az exporté 0,09 millió. Kína 2,47 millió eurót fektetett be Montenegróban.²⁵¹

2009-ben megállapodást írtak alá a Poly Technologies Inc. nevű céggel arról, hogy a kínai fél két teherszállító hajót gyárt montenegrói megrendelésre. Az elsőt 2012 januárjában adták át a megrendelőnek.²⁵² Az említett találkozók közül az egyik legfontosabb az akkori pénzügyminiszter (ma miniszterelnök), Igor Lukšić 2010-es kínai látogatása. Azon ugyanis több megállapodást írtak alá a Poly Technologiessel, illetve egy másik céggel pedig az infrastruktúra (utak, hidak) területén történő beruházásokról. Tárgyaltak

246 „Montenegrin Prime Minister Milo Djukanovic in China”. *Government of Montenegro*, <http://www.gov.me/en/search/18025/831.html>, 2012. szeptember 15.

247 „Dobri uslovi za saradnju u pomorskoj privredi” [Jó feltételek a tengeri gazdálkodás területén]. *Podjeba.co*, <http://www.pobjeda.co.yu/naslovna.phtml?akcija=vijest&id=39365>, 2004. augusztus 24.

248 „Wen Jiabao Meets with Foreign Minister of Montenegro Vlahovic”. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/xos/gjlb/Montenegro/mahsi/t263666.htm>, 2006. július 7.

249 „The Joint Communiqué on the Establishment of Diplomatic Ties between the People's Republic of China and the Republic of Montenegro”. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/2649/t263851.htm>, 2006. július 13.

250 „Zeleno svjetlo za kineske turiste” [Zöld jelzés a kínai turisták számára]. *Vijesti*, <http://www.vijesti.cg.yu/arhiva.php?akcija=vijest&id=210845>, 2012. augusztus 30.

251 „Pregled bilateralnih odnosa” [A kétoldalú kapcsolatok áttekintése]. *Montenegro, Ministry of Foreign Affairs*, <http://www.mip.gov.me/index.php/Bilateralni-odnosi/kina.html>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 30.

252 „Svečanost isporuke broda Crnoj Gori održana u Šangaju” [Sanghajban ünnepélyesen átadták a hajót Montenegrónak]. *CRI online*, <http://croatian.cri.cn/288/2012/01/13/101s51501.htm>, 2012. január 13.

a telekommunikáció piacán jelentős szerepet betöltő Huawei Companyval, valamint az energetikában és útépítésben érdekelt Gezhouba Corporationnel és a Sinotransszal.²⁵³

2012 áprilisában a montenegrói kormányzat egyik tisztségviselője nem hivatalosan közölte a sajtóval, hogy Kína – arra számítva, hogy Montenegró belátható időn belül az EU tagja lehet – jó pozíciókat kíván magának biztosítani Montenegróban.²⁵⁴

A kínai miniszterelnök Varsóban – Crna Gora európai integrációs lehetőségeire utalva – azt mondta montenegrói partnerének, hogy támogatja és bátorítja a vállalkozók ottani befektetéseit. A két fél megbeszélésén nem csupán a tengeri forgalom, a hajóépítés, a konténerterminál, illetve a közlekedési infrastruktúra ügye szerepelt, de az oktatásba, illetve az egészségügybe történő befektetés is. A montenegrói miniszterelnök abban reménykedett, hogy a következő három év folyamán 150 millió euró körüli értékben tudják bevonni a kínai befektetőket. Szerinte mindez az autópálya ügyétől függ, s azt remélte, hogy az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banktól (EBRD) lehetőséget kapnak e terv megvalósítására.²⁵⁵

2012. augusztus végén a montenegrói miniszterelnök Kínába utazott, hogy átvegye az országnak készített második teherhajót is. Ez lehetőséget nyújtott arra, hogy a felek tovább folytassák a kínaiak montenegrói befektetéseiről szóló tárgyalásokat a Gezhouba és a Sinohydro vezetőivel. Montenegró azt reméli, hogy a kínai cégek szeptember végén ajánlatot tesznek a pljevljai hőerőműbe történő befektetésre. Másfelől abban bíznak, hogy tovább növelhetik a Kínába irányuló borexportot.²⁵⁶

Az ázsiai nagyhatalom Montenegró 2006-ban történt függetlenné válása óta 5,7 millió eurót fektetett be az országban, ennek felét a 2009-es évben. 2010-ben egy vállalat 3 millió euró értékű megállapodást kötött teherautók gyártására, s ugyanebben az évben írták alá a két ország közötti gazdasági-technikai együttműködésről szóló szerződést, amelynek keretében Montenegró mintegy egymillió euró értékű vissza nem térítendő támogatást kap.²⁵⁷ Kína több részletben, másfél millió euró értékben ajándékozott számítógép-tartozékokat Montenegrónak.²⁵⁸ 2012 szeptemberében a montenegrói kormány egyik tanácsadója (!) és a kínai EXIM bank memorandumot írt alá arról, hogy milyen

253 „Delegation of the Government of Montenegro, Led by the Deputy Prime Minister and Finance Minister, Mr. Igor Lukšić, PhD., Visited the People's Republic of China”. *Government of Montenegro*, <http://www.gov.me/en/search/96606/Delegation-of-the-Government-of-Montenegro-led-by-the-Deputy-Prime-Minister-and-Finance-Minister-Mr-Igor-Luksic-PhD-visited-the.html>, 2010. március 12.

254 „Kinezi kreću ka Evropi preko Crne Gore” [A kínaiak Montenegrón keresztül mennek Európába]. *Vijesti*, <http://www.vijesti.me/vijesti/kinezi-krecu-ka-evropi-preko-crne-gore-clanak-69402>, 2012. április 15.

255 „Kineski premijer obećao da će ulagati u CG” [A kínai miniszterelnök megígérte, hogy befektetnek Montenegróban]. *Vijesti*, <http://www.vijesti.me/vijesti/kineski-premijer-obecao-da-ce-ulagati-cg-clanak-71103>, 2012. április 26.

256 „PM Lukšić and Ministers Take over New Ship, Discuss Future Cooperation in Energy and Infrastructure with China”. *Government of Montenegro*, <http://www.gov.me/en/News/115914/PM-Luksic-and-ministers-take-over-new-ship-discuss-future-cooperation-in-energy-and-infrastructure-with-China.html>, 2012. augusztus 31.

257 „Ven Điabao podržava kineske investitore da ulazu u Crnu Gora” [Wen Jiabao támogatja a kínai befektetők montenegrói befektetéseit]. *Pobjeda*, <http://www.pobjeda.me/2012/04/26/ven-diabao-podrzava-kineske-investitore-da-ulazu-u-crnu-goru/>, 2012. április 26.

258 Vang: „Ambasadori i Kineska Razvojna Banka...”, i. m.

szándékai vannak a két félnek a közlekedési és energetikai infrastruktúra kiépítését, valamint a montenegrói tengerészet megújítását illetően.²⁵⁹

A két ország közötti árucseré alakulásáról a következőt közli a montenegrói statisztikai hivatal 2011-es évkönyve:²⁶⁰

Kína	2008	2009	2010
behozatal	123.834	90.343	88.864
kivitel	152	95	149

Bár a montenegrói sajtó érezhető büszkeséggel sorolta föl, hogy az önállóvá vált ország politikusai hány alkalommal jártak Kínában, a Montenegróba ellátogató kínai politikuskok közül azonban csak a kínai Államtanács egyik tagjának a függetlenségi referendum után három hónappal történt látogatása, valamint a közlekedési miniszterhelyettes ottani tárgyalásai említésre méltóak.²⁶¹

BOSZNIA-HERCEGOVINA ÉS KÍNA

A két ország 1995. április 3-án létesített egymással nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatot. A Zágrábban (!) aláírt nyilatkozat Tajvanra vonatkozó része egy fél mondatból bővebb ugyan, mint a Makedóniával megkötött hasonló dokumentumé, de lényegében ugyanazt tartalmazza.²⁶² 2000-ben kereskedelmi és gazdasági együttműködési megállapodást írtak alá. A két fél aktivitása 2002-től élénkült meg (ekkor kötötték meg a befektetésvédelmi megállapodást), és a 2011-ig tartó időszak alatt 2005-ben volt a legintenzívebb.

2007 márciusában a szarajevói kínai nagykövet elmondta, hogy országa szívesen fektetne be Boszniában.²⁶³ 2010 májusában a boszniai minisztertanács elnöke Pekingben találkozott a kínai miniszterelnökkel. Kína azon túl, hogy támogatta Bosznia-Hercegovina felvételét a WTO-ba, 1,09 millió boszniai márka értékű vissza nem térítendő támogatást nyújtott Sarajevónak. A boszniai fél ígéretet tett arra, hogy elhárítják az együttműködést akadályozó adminisztratív akadályokat.²⁶⁴

259 „Potpisan Memorandum sa Kineskom EXIM bankom” [Aláírták a memorandumot a kínai EXIM bankkal]. *Analitika*, <http://www.portalanalitika.me/ekonomija/vijesti/72893-potpisan-memorandum-sa-kineskom-exim-bankom.html>, 2012. szeptember 7.

260 „Statistical Yearbook of Montenegro 2011”. *Monstat*, <http://www.monstat.org/userfiles/file/publikacije/godisnjak%202011/18.spoljna.pdf>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 30. 147. o.

261 Uo.; „Bilateral Relations”. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zxjg/xos/gjlb/Montenegro/>. Letöltés ideje: 2012. augusztus 30.

262 „Joint Communique on Establishment of Diplomatic Relations between the People's Republic of China and the Republic of Bosnia and Herzegovina”. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, <http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjdt/2649/t15805.htm>. Letöltés ideje: 2012. szeptember 10.

263 „Meeting: Silajdzic–Wenxin”. *Fena*, http://www.fena.ba/public2_en/Category.aspx?news_id=FSA483555, 2007. március 6.

264 „Predsjedatelj VM BiH razgovarao sa premijerom Kine” [BiH minisztertanácsának elnöke a kínai miniszterelnökkel tárgyalt]. *Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina*, <http://www.>

Izgalmas kérdéseket vet föl a szerb entitás két települése, Banja Luka és Doboj között tervezett autópálya ügye. Az elképzelést 2006-ban vetették fel. 2008-ban a Strabaggal, majd egy szlovén céggel (CPM) írtak alá megállapodást, de egyiknek sem sikerült hitelt kapnia a vállalkozáshoz.²⁶⁵ Banja Luka fő szempontja az volt, hogy a városnak ne kelljen hitelt fölvennie, az autópályát inkább koncesszióba adja. Milorad Dodik akkori miniszterelnök 2010-ben már tárgyalta Kínával az autópálya építéséről,²⁶⁶ de akkor már nem koncesszióról volt szó, hanem valamilyen hitelről.²⁶⁷ Ennek ellenére 2011 elején több cég is felmerült lehetséges befektetőként, majd 2011 augusztusában előzetes megállapodást kötöttek a kínai CRBC-vel. Ennek értelmében eltértek volna attól a korábbi tervtől, hogy az autópálya két szakaszban készíttessék el, a kínai cég ugyanis vállalta a 72 kilométernyi pálya egészének megépítését. Ennek érdekében a szerb fél 401 millió eurónyi hitelt vett volna fel, a beépített anyagok és a kivitelezők alapvetően kínaiak lettek volna. Bár a megállapodásban arról volt szó, hogy az építkezésben 45 százalékkal részesednek a hazai és 55 százalékkal a kínai vállalkozók, ekörül azonnal fellángolt a vita. „Azt mondják, az a cél, hogy ebben a hatalmas projektben minél több hazai kivitelező vegyen részt, a kínai EXIM bank azonban a hitelt a saját kivitelezőikhez köti.”²⁶⁸ Akkor még arról volt szó, hogy ez további tárgyalások témája lesz, s a végleges megállapodást 2011. október végéig kell aláírni. Ugyanezen év szeptemberében a két külügyminisztérium küldöttségének megbeszélésén abban reménykedtek, hogy az autópálya-építés sikere megnyitja a kapukat a további kínai befektetők előtt.²⁶⁹ Októberben már érzékelhető volt a bizonytalanság, majd december elején kiderült, hogy a kínaiak a megadott határidőig nem írták alá a megállapodást.²⁷⁰

Mivel a sajtó az okokról nem számolt be, s a kormány honlapján sincs információ, csak találgathatunk arról, vajon a kivitelezők aránya körüli vita vezetett-e ide, vagy pedig a fenti hír egyik kommentálójának van igaza, aki szerint a tervezett autópályán nem lenne akkora forgalom, hogy az kifizetődővé tegye a vállalkozást. Nem segíti a tisztánlátást a következő három hír sem. 2011 decemberében a Banja Luka-i kormányzat az EBRD-hez

vijececinistara.gov.ba/saopstenja/saopstenja_predsjedavajuceg/?id=10460, 2010. május 7.

265 „Ako bude sreće proćice i kroz CRNČU” [Ha szerencsénk lesz, keresztülhalad Crnč településen]. *Derventa-jug/CRNČA*, <http://derventa-jug.jimdo.com/novosti/>, 2011. január 25.

266 „Government Gives Consent to Conclusion of Preliminary Agreement on Banja Luka – Doboj Motorway Construction. *Republic of Srpska Government*, http://www.vladars.net/eng/vlada/ic/ns/Pages/Government_Gives_Consent_to_Conclusion_of_Preliminary_Agreement_on_Banja_Luka-Doboj_Motorway_Construction.aspx, 2011. augusztus 23.

267 „Kinezi odustaju od autoputa Banja Luka – Doboj” [A kínaiak elálltak a Banja Luka – Doboj autópálya megépítésétől]. *Buka*, <http://www.6yka.com/novost/16797/Kinezi-odustaju-od-autoputa-Banja-Luka-Doboj>, 2011. december 13.

268 „Najveći dio autoputa grade kineske firme” [Az autópálya legnagyobb részét kínai cégek építik]. *Capital.ba*, <http://www.capital.ba/ekskluzivno-najveci-dio-autoputa-banjaluka-doboj-gradice-kineski-gradevinari-od-kineskog-materijala/>, 2011. augusztus 25.

269 „U Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine održane redovne bilateralne konsultacije ministarstava vanjskih poslova Bosne i Hercegovine i Narodne Republike Kine” [Bosznia-Hercegovina külügyminisztériumában megtartották a kínai nemzeti bank és a Bosznia-Hercegovina külügyminisztériuma közötti rendszeres kétoldalú találkozót]. *Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine*, <http://www.mfa.ba/aktuelnosti/arhiva/?id=19855>, 2011. szeptember 5.

270 „Kinezi odustaju...”, i. m.

fordult 150 millió euró hitelért annak érdekében, hogy az eredeti tervhez visszatérve, az autópályát két szakaszra bontsák, s az említett hitel a Prnjavora–Doboj közötti szakasz megépítéséhez kellett. 2012. augusztus 25-én az EBRD által biztosítandó pénz ígéretének birtokában a boszniai „Integral inženjering” és a szkopjei „Granit” megállapodást írt alá arról, hogy az említett szakaszt három év alatt megépítik.²⁷¹ A másik hír arról szól, hogy a bosznia-hercegovinai közlekedési miniszter 2012 júniusában (a fenti kudarc ellenére) azt kérte a szarajevói kínai nagykövettől, szólítsa föl a kínai korporációkat, hogy kapcsolódjanak be az V/c európai közlekedési korridor megépítésébe, illetve más infrastrukturális beruházásokba.²⁷² Végül a harmadik figyelemre méltó hír az EXIM bank és Montenegró közötti memorandum aláírása.

Míg Bosznia-Hercegovina minisztertanácsának elnöke a varsói találkozón a két ország közötti hagyományosan jó barátságot emelte ki, addig a kínai fél azt hangsúlyozta, hogy jelentős lehetőségek vannak az országaik közötti együttműködés területén, s kifejezte azt a reményét, hogy Bosznia-Hercegovina éppúgy részt vesz majd a régió közlekedési hálózata fejlesztéséről szóló majdani konferencián, mint a Kína és a régió közötti turizmus elősegítésére irányuló együttműködésben. A boszniai vezető azt remélte, hogy a kínai felet érdekelni fogja az energetika és az autópálya-építés területén meglévő befektetési lehetőség. Közvetlen befektetésre szólította fel a kínai vállalatokat, és azt ígérte, hogy az ország intézményei ehhez minden segítséget megadnak majd.²⁷³ A kormányfő beszédéből kiderült, hogy a két ország közötti kereskedelembe Bosznia-Hercegovina óriási deficitet halmozott fel.²⁷⁴

A PEKINGI TIKTÁRSÁG MEGNYITÓJA

A Pekingben 2012. szeptember 4–6-án tartott találkozón ünnepélyesen megnyitották a Kína, valamint a közép- és kelet-európai országok közötti együttműködést segítő titkárságot. Ez gondoskodik majd a Kína és a térség 16 országa közti kommunikáció és koordináció működéséről. Az egyes országok az együttműködés biztosítására nemzeti koordinátorokat neveztek ki. A megnyitón természetesen képviseltette magát a térség valamennyi országa. Kétségtelen tény, hogy ez mindenekelőtt protokolláris esemény volt (a küldötteket fogadta a kínai miniszterelnök is), de érdemes áttekinteni az érintettek reakcióit.

271 „Potpisan Ugovor o izgradnji autoputa Banjaluka–Doboj” [Aláírták a Banja Luka – Doboj autópálya megépítéséről szóló szerződést]. *Buka*, <http://www.6yka.com/novost/27520/potpisan-ugovor-o-izgradnji-autoputa-banjaluka-doboj>, 2012. augusztus 25.

272 „I Kinezi pozvani da grade naš koridor” [A kínaiakat is hívták, hogy vegyenek részt a folyosó megépítésében]. *Vijesti.ba*, <http://www.vijesti.ba/vijesti/bih/90449-Kinezi-pozvani-grade-nas-koridor.html>, 2012. június 6.

273 „Bevanda pozvao Kineze na ulaganja u Bosnu i Hercegovinu” [Bevanda sürgette a kínaiakat, hogy fektessenek be Bosznia-Hercegovinában]. *Večernji list*, <http://www.vecernji.ba/vijesti/bevanda-pozvao-kineze-ulaganja-bosnu-hercegovinu-clanak-402887>, 2012. április 26.

274 „Govor predsjedatelja VM BiH na susretu šefova država srednje Europe i Kine” [BiH minisztertanácsa elnökének beszéde a közép-európai országok és Kína vezetőinek találkozásánál]. *Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina*, [http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/predsjedavajuci/govori_predsjedavajuceg/?id=12862](http://www.vijeceministara.gov.ba/saopštenja/predsjedavajuci/govori_predsjedavajuceg/?id=12862), 2012. április 26.

Szlovéniában a külügyminisztérium gazdasági diplomáciával foglalkozó igazgatóságának vezetőjét nevezték ki koordinátornak. Az ő ott elhangzott beszédéből csak annyit közöltek, hogy a Szlovénia és Kína közötti külkereskedelmi és beruházási egyenlőtlenségeket hangsúlyozta. „Szlovénia a 16 résztvevő tagállam közül a legnagyobb befektető Kínában, miközben a szlovéniai kínai befektetés csekély” – mondta.²⁷⁵ Kifejezte azt a reményét, hogy a varsói kezdeményezés hozzájárul majd a kiegyensúlyozatlanság csökkenéséhez.

E szűkszavúságot némileg ellensúlyozza, hogy ez alkalomból megszólaltatták Kína szlovéniai nagykövetét is. Ő a két ország között húsz éve meglévő kapcsolatokat pragmatikusnak nevezte. Szerinte Kína és Szlovénia között a nemzetközi és regionális ügyekben rendkívül jó és széles körű a kommunikáció és az egyeztetés, három testvérvárosi kapcsolat is működik: Chengdu és Ljubljana, Yixing és Novo Mesto, valamint Jiujiang és Koper között. Kiemelte, hogy az árucsera a kezdeti 11 millió dollárról 2011-re 1,88 milliárd dollárra nőtt, ami százhatvanszoros növekedést jelent. Szlovénia az egykori Jugoszlávia köztársaságai közül Kína legnagyobb kereskedelmi partnere. Az együttműködés szempontjából jónak nevezte Szlovénia földrajzi helyzetét. Míg a kínai miniszterelnök Varsóban azt mondta, hogy Kína arra ösztönzi a vállalatokat, hogy kössenek üzleteket Szlovéniával, addig a nagykövet arra biztatta a szlovénokat, hogy igyekezzenek magukhoz vonzani a kínai befektetőket. Ő azt állította, hogy „a szlovén vállalatok Kínában több mint 10 millió dollárt fektettek be”.²⁷⁶ Hangsúlyozta, hogy a kínai befektetési bank elnökhelyettese májusban Szlovéniában járt, s azt is, hogy Kína hajlandó együttműködni az összes infrastrukturális projektben, beleértve a vasutat, a kikötőket és az autópályákat. Úgy vélte, hogy e projektek sikere mindenekelőtt az üzleti környezettől függ.

Horvátországot a tengerészeti, közlekedésügyi és infrastruktúrában illetékes miniszter képviselte Pekingben, de a küldöttség tagja volt a külügyminiszter és a pénzügyminiszter helyettese is. Az erről szóló szűkszavú jelentés arról számol, be, hogy a horvátok arra hívták fel partnereiket, gondolják végig a horvátországi infrastruktúra, energetika, közlekedés és turizmus területén meglévő lehetőségeket. A horvát küldöttség számos közigazgatási egység és vállalat vezetőivel találkozott, de a részletekről semmit sem közöltek.²⁷⁷ A találkozó a sajtó figyelmét sem keltette fel.

Szerbiát az oktatási-tudományos és technikai ügyek minisztere képviselte, ő találkozott kínai partnerével. Azt javasolta, hogy vizsgálják meg a szerbiai befektetések lehetőségét, különös tekintettel a jelenleg formálódó tudományos-technikai parkokra. Kínai partnere ezt üdvözölte, és közös tudományos-kutató

275 „GD Raščan o slovensko–kitajskem poslovnem sodelovanju” [Raščan igazgató úr a szlovén–kínai üzleti együttműködésről]. *Republika Slovenija, Ministrstvo za Zunanje Zadeve*, http://www.mzz.gov.si/nc/si/medijisko_sredisce/novica/article/6/31142/35b47ab23c2a86028aee8236ebf57f48/, 2012. szeptember 7.

276 „Kitajski veleposlanik o sodelovanju v infrastrukturnih projektih v Sloveniji” [A kínai nagykövet a szlovéniai infrastrukturális projektben való együttműködésről]. *Večer*, 2012. szeptember 7.

277 „Ministar Hajdaš Dončić s kineskim premijerom Wen Jiabaom” [Hajdaš Dončić miniszter Wen Jibao kínai miniszterelnökkel]. *Vlada Republike Hrvatske*, http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/novosti_i_najave/2012/rujan/ministar_hajdas_doncic_s_kineskim_premijerom_wen_jiabaom, 2012. szeptember 6.

parkok létrehozását indítványozta.²⁷⁸ A miniszter szerint – aki 50 olyan projekt jegyzékét mutatta be partnereinek, amelyek érdemesek a kínai befektetők figyelmére vagy az együttműködés valamilyen formájára – Szerbia ezt a találkozót a 2009 óta meglévő stratégiai partnerség megerősítésének tekinti.²⁷⁹

A makedón küldöttséget a miniszterelnök vezette, és részt vettek benne a kabinet gazdasági ügyekkel megbízott miniszterei. A delegáció tevékenységéről nem derült ki semmi, de a találkozó alkalmából Makedónia pekingi nagykövete aláírta a Makedón Köztársaság kormánya és a kínai export-import bank közötti memorandumot (*Memorandum of Understanding*).²⁸⁰

Feltehetően jelen volt Bosznia-Hercegovina és Montenegró képviselője is, e két ország kormánya azonban ezt nem tartotta annyira fontosnak, hogy ezzel kapcsolatos bármilyen információt kiadjon. Azt viszont az újságból megtudhattuk, hogy a montenegrói szocialista párt – amelynek vezetője közölte, hogy pártja (1991-es) megalakulása óta egyfolytában hatalmon van, és a legteljesebb mértékben hozzájárult az ország fejlődéséhez – küldöttsége fontos gazdasági vezetők kíséretében ugyanebben az időben felkereste Sanghajt, és tárgyalt a kínai kommunista párt helyi vezetőjével. Az ottani kikötő vezetői előtt ismertették a bari kikötő nyújtotta lehetőségeket, megállapodtak abban, hogy a kínai fél szakértői csoportot küld Montenegróba, hogy megvizsgálják az együttműködés lehetőségeit. Felkeresték a pudongi különleges gazdasági zónát és más ipari parkokat is.²⁸¹

ÖSSZEGZÉS

Kétségtelen tény, hogy Kína – mindenekelőtt a térségbe irányuló exportjával – jelen van az egykori Jugoszlávia köztársaságaiban, ezek az országok azonban alig képesek arra, hogy komolyabban exportáljanak Kínába, kereskedelmi deficitjük nagymértékű. Bár immár hosszú évek óta szó van arról, hogy Kína komoly beruházóként jelenik meg az infrastruktúra, az energetika és a telekommunikáció területén, egyelőre mindenekelőtt a tárgyalásokról és a szándéknyilatkozatokról lehet tudni. A zimonyi hidat leszámítva eddig igazán komoly kínai beruházások nem voltak. Úgy tűnik, hogy a varsói találkozón elhangzottak mindkét fél döntéshozóit és vállalkozóit megmozgatták, egyelőre azonban nem látható, hogy mindennek mi lesz a hozadéka.

278 „Naučno-tehnološka saradnja Srbije i Kine” [Szerbia és Kína tudományos-technikai együttműködése]. Vlada Republike Srbije, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, <http://www.mpn.gov.rs/sajt/aktuelnosti.php?id=5368>, 2012. szeptember 5.

279 „U Kini pokazani projekti iz Srbije” [Kínában bemutatták a szerbiai projekteket]. B92, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2012&mm=09&dd=06&nav_id=640841, 2012. szeptember 6.

280 „State Secretary Vlado Misajlovski Takes Part in Inaugural Conference of Secretariat for Cooperation between People’s Republic of China and Central and Eastern Europe Countries and First Meeting of Secretariat National Coordinators”. Republic of Macedonia, Ministry of Foreign Affairs, <http://www.mfa.gov.mk/?q=node/1408&language=en-gb>, 2012. szeptember 7.

281 I. K.: „Delegacija DPS-a završila radnu posjetu Kini: Politički odnosi dobri, ekonomski će biti bolji” [A DPS küldöttsége befejezte kínai munkalátogatását: a politikai kapcsolatok jók, a gazdaságiak jobbakké lesznek]. Pobjeda, <http://www.pobjeda.me/2012/09/07/delegacija-dps-a-završila-radnu-posjetu-kini-politicki-odnosi-dobri-ekonomski-ce-bit-bolji/>, 2012. szeptember 7.

Az egész történet egyik legérdekesebb kérdése az, hogy miképpen kell értékelnünk a *Frankfurter Rundschau* megállapítását. A lap véleményrovatának szerzője²⁸² arra hívja fel a figyelmet, hogy egy kínai cég egy, a boszniai szerb entitásban megépítendő szénerőmű ügyében 50 százalékkal kedvezőbb ajánlatot nyújtott be, mint a francia Alstom, illetve kanadai és lengyel partnerei. A szerző röviden ismerteti a kínai vállalkozások térségbeli törekvéseit, s azt érzékelteti, hogy a kínaiak olcsóságukkal ki fogják szorítani erről az ígéretes piacról a konkurens cégeket.

Megítélésem szerint az általam felsoroltakból és a szerző által elmondottakból az derül ki, hogy bizonyos kínai cégek biztosan megszereznek majd különböző piacokat, de a végleges döntések körüli bizonytalanság azt is mutatja, hogy a térség döntéshozói (különösen a horvátok és a szlovénok) alaposan mérlegelik még, hogy milyen beruházásokat engednek be az országukba.

2012. szeptember 20.

282 Norbert Mappes-Niediek: „Investoren im Balkan: Billig und risikofreudig”. *Frankfurter Rundschau*, <http://www.fr-online.de/meinung/analyse-investoren-im-balkan--billig-und-risikofreudig,1472602,11803420.html>, 2012. március 9.

Matura Tamás

KÍNA GAZDASÁGI TÉRNYERÉSE KÖZÉP-EURÓPÁBAN

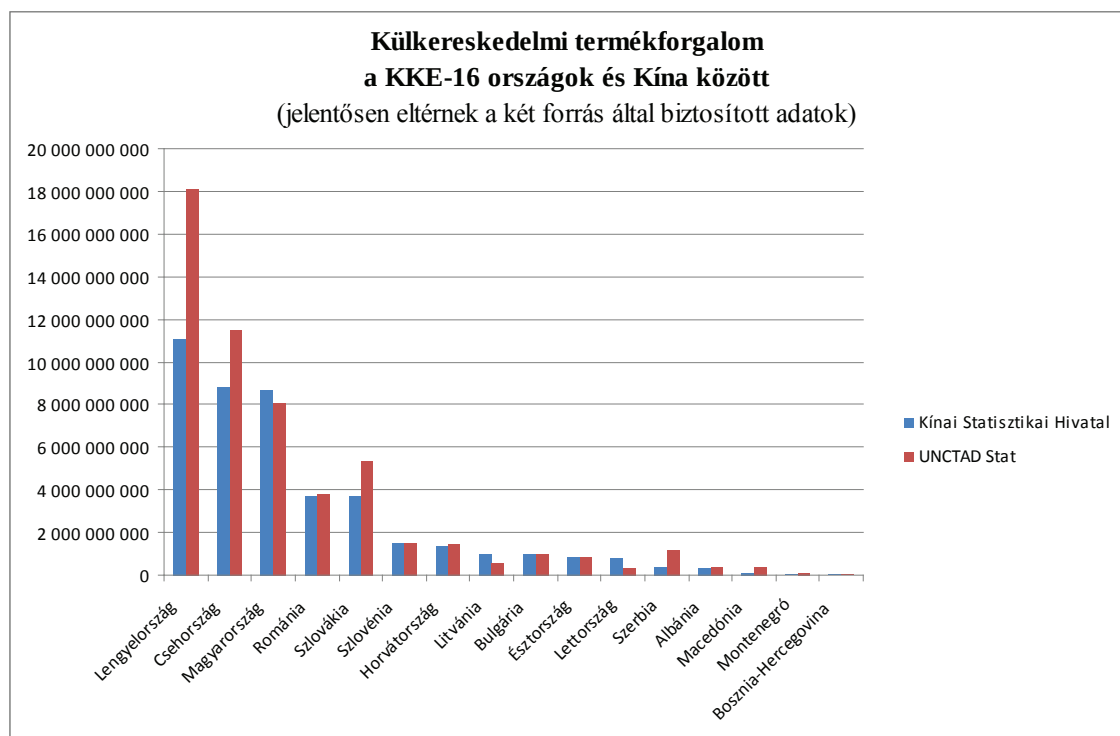
Kína európai befektetései több alkalommal is címlapra kerültek az elmúlt években, különösen azon esetekben, amikor valamely patinás európai vállalat vált felvásárlási célpontjává. Az, hogy az MG Rover, a Saab és végül a Volvo teljesen vagy részlegesen kínai tulajdonba került, felkeltette a sajtó érdeklődését, sőt gyakran a mérvadónak tekintett források is Európa Kína által történő felvásárlásával fenyegettek. Természetesen mindezek a félelmek eltűlöztek, ugyanakkor valóban igaz, hogy az európai gazdaság és a tőzsdei cégek gyengélkedése kiváló lehetőséget teremtett a kínai vállalatok számára európai versenytársaik különböző okokból történő felvásárlására.

Bár Európa általában híve a nyitott és befektetőbarát üzleti környezetnek, a kínai vásárlások motivációja és következményei kapcsán gyakran merülnek fel aggódalmak. Véleményem szerint nehezíti a tisztánlátást a megbízható és átfogó jellegű információk, adatok hiánya; ismeretük elősegítené a gyorsan változó helyzet áttekintését. Emellett a naprakész szakirodalom terén is komoly elmaradás mutatkozik, ami egyrészt a megfelelő adatbázisok hiányából, másrészt pedig a kínai gazdasági jelenlét újszerűségéből fakad. További akadályt jelent, hogy a helyzet olyan gyorsan változik, hogy még a meglévő adatok és statisztikák is hamar elavulttá válnak, és nem áll rendelkezésre összeurópai kimutatás. Szeptemberben mutatta be a Europe China Research and Advice Network (ECRAN) a Chatham House-ban a *Chinese Overseas Direct Investment in the European Union* című kiadványát. Feltűnő, hogy nem éppen túl friss – 2008-as – adatokat közöl a mérvadónak szánt kötet, amely szerint Magyarországon mintegy 9 millió eurónyi kínai működő tőke került befektetésre. Ehhez képest a ma érvényes adat ennek körülbelül 222-szerese: 2,5 milliárd dollár (2 milliárd euró).

Rendelkezésre állnak ugyanakkor a kínai kereskedelmi minisztérium által közölt adatok (2010-ig),²⁸³ illetve a UNCTAD adatbázisa. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy még megfelelő mennyiségű és minőségű adat meglete esetén is nehéz lenne megmondani a tőkeáramlás valódi forrásait, mivel 2010-ben a kínai működőtőke-export több mint háromnegyede Hongkongon, Luxemburgon, Szingapúron vagy a Brit Virgin-szigeteken és más adóparadicsomokon keresztül hagyta el a Kínai Népköztársaságot (gyakran csak rövid időre, mert gyakori jelenség a kínai tőke adózási okokból történő „körbeutaztatása” a világ más tájain). Hongkong önmagában 55 százalékát fogadja a kínai ODI (*Outward Direct Investment*) kiáramlásának.

Hasonlóan bizonytalan sokszor a helyzet a Kínával folytatott külkereskedelem kapcsán. Gyakran igen komoly eltéréseket tapasztalni az egyes (közép-)európai országok, a kínai források és a nemzetközi szervezetek által közölt adatok között.

283 2010 *Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment*. Peking: Ministry of Commerce of the People's Republic of China, 2010.

Ami bizonyosnak látszik: az elmúlt évtizedben tapasztalható tendencia alapján jelentősen növekedett a KKE-16²⁸⁴ régió és Kína közötti kereskedelem volumene, de azt leginkább a régió országainak komoly passzívuma jellemzi. A Kínával szembeni kereskedelmi deficit tényét egyes országok – így például Magyarország – esetében árnyalja, hogy az importált termékek jelentős (bár nehezen felmérhető) hányada az adott ország által gyártott termékbe beépülve reexportra kerül Nyugat-Európa irányába. Ugyanakkor az is igaz, hogy a Kínába irányuló jelentősebb exportot felmutatni képes államok – köztünk hazánk – kivételének többségét a náluk jelen lévő multinacionális vállalatok generálják, ami arra enged következtetni, hogy a KKE-16 régió kis- és középvállalati szektora még alig képes megfelelni a kínai piac kihívásainak.

A fentiek alapján jelen tanulmány arra tesz kísérletet, hogy eloszlasson néhány félreértést a kínaiak európai befektetési tevékenységével kapcsolatban, illetve rámutasson, hogy régióink számára Kína gazdasági, kereskedelmi szerepvállalása aligha jelent majd megváltást, viszont a bizonytalan európai gazdasági környezetben fontos kiegészítő erőforrássá válhat.

284 Bár a „Közép-Európa”, illetve „Kelet-Közép-Európa” fogalmak pusztán definiálásának is könyvtárnyi irodalma van – gyakran eltérő földrajzi lehatárolással –, a Kínához fűződő kapcsolatok terén immáron abban a kényelmes helyzetben vagyunk, hogy az egyszerű KKE-16 fogalmat használhatjuk. Ez alatt azt a 16 régióbéli országot (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Észtország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Macedónia, Magyarország, Montenegró, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia) értjük, amelyek 2012 áprilisában, Varsóban találkoztak a kínai miniszterelnökkel, és részt vesznek a 2012 szeptemberében a kínai külügyminisztériumban megalakult, az együttműködést elősegítő titkárság munkájában.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Mivel Kína jelenléte és befektetési tevékenysége a kelet-közép-európai régióban egy viszonylag új jelenség, a megbízható és átfogó jellegű források száma igen alacsony. Az általános EU–Kína kapcsolatok terén Françoise Nicolas 2009-es tanulmányában rámutatott, hogy bár folyamatosan nőnek Kína európai befektetései, arányuk valójában elenyészően alacsony az összes európai működőtőke-állományon belül.²⁸⁵ Bár 2009 óta némileg csökkent az Európai Unióban befektetett közvetlen működőtőke-beruházások (FDI) mennyisége (az UNCTAD Stat adatai alapján a 2009-es 7322 milliárd dollárról a 2011-es 7275 milliárdra), az összkép alig változott; a kínai hivatalos adatok szerint²⁸⁶ 2010-ben 12,5 milliárd dollár volt az EU-ban befektetett kínai tőke állománya, míg a Thilo Hanemann és Daniel H. Rosen által jegyzett „China Invests in Europe: Patterns, Impacts and Policy Implications” című tanulmány²⁸⁷ szerint 2011-ben 20,9 milliárd, a Heritage Foundation China Global Investment Tracker programja szerint pedig 60,3 milliárd dollár volt (a már megkötött, de még ténylegesen meg nem valósult szerződéseket is beleszámolva). Vagyis még ez utóbbi esetben is az Unióban befektetett összes külföldi működő tőkének csupán 0,82 százalékát képviselik a kínai investíciók.²⁸⁸ Nicolas véleménye szerint – és e téren a szakirodalom egybehangzó állásponton van – a kínai befektetések fő motivációi Európában: a piacszerzés, a stratégiai befektetések, illetve a technológiatranszfer. Hasonló jelentősége van számukra a jó nevű márkák, illetve a hozzájuk kapcsolódó *know-how* és logisztikai rendszerek felvásárlásokon és vállalategyesítéseken keresztül történő megszerzésének. Nicolas szerint eleddig az Európában jelen lévő kínai vállalatok teljesítménye, profitabilitása csalódást keltő. (Meglátásom szerint ugyanakkor egyes esetekben ez abból is következhet, hogy a kínai cégek a piacok megszerzése érdekében tudatosan kezdeti veszteségekkel számoltak. A gondot az elhúzódó európai válság okozza, amely e veszteségeket a tervezettnél jóval nagyobbra duzzasztja.)

Haico Ebbers és Jianhong Zhang tanulmányában²⁸⁹ rámutatott, hogy az EU tagállamai, beleértve a kelet-közép-európai régiót is, kedvező befektetési környezetet teremtettek a kínai „*Going out*” stratégia bevezetéséhez kapcsolódóan annak érdekében, hogy minél több kínai tőkét vonzzanak magukhoz. A KKE-16 régió különösen érdeklődik e lehetőség iránt, ezért adókedvezmények, vámkönnyítések, ipari parkok és a kettős adóztatás elkerüléséről szóló megállapodások segítségével igyekeznek erősíteni működőtőke-vonzó képességüket. Csehország, Magyarország, Lengyelország és Románia kétoldalú adóügyi

285 Françoise Nicolas: „Chinese Direct Investment in Europe: Facts and Fallacies”. *Chatham House Briefing Paper*, No. 1. (2009).

286 2010 Statistical Bulletin....

287 Thilo Hanemann – Daniel H. Rosen: „China Invests in Europe: Patterns, Impacts and Policy Issues”. *Rhodium Group*, <http://rhgroup.net/events/china-invests-in-europe-patterns-impacts-and-policy-issues>, 2012. június 7.

288 Derek Scissors: „China Global Investment Tracker: 2012”. *The Heritage Foundation*, <http://www.heritage.org/research/reports/2012/01/china-global-investment-tracker-2012>, 2012. január 6.

289 Haico Ebbers – Jianhong Zhang: „Chinese Investments in the EU”. *Eastern Journal of European Studies*, Vol. 1. No. 2. (2010). 187–206. o.

megállapodásokat is kötött Kínával. Mindennek dacára, az összes külföldön befektetett kínai működő tőke állományában Európa igen kis szeletet képvisel (kínai adatok alapján 5 százalékot), ami különösen szembetűnő, ha figyelembe vesszük az EU világgazdasági súlyát.

A gazdasági és politikai kapcsolatok összefüggései, pontosabban „össze nem függései” kapcsán érdekes megállapításra jutott Rudolf Fürst és Gabriela Pleschová.²⁹⁰ Véleményük szerint Kína Csehországgal és Szlovákiával fenntartott kapcsolatai, illetve általában közép-európai aktivitása annak a szélesebb stratégiának képezik a részét, amely a kisebb, kevésbé kritikus EU-tagállamokkal ápolt bilaterális kapcsolatok erősítését célozza. Az igazán figyelemreméltó megállapításuk azonban az, hogy az ideológiai különbségeknek, sőt még a kritikusabb hangvételnek sincs különösebb hatása a Kínával fenntartott üzleti kapcsolatokra. Míg Prága lényegesen erősebb hangot ütött meg korábban Kínával szemben az emberi jogok védelme vagy a tajvani kérdés kapcsán, mint Pozsony, a cseh–kínai gazdasági kapcsolatok semmiféle hátrányt sem szenvedtek a szlovák–kínaihoz képest. Mindennek némileg ellentmond Andreas Fuchs és Nils-Hendrik Klann kutatása, amely szerint például a dalai láma fogadása 8–16 százalékkal veti vissza az adott ország Kínába irányuló exportját, körülbelül kétéves időtartamra.²⁹¹

Aggodalomra ad okot Kína közép-európai ténykedése Francois Godement, az egyik legismertebb nyugat-európai Kína-kutató szerint. A Science Po professzora, aki összeurópai szemszögből nézi a fejleményeket, arra a következtetésre jutott a varsói találkozót kommentáló írásában,²⁹² hogy a közép-európai államok Kína felé közeledése erősíti az Uniót széthúzó erőket. Ehelyett az EB által kidolgozandó egységes, EU-szintű Kína-stratégiára lenne szükség; ugyanakkor elismeri, hogy a nagy tagállamok – így az Egyesült Királyság és Németország is – leginkább saját gazdasági érdekeiket tartják szem előtt a Kínához fűződő kapcsolataik terén.

A Kína–Közép-Európa-kapcsolatok regionális szintű áttekintésének ritka példája a lengyel Central&Eastern Europe Development Institute *Partners of Rivals? Chinese Investment in Central and Eastern Europe* című kiadványa, amely a címéből is adódóan, leginkább a befektetési kapcsolatokat veszi górcső alá.²⁹³ E tanulmány az egyik első kézzelfogható jele annak, hogy Lengyelország a korábbi lanyhaságát lerázva, most teljes erőbedobással igyekszik behozni lemaradását a Kínához fűződő kapcsolatok terén. Ahogy a szerzők is gyakran utalnak rá, a lengyel fél számára meglepő és egyben elfogadhatatlan, hogy bár hazájuk regionális vezető szerepre tör minden téren, Magyarországon lényegesen több kínai befektetés jött eddig létre. A tanulmány nem is titkolja, hogy Varsó célja térségbeli elsősége törni. E célkitűzés érdekében az amúgy is komoly anyagi és emberi erőforrások – elég csak arra utalni, hogy a PISM, azaz a lengyel külügyi intézet több mint harminc kutatóval rendelkezik – felett diszponáló lengyel külpolitika különösen

290 Rudolf Fürst – Gabriela Pleschová: „Czech and Slovak Relations with China: Contenders for China’s Favour”. *Europe–Asia Studies*, Vol. 62. No. 8. (2010). 1363–1381. o.

291 Andreas Fuchs – Nils-Hendrik Klann: „Paying a Visit: The Dalai Lama Effect on International Trade”. SSRN, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1694602, 2010. október 19.

292 Francois Godement: „China Goes for the New Europe in Warsaw”. *E!Sharp*, <http://esharp.eu/be-our-guest/17-china-goes-for-the-new-europe-in-warsaw/>, 2012. április.

293 *Partners of Rivals? Chinese Investment in Central and Eastern Europe*. Varsó: Central&Eastern Europe Development Institute, 2012.

sokat tesz. Példa erre a varsói csúcstalálkozó mellett az is, hogy a lengyel V4-elnökséghez kapcsolódóan Sikorski lengyel külügyminiszter pekingi látogatása során saját delegációja tagjaiként utaztatta a visegrádi országok külügyi intézeteinek vezetőit a China Institute for International Studies és a PISM által közösen szervezett konferenciára.

KÍNAI MOTIVÁCIÓK

Felmerül a kérdés, hogy Kína milyen gazdasági lehetőségeket lát a tágabban értelmezett közép-európai régióban, azaz azon tizenhat országban, amelynek vezetői Varsóban 2012 áprilisában a kínai kormányfővel rendezett csúcstalálkozón részt vettek. Gyakran emlegetett és egyben nyilvánvaló tény, hogy a közép-európai országok EU-tagsága felértékelte politikai és gazdasági szerepüket Kína szemében. Ugyanakkor arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a részt vevő országok közül öt (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Macedónia, Montenegró és Szerbia) nem uniós tagállam, ettől függetlenül kínai szemszögből a régióhoz tartozónak tekintendők, a kínai külügyminisztériumban a térséggel való kapcsolattartásért felelős titkárság munkájában is jelentőséggel bírnak.²⁹⁴ Mindeközben Ukrajna és Belorusszia nem szerepelt a meghívottak listáján – valószínűleg nem függetlenül a Moszkvához fűződő viszonyuktól.

Egy további gyakran elhangzó érv Kína térségbeli szerepvállalása kapcsán, hogy a régió államait egyfajta kapunak tekinti az EU egésze irányába, sőt maguk a térségbeli országok is efféle minőségben szeretnék feltüntetni magukat Peking szemében. E megközelítéssel az a gond, hogy értelmetlen, értelmezhetetlen, de legalábbis még egyik fél sem töltötte meg reális tartalommal. Egyrészt a kínai áruk egyik legnagyobb felvevőpiaca már régóta az Európai Unió – e kereskedelem kapui a nagy nyugati tengeri kikötők és konténerterminálok. Azaz e szempontból már vannak kapuk, logisztikai központok bőségesen. Másrészt a kínai működőtőke-befektetések is utat találtak Nyugat-Európába, míg a közép- és kelet-európai térségbe eddig csupán kis hányaduk érkezett. Felmerülhet még, hogy a nyugatihoz képest (pl. a munkajog területén) lazább szabályozási környezetben reménykedő kínai cégek termelést telepítsenek az új EU-tagállamokba, élve az olcsóbb munkaerő adta lehetőségekkel, vagy az infrastruktúra-beruházások terén jelennének meg, bízva a helyi kormányzatok „hátszelében” és irreálisan alacsony árajánlatuk csábító erejében. Ennek volt első és egyben balsikerű próbája a már említett lengyelországi autópálya-beruházás. Mindezek alapján egyelőre aligha lehet pusztán retorikai eszköznek tekinteni a „Kína közép-európai központja” jellegű célkitűzéseket. Már csak azért is, mert kínai szemszögből semmi sem indokolja, hogy egyetlen országra koncentrálnak ahelyett, hogy a térség minden szegletében pozíciókat építenének ki. Tekintetbe véve Közép-Európa méreteit és a rendelkezésre álló kínai erőforrások mennyiségét, ez bőven befér a kínaiak lehetőségeibe.

Meglátásom szerint a legréálisabb kínai motiváció valójában a legegyszerűbb megoldás: a világgazdasági és főleg az euróválság miatt legyengült európai gazdasági szereplők

294 „China to Strengthen Cooperation with Central, Eastern Europe”. *People's Daily Online*, 2012. szeptember 7.

kiváló felvásárlási célpontot jelentenek a kínai cégek számára. A közép-európai régió kapcsán mindezt még azzal érdemes kiegészíteni, hogy a válság miatt a régi, nyugati EU-tagoktól érkező finanszírozás mostanra elapadt, azaz egyfajta piaci vákuum alakult ki a térségben, ami mintegy természetes módon vonzza a tőkefelesleggel küzdő kínai felet. A híradások szerint a kínai cégek üzleti ajánlataiban gyakran a legkecsegtetőbb pont az, hogy egyben a finanszírozási konstrukciót is hoznák magukkal, természetesen kínai pénzintézetek képében. Diplomáciai források szerint e folyamat erősen sérti a nyugati cégek térségbeli érdekeit, mert míg hagyományosan ők voltak a beszállítói és kivitelezői a jelentős közép-európai beruházásoknak, a nyugati finanszírozási források elapadása most a kínaiak malmára hajtja a vizet.

Az összképhez hozzátartozik, hogy a kínaiak tulajdonképpen nem csupán hajlandók anyagi támogatást és hitelt nyújtani, de ez gazdasági szükségszerűség is számukra. A hatalmas hazai megtakarítási ráta, az elmúlt évtizedek óriási külkereskedelmi többlete és a KNK nettó tőkeimportőr volta közel 3300 milliárd dollárnyi devizatartalékot halmozott fel, ami már kényelmetlen a kínai kormányzat számára. Bár a pontos adatok államtitkot képeznek, szakértők egyetértenek abban, hogy e tartalékok legalább 60-70 százaléka dolláralapú eszközökben fekszik, míg további 20-30 százalékuk euróban denominált.²⁹⁵ E két deviza sorsa az utóbbi években elég hányatott volt, ami természetszerűleg aggodalommal tölti el a kínai felet. Kína saját gazdaságába sem fektethet be ekkora összeget – sőt, ennek töredékét sem – anélkül, hogy az az amúgy is elsőszámú ellenségnek számító inflációt fel ne pörgetné. A párnacihában mégsem tarthatnak huszonhárom évnyi magyar GDP-nek megfelelő összeget: nem is biztonságos, illetve ekkora összeg esetén a konzervatív vagyonkezelési stratégia már hatalmas alternatívaköltségeket generál. Azaz sokkal jövedelmezőbb és hosszú távon komoly befolyást generáló döntés a reálgazdaságba befektetni a tartalékok jelentős részét, mint alig kamatozó államkötvényekben tartani. A fenti gazdasági körülmények közepette erősödik a kínai „Go Global” stratégia, azaz a hazai, a piaci versenytől nagyrészt védett, állami támogatást élvező piaci helyzetben megerősödött kínai óriásvállalatok globális térnyerése. E folyamathoz tud hatalmas segítséget nyújtani a kínai tőkefelesleg, és így képesek a kínai cégek hazai banki partnereken keresztül pénzügyi fedezetet is nyújtani üzleti ajánlataik mellé, illetve a rendkívül alacsony kínai hitelkamatoknak köszönhetően saját tevékenységüket is könnyedén finanszírozni. Mindez nagyban hozzájárul ahhoz, hogy Kína külföldi működőtőke-befektetései (ODI) évről évre dinamikusán növekednek, és az előrejelzések szerint hamarosan eljőhet a fordulópont, amikor nettó tőkeimportőrből exportőrré válik az ország. Bár az UNCTAD Stat adatai alapján 2010-ben még így is mindössze 5,14% volt a KNK részesedése a világ teljes ODI áramlásában.

295 Yu-Wei Hu: „Management of China’s Foreign Exchange Reserves: A Case Study on the State Administration of Foreign Exchange (SAFE)”. *European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Economic Papers*, No. 421. (2010).

Kína éves működőtőke kivitele 1990-2011

A fenti grafikon jól mutatja, hogy milyen meredeken növekedett a Kínából kiáramló működő tőke összege 1999, az úgynevezett *“Go Out Policy”* vagy *“Going Global Strategy”* (*Zhōuchūqū Zhànlüè*) meghirdetése óta. 2010-ben elérte a 68 milliárd dollárt, majd némileg csökkent 2011-ben. Más adatokból az is kiolvasható, hogy a teljes kínai ODI-állományon belül az Európában befektetett tőke összege alig 5% volt 2010-ben, viszont folyó szemléletben már 10% volt a kontinens részesedése ugyanazon évben, azaz erősen megnőtt a kínai érdeklődés iránta.

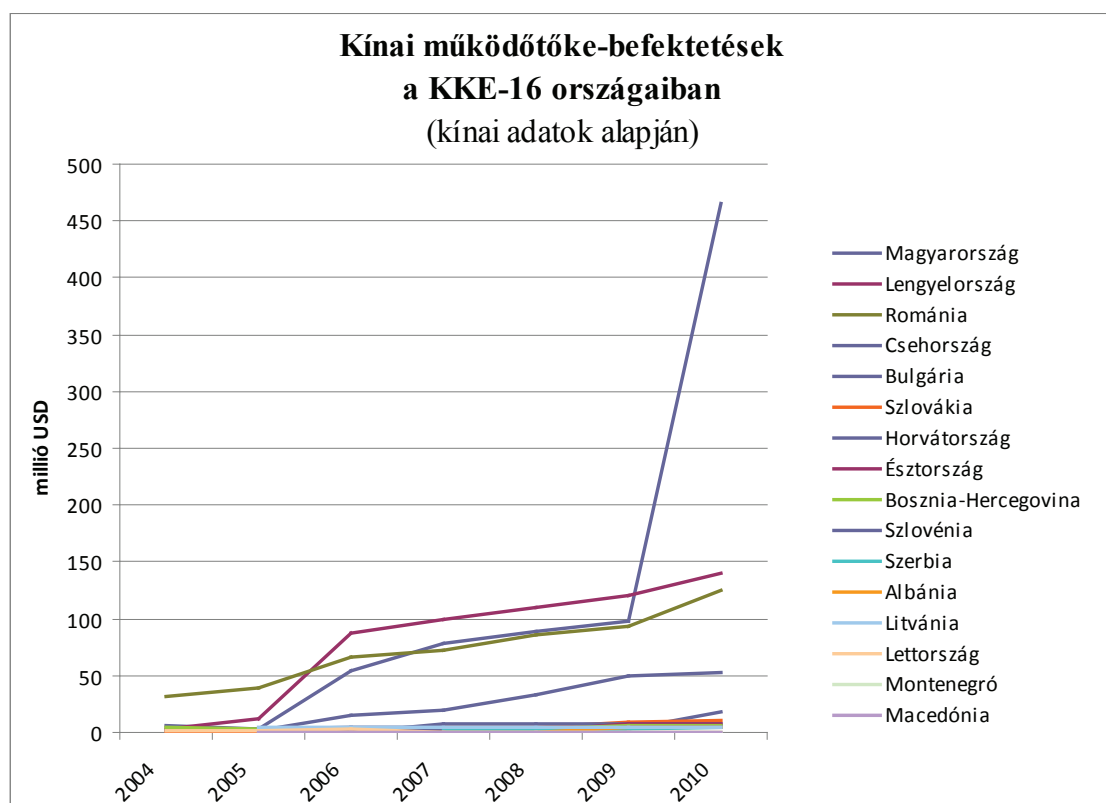
A globális kínai befektetési tevékenység összképét vizsgáló kutatások szerint a kínai fél számára a legfontosabb, hogy új piacokat szerezzen, nyersanyagokhoz és erőforrásokhoz jusson, illetve stratégiai felvásárlásokat hajtson végre. A Nicolas 2009-es tanulmánya által idézett Roland Berger felmérése szerint a kínai befektetők 56 százaléka jelölte meg fő befektetési prioritásként a piacszerzést, 16 százalékuk pedig az új technológiák és márkák megszerzését. Az európai befektetések kapcsán nyilvánvalóan nem annyira a nyersanyagforrások iránti vágy, mint inkább a piacszerzés és új az technológiák illetve *know-how* megszerzése lehet a legfőbb kínai motiváló erő. Már igen korán, 2005-ben kínai befektetők kezére került a patinás brit MG autógyár, míg a Volvo jelentős részének felvásárlására 2009-ben került sor, hogy csak a leglátványosabb akvizíciókat említsük.

Az EU válsága azonban nem csupán a vállalatok gyengülésén keresztül segíti a kínai befektetőket felvásárlásaik folyamán, hanem az EU kohéziójának csökkenésén is. Bár az adatok alapján túlzásnak tűnnek az olyan hatásvadász kijelentések, mint hogy „Kína

felvásárolja Európát”,²⁹⁶ az azonban mégis elgondolkodtató, hogy a valódi, közös és kötelező erejű európai Kína-politika hiánya milyen helyzeti előnyhöz juttatja a kínai felet. Érezhető e jelenség a közép-európai régióban is, ahol immáron verseny alakult ki a térség államai között annak kapcsán, hogy melyikük képes több kínai forrást magához vonzani. Természetesen mindezzel a pekingi vezetés is tisztában van, de – ahogy Godoment is megjegyzi – a kínai vezetők munkaköri leírásában nem szerepel az EU egységének megőrzése.

KÍNAI GAZDASÁGI JELENLÉT KÖZÉP-EURÓPÁBAN

A közvélekedésekkel és várakozásokkal szemben a megvalósult kínai befektetések száma és értéke Közép-Európában továbbra is elenyésző az összes befektetett tőkéhez viszonyítva. Az UNCTAD Stat adatai alapján a tíz közép-európai EU-tagállamba összesen mintegy 639 milliárd dollárnyi működő tőke érkezett 2010-ig bezárólag, miközben a kínai befektetések értéke alig 828 millió dollárt tett ki, azaz részesedésük 0,12 százalék volt. Az is igaz ugyanakkor, hogy a kínai tőke beáramlása erősen felgyorsult az azóta eltelt időszakban, hiszen míg 2010-ben a Magyarországon befektetett kínai tőke állománya 465 millió dollárt tett ki (a kínai források szerint),²⁹⁷ addig mára már 2,5 milliárd dollárnál járunk.

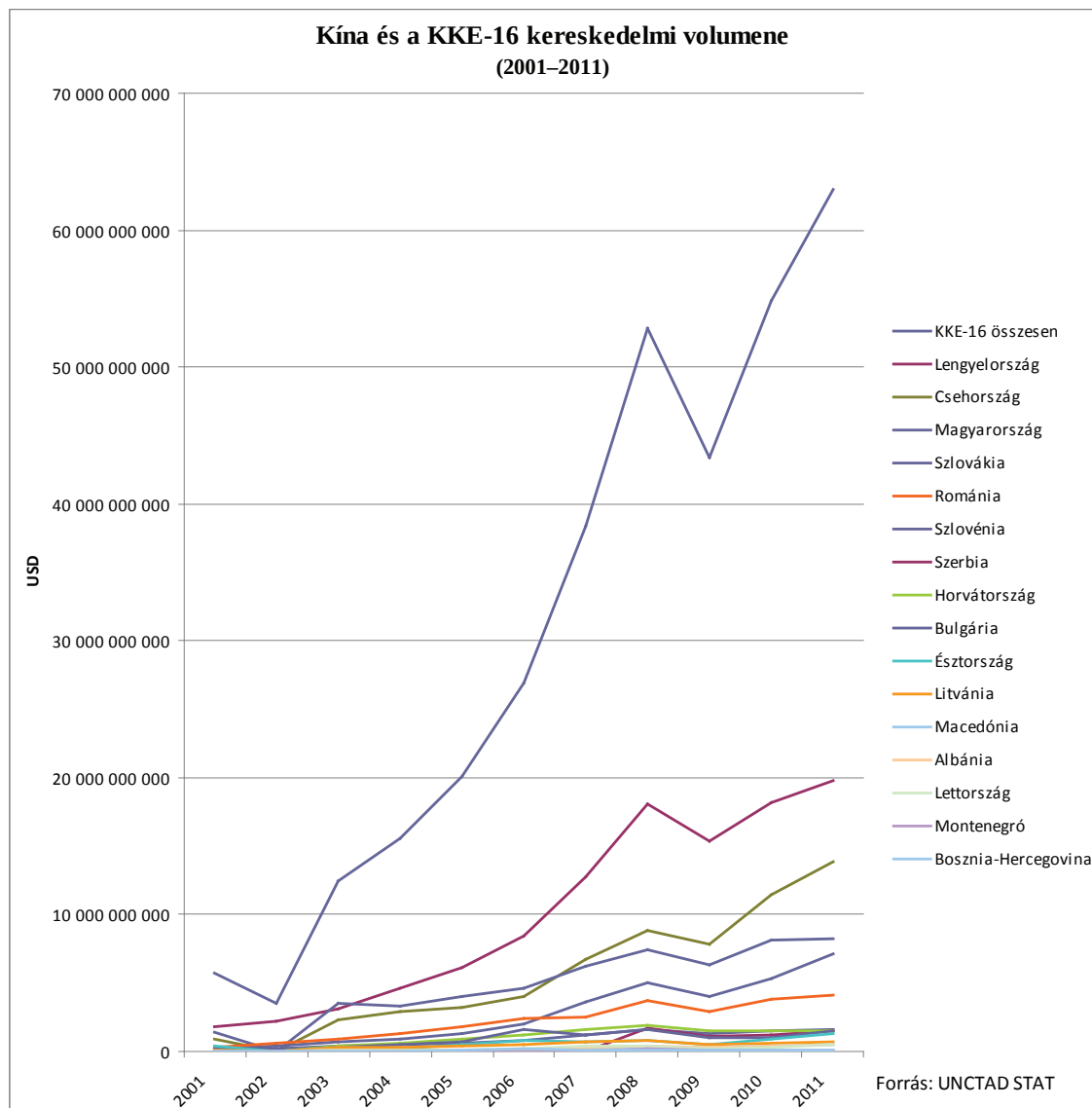
Hivatalos források hiányában a fenti grafikon még nem tartalmazza a 2011-es adatokat, amelyek alapján Magyarország kiugró részesedése tovább nőtt, körülbelül 2,5 milliárd dollárra.

²⁹⁶ Francois Godement – Jonas Parello-Plesner: „China’s Scramble for Europe”. *European Council on Foreign Relations, Policy Brief*, No. 37. (2011).

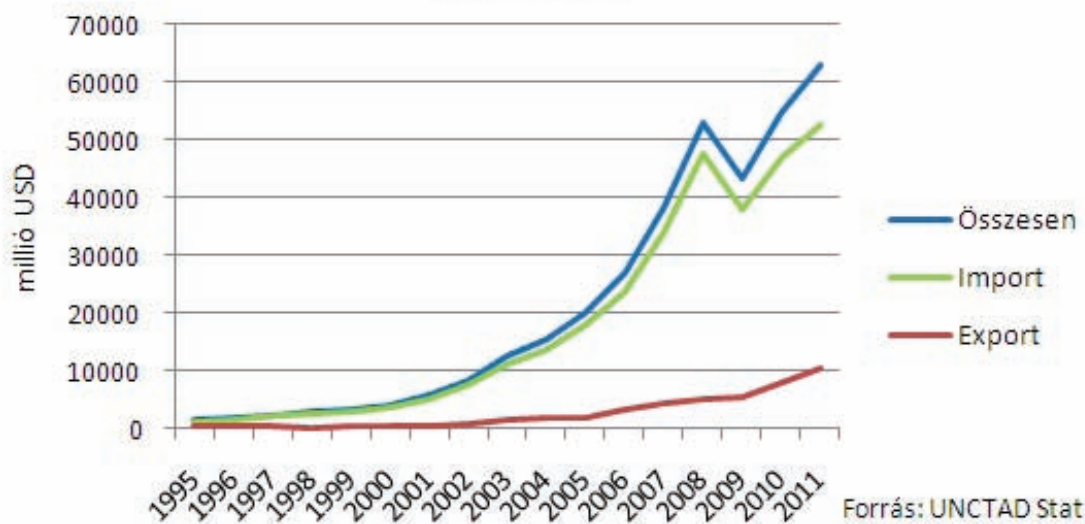
²⁹⁷ 2010 Statistical Bulletin....

Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a jelenlegi válságos, tőkehiányos környezetben, amikor a hagyományos finanszírozási források elapadtak, még a viszonylag kevés ténylegesen megvalósuló kínai befektetés és tőkebeáramlás is jelentős segítséget jelenthet a közép-európai gazdaságok számára. Megint csak az UNCTAD Stat adatai alapján jól látható a tőkebeáramlás csökkenése a közép-európai régióba, hiszen míg 2007-ben közel 80 milliárd dollár érkezett a térségbe, addig 2010-re 29,3 milliárd dollárra csökkent ez az összeg.

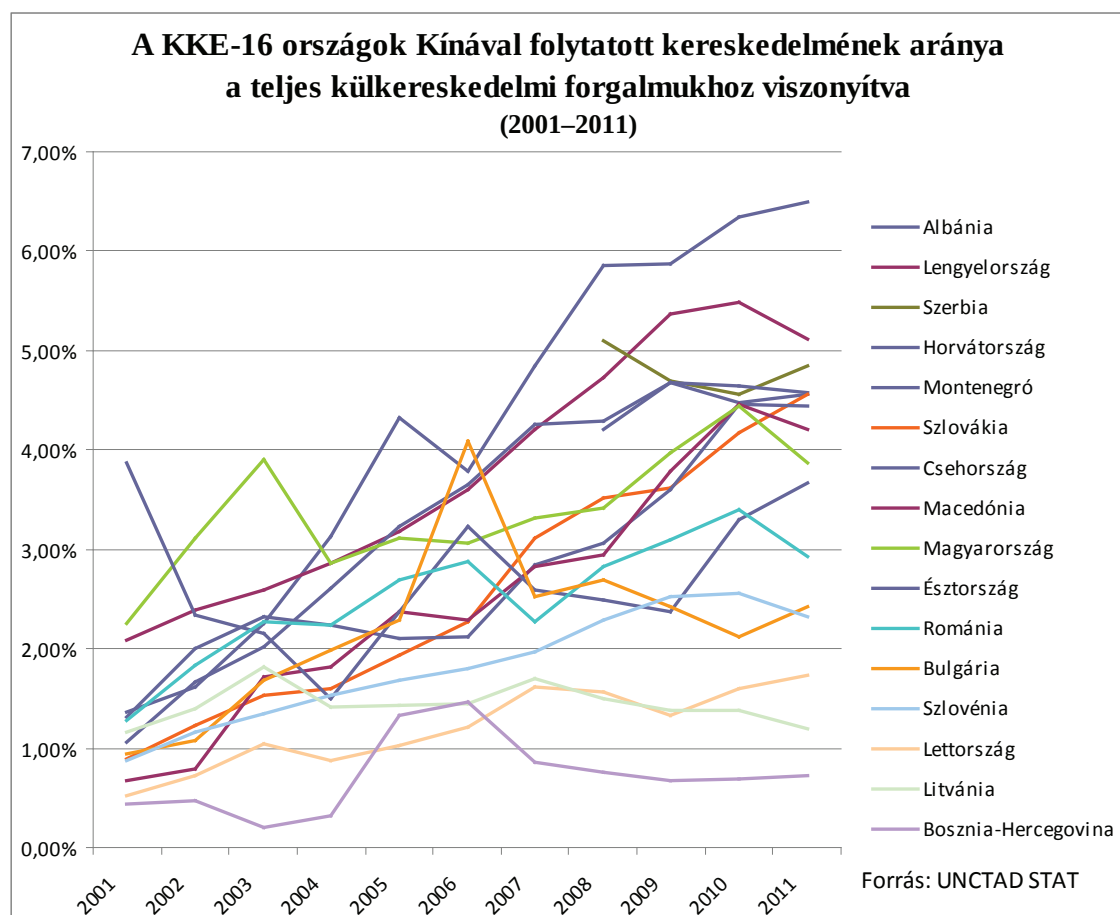
A kereskedelmi kapcsolatok terén – nem meglepő módon – a Kínával folytatott forgalom során lényegében az összes közép-európai ország hatalmas külkereskedelmi deficittel küzd. A tíz térségbeli EU-tagállam átlagosan ötször többet importál a Középső Birodalomból, mint amennyit exportál, de egyes országok esetén az arány akár 10:1 is lehet. Ez még akkor is mellbevágó, ha a felmérések szerint a kínai importárak egy jelentős része – bár a pontos arány nem ismert – a közép-európai országok termékeibe beépülve végül nyugati irányú reexportra kerül.

A KKE-16 és Kína külkereskedelmi forgalma 1995-2011

A kínai vezetőkkel folytatott tárgyalások során a térség államainak vezetői rendre ígéreteket kapnak a külkereskedelmi forgalom kiegyensúlyozottabb irányú elmozdulására. Ennek teljesülése azonban egyelőre hiú ábrándnak tűnik: továbbra is fennmaradni látszik az úgynevezett „üres konténer jelenség”, azaz a logisztikai szakemberek rémálma, amikor a Kínából érkező, áruval megrakott konténerek exportcikk hiányában üresen tartanak hazafelé. Hiába várja ugyanis a közép-európai árukat a kínai piac, alig akad olyan itteni termék, amelyet versenyképesen lehetne Kínába exportálni. Márpedig szükséges lenne megtalálni azokat a piaci réseket, amelyeken keresztül térségünk államai képessé válnának termékeik kínai exportjának növelésére, mert hagyományos nyugati felvevőpiacaink beszűkültek. Mindeközben a közép-európai államok külkereskedelmi forgalmában a kínai reláció – legalábbis a retorikai hevülethez képest – meglepően kis szeletet, mindössze átlagosan 4 százalékot képvisel, azaz bőven van tér a növekedésre, ami gyors ütemben zajlik is – igaz, leginkább az import terén.

Ugyanakkor fontos eredményekkel járhatna egy olyan átfogó kutatás, amely Németországot is bevonná a képletbe, ugyanis a teljes EU–Kína-kereskedelem 47 százalékát egyedül Németország bonyolítja,²⁹⁸ miközben a közép-európai országok többsége számára is Berlin a legjelentősebb külkereskedelmi partner. Bár nehezen felmérhető, de valószínű, hogy a Németországba irányuló közép-európai export egy része végül német termékekbe beépülve Kínában köt ki.

ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiek alapján érdemes leszögezni, hogy a KKE-16 országai, különösen annak EU-tagállamai olyannyira integráns részét képezik az európai gazdaságnak (külkereskedelmi forgalmuk 60–90%-át az EU-val folytatják), hogy a Kelet felé fordulás, illetve a Kínával való szoros együttműködés sem képes ezen ténylegesen változtatni. Ugyanakkor a Kínából a térségbe áramló tőke a válság során nagy segítséget jelenthet a munkahelyek teremtése vagy megőrzése terén. A kínai miniszterelnök Varsóban egy

298 András Inotai: „Impact of the Global Crisis on EU–China Relations”. In: *Asian Studies 2011* (szerk.: Matura Tamás). Budapest: Magyar Külügyi Intézet, 2011.

össességében 10 milliárd eurós finanszírozási keretet ajánlott fel a régiónak, amely bár nem elhanyagolható összeg, a térségbe normál esetben érkező működőtőke-állománynak csak kis részét képezné. Különösen akkor, hogyha e 10 milliárd euróból valójában kínai cégek térségbeli befektetéseit finanszírozná Peking, ahogy erre egyes értesülések utalnak.

Szükségnek látom legalább egy minimális térségbeli együttműködés vagy párbeszéd kialakítását. Jelenleg Peking abban a kényelmes helyzetben van, hogy sok kis országgal tárgyalhat, amelyek versenyeznek egymással a kínai befektetésekért. Egy regionális szintű kutatás során meg kellene állapítani, hogy melyek azok a területek, ahol az érintett országok gazdaságai komplementer jellegűek, és így területileg és szektorálisan integrált csomagokat kínálhatnának a kínai befektetők részére, illetve mely területeken van helye egészséges versenynek.

Már csak azért is érdemes lenne régiós szinten gondolkodni, mert a gazdasági folyamatok szükségszerűségeiből fakadóan Kínából kivonulni készülő termelési szektorok egy részét a KKE-16 régióba lehetne csábítani (inverz Kína-politika²⁹⁹).

Annyi bizonyosnak látszik, hogy Peking és a közép-európai térség közeledése folytatódni fog az elkövetkező években. Már több régiós ország is jelezte, hogy Budapest és Varsó után szívesen otthont adna a kínai és a közép-európai felek közötti következő csúcstalálkozónak. Li Keqiang (Li Ko-csiang) miniszterelnök-helyettes és várhatóan következő miniszterelnök 2012 áprilisában Budapesten tett látogatása alapján remélhető, hogy a következő hónapokban hatalomra kerülő új kínai vezetés is hasonló nyitottsággal tekint majd az együttműködésre.

299 Lásd: Matura Tamás: „Felkészülés az inverz Kína-politikára. Kínai gazdasági struktúraváltás és a magyar lehetőségek”. *MKI-elemzések*, No. 11. (2012). <http://www.hiia.hu/pub/displ.asp?id=YJGPJS>, 2012. május 10.